

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΕΠΙΣΤΗΜΗ-ΦΙΛΟΣΟΦΙΑ-ΚΟΙΝΩΝΙΚΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ-ΓΡΑΜΜΑΤΑ-ΤΕΧΝΗ

ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΑ

◆ ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ (Βασ. Κ. Σταθάκη)	1
◆ Ο ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΕΟΣ (Ποίημα Θρασ. Κετσέα)	2
◆ Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ, ΠΡΟΣΕΥΧΟΜΕΝΟΣ (Θεοδώρας Στ. Ζύγουρα)	3
◆ ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ (Καθηγ. Χριστοφ. Διακοπούλου)	11
◆ Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ (Αγγελικῆς Π. Νιζολοπούλου)	17
◆ Η ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΗΣ ΥΒΡΙΟΣ (Ποίημα Νικ. Θ. Ἀρβανίτη)	20
◆ ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ (Δημ. Ν. Παπαθανασοπούλου)	21
◆ ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΙ: Ο ΧΡΟΝΟΣ (Πανορμίτη)	25
◆ ΣΧΟΛΙΑ (Β. Κ. Σταθάκη)	26
◆ ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ (Τομ. Ἐνημερώσεως τῆς Χ.Ε.Ε.)	28
◆ Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ (Α.Γ.)	31

ΕΤΟΣ 68ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2005

ΑΡΙΘ. 657

€ 1,20

**Πρὸς τοὺς κ. κ. συνδρομητὰς
τῶν «Ἀκτίνων»**

Μὲ τὴν ἑναρξὴ τοῦ νέου ἔτους ὑπενθυμίζομε στοὺς φίλους συνεργάτας - συνδρομητὰς μας, τὴν ἀνάγκη νὰ ἀνανεώσουν ἐγκαιρῶς τὴ συνδρομὴ τους γιὰ τὸ ἔτος 2005.

Συνδρομὴ διὰ τὸ 2005 € 12.

Παρακαλοῦμε διὰ τὴν ἔγκαιρον καταβολὴν τῆς συνδρομῆς ὥστε νὰ συνεχίζεται τακτικὰ καὶ ἀπρόσκοπτα ἡ κυκλοφορία τῶν «Ἀκτίνων».

ΕΤΗΣΙΑ ΣΥΝΔΡΟΜΗ ΕΤΟΥΣ 2005

Ἐσωτερικοῦ: € 12 - Κύπρου: £ 9 - Ἐξωτερικοῦ γενικῶς: € 30

Ἡ συνδρομὴ καταβάλλεται εἰς τὰ γραφεῖα μας, Ἀθηνῶν (Καρύτση 14), Θεσσαλονίκης (Ἀγ. Σοφίας 41). Ἡμπορεῖ ἐπίσης νὰ ἀποστέλλεται διὰ ταχυδρομικῆς ἐπιταγῆς εἰς τὸ Γραφεῖον μας τῶν Ἀθηνῶν (Καρύτση 14 - 105 61 Ἀθήνα).

Εἰδικῶς οἱ συνδρομηταὶ μας τῆς ἐπαρχίας ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους, ἔναντι κανονικῆς ἀποδείξεως πληρωμῆς, στοὺς ἐθελοντὰς ἀντιπροσώπους ἢ συνεργάτας μας στὶς πόλεις ὅπου ὑπάρχουν.

Οἱ συνδρομηταὶ μας τοῦ ἔξωτερικοῦ ἡμποροῦν νὰ καταθέτουν τὴν συνδρομὴ τους εἰς τὸν λογαριασμὸν μὲ μορφή I.B.A.N. γιὰ ἐμβάσματα τῆς *Eurobank* μὲ ἀριθμὸ: **GR1102602010000940100366081**.

ΑΚΤΙΝΕΣ

ΟΡΓΑΝΟΝ ΤΗΣ «ΧΡΙΣΤΙΑΝΙΚΗΣ ΕΝΩΣΕΩΣ ΕΠΙΣΤΗΜΟΝΩΝ»

Έτος 68ον

ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2005

Άριθ. 657

ΠΡΩΤΟΧΡΟΝΙΑΤΙΚΟΙ ΣΤΟΧΑΣΜΟΙ

Ο χρόνος αποτελεί μιά ύπαρκτη συνεχή πραγματικότητα μέσα στην οποία διαγράφεται και η ανθρώπινη ιστορία. Για την εξέλιξη αυτής, την απότιμήσή της, την καταγραφή και την προοπτική της, οί άνθρωποι έχουν θέσει συμβατικούς σταθμούς, όπως έκεινο τον όποιον εορτάσαμε πρό ήμερῶν. Συνήθως τις ήμέρες αυτές ένα αίσθημα αισιοδοξίας γεννιέται και πλανάται στο εορταστικό περιβάλλον.

Πέραν ὅμως από τὰ προσωπικά προβλήματα, τὰ όποια κάθε άτομο ή και οικογένεια μεταφέρει στη νέα χρονιά, ένα πλήθος άλλο κοινωνικῶν και εθνικῶν προβλημάτων εύρισκονται σέ έκκρεμότητα και τῶν όποιων ή έκβαση είναι κατά κανόνα άδηλη.

Η γήρανση τοῦ πληθυσμοῦ τῆς χώρας με την παρατηρούμενη επί σειρά έτων ύπογεννητικότητα με όλες τις έξ αυτού δυσμενεῖς για τὸ έθνος μας συνέπειες στο μέλλον, ή άνεργία ή όποια πλήττει ένα μεγάλο μέρος τῶν νέων ανθρώπων, που εισέρχονται στην άγορά εργασίας, ή ύστέρηση σέ πολλούς οικονομικούς τομείς τοῦ τόπου έναντι τῶν εταίρων μας στην Ευρωπαϊκή Ένωση συνιστοῦν προβλήματα, τῶν όποιων δέν διαφαίνεται έφικτή λύση

στο προσεχές μέλλον.

Μία άλλη κατηγορία προβλημάτων, τὰ όποια άνάγονται σέ σχέσεις με τούς γειτονικούς μας λαούς χρονίζουν και εύρίσκονται και αυτά σέ έκκρεμότητα, άν ὄχι και σέ έξαρση πολλές φορές, ὅπως οί έλληνοτουρκικές σχέσεις, ή από τριακονταετίας και πλέον διχοτόμηση τῆς Κύπρου, ή ὀριστική ρύθμιση τοῦ επισήμου ὀνόματος τοῦ κρατιδίου τῶν Σκοπίων. Η επίλυση ὅμως αὐτῶν έξαρτάται και από τις προθέσεις τῶν αντιδίκων κρατῶν, οί όποῖες δέν διαφαίνεται νά διακρίνονται από συναινετικές διαθέσεις, γεγονός τὸ όποιο δέν επιτρέπει την προσδοκία προσεχῶν λύσεων. Η πρόχειρη αὐτή συνοπτική καταγραφή τῶν προβλημάτων, τὰ όποια αντιμετώπιζει ή χώρα με την άνατολή τοῦ νέου έτους δέν άποσκοπεῖ στην γένεση αισθημάτων άπαισιοδοξίας. Κάθε άλλο. Άλλωστε αὐτὰ προϋπήρχαν, μεταφερόμενα συνήθως από έτος σέ έτος.

Τὸ ερώτημα είναι: Εἶναι ὁ λαός μας σέ πνευματική φόρμα, την όποία άπαιτοῦν οί περιστάσεις για την πλέον ὀρθή και άποτελεσματική αντιμετώπιση πολῶν έξ αὐτῶν;

Έκεινο τὸ όποιο παρατηρεῖται ένα-

ντι αὐτῆς τῆς καταστάσεως, παρὰ τὸ οἰκοδομητικὸ ἔργο τὸ ὁποῖο πραγματοποιεῖται ἀπὸ τὴν Ἐκκλησία ὡς διοίκηση καὶ πλήρωμα αὐτῆς, γιὰ τὴν πνευματικὴ ἀνύψωση τοῦ λαοῦ τοῦ Θεοῦ, εἶναι ἡ γενικὴ ἐντύπωση ὅτι ἡ μεγάλη πλειοψηφία αὐτοῦ δὲν ἀνταποκρίνεται στὸ αἶτημα τῶν καιρῶν «γιατὸν ἀγωνιστικὸ συναγερωμὸ κάθε πνευματικῆς δυνάμεως, τὴν ὁποία διαθέτει ὁ πολιτισμὸς μας, ὡς θησαύρισμα τοῦ παρελθόντος, ὡς ἐπίτευγμα τοῦ παρόντος, ὡς ἐπιστράτευση παντὸς τοῦ πνευματικοῦ γιὰ ἓναν καὶ μόνον

σκοπὸ: *Γιὰ τὴν κατανόηση, τὴν ἀγάπη, τὴν πνευματικὴ τόνωση, τὸ ἀνέδασμα τοῦ ἀνθρώπου εἰς τὸ ὕψος, τὸ ὁποῖον ζητεῖ τὸ φοβερὸν μεγαλεῖον τῶν καιρῶν, τῶν καιρῶν ποὺ ἔρχονται*» (Ἀλεξάνδρου Ν. Τσιριντάνη: «Ἐνα μήνυμα» σελ. 74, Ἀθήνα 1967).

Τὴν πραγμάτωση αὐτοῦ τοῦ πνευματικοῦ συναγερωμοῦ εὐχονται οἱ «Ἀκτίνες» στοὺς ἀναγνώστες τους νὰ ζήσουμε τὸ νέον ἔτος ποὺ ἀνέτειλε.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

Ο ΟΔΗΓΟΣ ΚΑΙ ΤΟ ΧΡΕΟΣ

(Μικρὸ ἀφιέρωμα στὸν Π. Μελίτη, ὁδηγὸ πολιτισμοῦ).

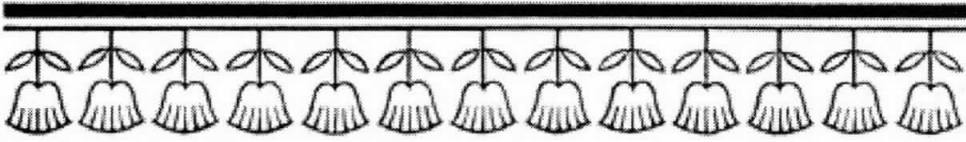
*Ὁ ὁδηγὸς τὸ ἔκαμε τὸ χρέος του.
Μὲ προσευχὴ, μὲ φόβο τοῦ Θεοῦ,
διάβασε τὰ βιβλία του, τοὺς χάρτες του,
σκέφθηκε μὲ ἀγάπη καὶ ἀγωνία
καὶ σοῦδειξε τὸ δρόμο γιὰ τὴν πρόοδο,
τὸ δρόμο γιὰ ἀληθινὴ εὐτυχία.*

*Σὺ, καταματωμένη ἀνθρωπότητα
ποὺ κατακαίγεσαι καὶ καταστρέφεσαι κι' ἀνάμεσα
σ' ἀμαρτωλὴ κλιδὴ καὶ σὲ λιμοκτονία μοιράζεσαι,
ἔχεις τῶρα τὸ χρέος τὸ δικό σου:*

*Τράβα τὸ δρόμο ποὺ σοῦ εἶπε αὐτὸς
γιὰ νὰ μὴν πέσης σὲ λησιές,
σὲ βάραθρο, γιὰ νὰ μὴ βρῆς τὸ θάνατό σου.*

*Ἀληθινά, ἂν θέλῃς νὰ σωθῆς
τὸ δρόμο τῶρα αὐτὸς στὸν ἔχει δείξει.
Μ' ἂν προτιμᾷς τὸ θάνατο, κανεῖς
ἐναντιὰ σου δὲν μπορεῖ
ἀπ' τὸν γκρεμὸ νὰ σὲ τραβήξῃ.*

Θ. ΚΕΤΣΕΑΣ

ΕΠΙ ΤΗ ΕΟΡΤΗ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ ΙΕΡΑΡΧΩΝ

Ο ΑΓΙΟΣ ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ, Ο ΘΕΟΛΟΓΟΣ, ΠΡΟΣΕΥΧΟΜΕΝΟΣ *

Ἀποτελεῖ πρόκληση κάθε εὐκαιρία προσεγγίσεως τοῦ ἔργου τοῦ Ἁγίου Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου. Ὁ Γρηγόριος εἶναι μιὰ ἐκπληκτικὴ μορφή, ποὺ συναρπάζει μὲ τὸν ἀδιάλειπτο καὶ ἐπίπονο πνευματικὸ ἀγῶνα γιὰ προσωπικὴ τελείωση καὶ Θεο-κοινωνία, μὲ τὴν ἀνύστακτη μέριμνα γιὰ τὴν Ἐκκλησία καὶ τὴν Ὁρθοδοξία, μὲ τὴν μέχρι θυσίας μαρτυρία τῆς ἀληθείας τοῦ Τριαδικοῦ Θεοῦ, ὄχι διὰ λόγων ἀνθρωπίνης πεπερασμένης σοφίας, ἀλλὰ διὰ λόγων ἐξ ἀποκαλύψεων καὶ θεοπτίας.

Ἡ ἀγάπη, ὁ σεβασμὸς καὶ ἡ ἀφοσίωσή του στὴν Ἁγία Τριάδα, ξεπερνοῦσαν τὴν μεγάλη ἀγάπη του γιὰ τὴν εἰρήνη. Ἄνεδείχθη εἰλικρινὴς καὶ ἀτρόμητος κήρυξ τῆς Ἁγίας Τριάδος, ὑπομένοντας μὲ ταπεινὴ καρτερία καὶ ἀπέραντη ἀγάπη τὶς ἀντιδράσεις, τοὺς λιθοβολισμοὺς, τὴν ἀπόπειρα δολοφονίας του. Χάριν τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας, ὑπεχώρησε μόνον ὅταν πλέον δὲν κινδύνευε νὰ ἐξαφανισθῆ ἡ ὀρθὴ πίστις.

Τύπος ἀσκητικὸς καὶ ἡσυχαστικὸς, δὲν ταίριαζε καὶ δὲν ἔμοιαζε μὲ τοὺς Ἐπισκόπους τῆς ἐποχῆς του, ἀρκετοὶ ἐκ τῶν ὁποίων δὲν ἐγνώριζαν οὔτε τὴν στοιχειώδη κατῆχηση καὶ δὲν εἶχαν τὴν καλὴν ἔξωθεν μαρτυρίαν. Ἔτσι ὁ Γρηγόριος ἀντι-

μετώπισε καὶ τὸν φθόνου, ἐκτὸς ἀπὸ τὶς προαναφερθεῖσες ἀντιδράσεις τῶν αἵρετικῶν, ὁπαδῶν τοῦ Ἀρείου καὶ ἄλλων.

Στὰ τελευταῖα χρόνια τῆς ζωῆς του, ἀφοῦ ἐγκατέλειψε τὸν ἀρχιεπισκοπικὸ θρόνο τῆς Κωνσταντινουπόλεως χάριν τῆς εἰρηνεύσεως τῆς Ἐκκλησίας, ἀπεσύρθη στὰ πατρογονικά του κτήματα στὴν Ἀριανζό, ποὺ τότε πλέον τὰ διεχειρίζοντο ἄλλοι, ἀφοῦ μὲ τὴ διαθήκη του τὰ εἶχε προσφέρει στὴν τοπικὴ Ἐκκλησία. Ἐκεῖ, παράλληλα μὲ τὸν ἀσκητικὸ βίο καὶ τοὺς σκληροὺς πνευματικὸς ἀγῶνες, ἔγραψε καὶ ποιήματα ἐξαιρετικά. Στὰ ποιήματα αὐτὰ τὸν βλέπουμε νὰ θεολογῇ, νὰ διδάσκη, νὰ κατηγῆ, νὰ πομαίνει, ἀλλὰ καὶ νὰ διαλέγεται μὲ τὸν ἑαυτό του, νὰ ἐξομολογῆται τὶς δυσκολίες του, νὰ αὐτοβιογραφῆται, νὰ ἀποκαλύπτῃ κάποιες πνευματικὲς ἐμπειρίες του καὶ νὰ προσεύχεται.

Ὅπως φαίνεται ἀπὸ τὰ ποιήματά του -καὶ ἀπὸ τὰ Δογματικά, ἀλλὰ κυρίως ἀπὸ τὰ Ἱστορικά ἔπη του καὶ ἐξ αὐτῶν ἰδιαιτέρως ἀπὸ τὰ «περὶ ἑαυτοῦ» αὐτοβιογραφικά- ὁ Γρηγόριος ζοῦσε προσευχόμενος. Ἐγραφε, μιλοῦσε, κήρυττε, λειτουργοῦσε, βιάδιζε, ἐργαζόταν, σιωποῦσε ἢ ἀγρυπνοῦσε, προσευχόμενος. Διαλεγόταν μὲ τὸν Θεὸ -ἄλλοτε τὸν Πατέρα, ἄλλοτε τὸν Υἱό, ἄλλοτε τὸ Ἅγιο Πνεῦμα ἢ καὶ μὲ τὴν ὅλη Ἁγία Τριάδα- μὲ εἰλικρίνεια καὶ ἀμεσότητα. Ἀπηύθυνε ἐκ θαθέων ἱκεσίες. Ζητοῦσε νὰ ἐνωθῆ μὲ τὸν Θεὸ καὶ ἀνέθετε

* Ὁμιλία στὴν Γενικὴ Συνέλευση τῆς Χριστιανικῆς Ἐνώσεως Ἐπιστημόνων μὲ ἐτήσιο σύνθημα «τῆ προσευχῆ προσκαρτερεῖτε».

τόν ἑαυτό του σ' Ἐκεῖνον.

Ἡ προσευχή εἶχε γίνει ζωή του, εἶχε γίνει ἀναπνοή του. Ἔτσι μπόρεσε νὰ πῆ τὴν περιφνημὴ φράση: «Μνημονευτέον Θεοῦ μᾶλλον ἢ ἀναπνευστέον καὶ οἶόν τε τοῦτο εἰπεῖν, μηδὲ ἄλλο τι ἢ τοῦτο πρακτέον», τὴν ὁποῖαν συμπλήρωσε μὲ τὴν ἐπισημάνση: «Δι' εὐχῆς πρὸς Θεὸν ἐκδημοῦμεν» (Λόγος ΚΖ', Θεολογικός Α', ΕΠΕ 4, 16 καὶ 4, 22). Στὴν περίπτωσι τοῦ Γρηγορίου ἡ χρῆσις τοῦ ρήματος «ἐκδημοῦμεν» δὲν ἀποτελοῦσε σχῆμα λόγου, ἀλλὰ οὐράνια, βιωμένη πραγματικότητα. Κι' ὅμως, αὐτός, ὁ τόσο μεγάλος ἀγωνιστὴς τῆς προσευχῆς, αὐτός, ποῦ ζοῦσε μέ, ἀπὸ καὶ γὰ τὴν προσευχή καὶ τὸν Θεό, ζητοῦσε ἀπὸ τὸν Εὐσέβιο Σαμοσάτων νὰ προσεύχεται γι' αὐτόν!

Ὁ ἀπόστολος Παῦλος (Α' Θεσ. ε' 17 καὶ Κολ. δ' 2) συνιστᾷ: «ἀδιαλείπτως προσεύχεσθε» καὶ «τῆ προσευχῇ προσκαρτερεῖτε». Ἐπειδὴ δὲ τὰ ζωντανὰ παραδείγματα εἶναι πάντοτε οἱ πιὸ εὐγλωττοὶ διδάσκαλοι, θὰ ἀποπειραθοῦμε, προκειμένου νὰ βοηθηθοῦμε στὸν προσωπικό μας ἀγῶνα προσευχῆς, νὰ προσεγγίσουμε κάπως τὸν προσευχόμενο Ἅγιο Γρηγόριο, τὸν Θεολόγο, μέσα ἀπὸ τὰ ποιήματά του. Εἶναι τόσα καὶ τέτοια, ὥστε ἡ ἐπιλογή τῶν πιὸ ἀντιπροσωπευτικῶν ἀπὸ αὐτὰ νὰ εἶναι δύσκολη. Θὰ τὴν ἐπιχειρήσουμε ὅμως, μὲ τὴν ἐλπίδα ὁ Ἅγιος νὰ μᾶς ἀνοίξῃ δρόμο καὶ προσεγγίσεως καὶ προσευχῆς.

Θὰ χρησιμοποιήσουμε γιὰ τὰ κείμενα τοὺς τόμους 8 καὶ 10, «Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου Ἔργα», τῆς σειρᾶς: Ἑλληνες Πατέρες τῆς Ἐκκλησίας, μὲ τὴν μετάφραση (αὐτούσια) τοῦ φιλολόγου Ἰγνατίου Σακκαλῆ, Θεσσαλονίκη 1977/1986. Ὅπου χρειάζεται θὰ παραθέτομε, χάριν συντομίας, δική μας ἐλεύθερη ἀπόδοσις. Θὰ ξεκινήσουμε ἀπὸ τὰ Δογματικά καὶ θὰ συνεχίσουμε μὲ τὰ Ἱστορικά ἔπη, ἐκτενῆ καὶ σύντομα.

Α'

Τὸ 30ο ἀπὸ τὰ δογματικά ἔπη τοῦ Γρηγορίου ἔχει τίτλο: «Ἵμνος πρὸς Θεόν». Ἀρχίζοντας τὸν ἕμνο ζητεῖ ἀπὸ τὸν Θεὸν νὰ τοῦ δώσῃ τὴν Χάρη Του, γιὰ νὰ ἀνυμνήσῃ Αὐτόν, τὸν Βασιλέα καὶ Δεσπότη, γιὰ τὸν Ὅποιο προορίζονται οἱ ἕμνοι, οἱ χοροὶ τῶν ἀγγέλων, οἱ ἀτελεύτητοι αἰῶνες, τὸ σύμπαν ὁλόκληρο καὶ μαζί τὸ μόνο ἔλλογο πλάσμα Του, ὁ ἀνθρώπος, στὸν ὁποῖο δόθηκε ἡ εὐλογία νὰ νοῆ τὸ Θεῖον:

*«Σέ, τὸν ἄφθιτον μονάρχην
δὸς ἀνυμνεῖν, δὸς ἀείδειν,
τὸν ἀνακτα, τὸν δεσπότην
δι' ὃν ἕμνος, δι' ὃν αἶνος,
δι' ὃν ἀγγέλων χορεία,
δι' ὃν αἰῶνες ἀπαντοί,*

*δι' ὃν ἥλιος προλάμπει,
δι' ὃν ὁ δρόμος σελήνης,
δι' ὃν ἄστρον μέγα κάλλος,
δι' ὃν ἄνθρωπος ὁ σεμνὸς
ἔλαχε νοεῖν τὸ θεῖον,
λογικὸν ζῶν ὑπάρχων».*

(ἐ. ἀ. Ε.Π.Ε., τ. 8. σ. 366 - 369).

Ἀπευθύνεται κατόπιν στὸ Θεὸ ὡς Δημιουργὸ καὶ Κτίστη, ποῦ ἔπλασε τὰ πάντα μὲ τάξη καὶ νόμους καὶ ποῦ τὰ συντηρεῖ μὲ τὴν Πρόνοιά Του, Αὐτόν, τοῦ Ὁποίου ὁ λόγος γίνεται ἀμέσως ἔργον καὶ τοῦ Ὁποίου ὁ Υἱὸς καὶ Λόγος εἶναι ὁμοούσιος πρὸς Αὐτόν. Μαζί καὶ μὲ τὸ Ἅγιον Πνεῦμα φυλάσσουν τὰ πάντα. Στὴ συνέχεια ἀναφέρεται στὶς ιδιότητες τοῦ Θεοῦ - ζωὴν, αἰδιότητα, ἀναλλοίωτον, ἀρρητον καὶ ἀφραστον τῆς Οὐσίας, Νοῦν, σοφίαν, παντοδυναμίαν, τελειότητα, φῶς, πανταχοῦ παρουσίαν καὶ ἐποπτεῖαν τῶν πάντων. Ἐκθαμβὸς μπροστὰ στὶς Θεῖες ιδιότητες, μὲ συντριβὴ παρακαλεῖ: «Πάτερ, ἴλεως γενοῦ μοι». Καὶ συνεχίζει ἰκετεύοντας (μεταφράζουμε περιληπτικά):

«Ἀξίωσέ με σ' ὅλη μου τὴ ζωὴ νὰ Σε λατρεύω, σεβαστὴ Ἁγία Τριάδα, σῆσσε

τις ἀμαρτίες, καθάρισε τὴ συνείδηση καὶ τὸ νοῦ μου γιὰ νὰ εὐλογίσω Ἐσένα, τὸ Θεό μου, ὑψώνοντας ὅσα χέρια καί, κάμπτοντας τὰ γόνατά μου, νὰ ἱκετεύσω νὰ μὲ πάρη κοντά Του ὁ Υἱός Σου, δοῦλο Του στὴ Βασιλεία Του», γιὰ νὰ καταλήξῃ: «Πάτερ, ἴλεως γενοῦ μοι, / ἔλεον καὶ χάριν εὖρω / ὅτι δόξα καὶ χάρις Σοι / ἄχρις αἰῶνος ἀμέτρου».

Ἐνα ἄλλο ποίημά του ἔχει τίτλο «Ἕμνος ἐσπερινός» (32^{ος}, Ε.Π.Ε., τ. 8, σ. 370 - 373). Σ' αὐτὸ ἀπευθύνεται μὲ οἰκειότητα, ἀγάπη καὶ σεβασμὸ πρὸς τὸν Χριστό: «Χριστέ μου», λέγει. Τὸν εὐλογεῖ γιὰ τὴν Τριαδική Του ὑπαρξὴ καὶ γιὰ τὰ ἔργα Του, καὶ εἰδικώτερα γιὰ τὴν νύκτα, πού ἔρχεται γιὰ νὰ ἀναπαυθοῦμε. Ζητεῖ νὰ τοῦ στείλῃ ὕπνον ἐλαφρόν, ὥστε νὰ μὴ σιγήσῃ γιὰ πολὺ τὸ στόμα του, πού τὸν ὑμνεῖ, καὶ νὰ ἐνώσῃ τὴν δοξολογία του μὲ τὴν ἀκατάπαυστη δοξολογία τῶν Ἀγγέλων. (Πόσο ἀπλὰ μᾶς ἀποκαλύπτει ἐδῶ τὸ μυστικὸ του, πού εἶναι ἡ ἀδιάλειπτη δοξολογία καὶ προσευχή)! Ζητεῖ ἀπὸ τὸν Χριστὸ νὰ τοῦ στείλῃ εὐσεβεῖς καὶ καθαρὲς σκέψεις κατὰ τὴν διάρκειά τῆς νύκτας καὶ τέλος ζητεῖ τὴν Χάρη Του, ὥστε ὁ νοῦς του, χωρισμένος ἀπὸ τὸ σῶμα του, νὰ συνομιλῇ μὲ τὸν Πατέρα, τὸν Υἱὸ καὶ τὸ Ἅγιο Πνεῦμα, τὸν Τριαδικὸ Θεό, στὸν Ὅποιο ἀρμόζει ἡ τιμὴ, ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας. Ἀμήν. (Ἕπαινίσσεται ἐδῶ ἀρπαγὴν νοός; Μᾶλλον ναί).

Ἄς δοῦμε κι ἕναν «*Εὐχαριστήριον*» ὕμνον (ἐ. ἀ. 34^{ος}, σ. 374), σὲ ἐλαφρῶς ἐλεύθερη ἀπόδοση:

«Σ' εὐχαριστῶ, βασιλιᾷ καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων, Σέ, πού στὰ νοητὰ - ἀόρατα μὲ τὸ λόγο Σου καὶ στὰ ὄρατὰ μὲ τὸ πρόσταγμα Σου ἔδωσες τὴν ὑπαρξὴ ἀπ' τὴν ἀνυπαρξία. Τὸν θρόνο Σου κυκλώνουν χιλιάδες καὶ χιλιάδες Ἄγγελοι ὑμνωδοί, καὶ τ' ἀστέρια, καὶ οἱ ψυχὲς τῶν Ἁγίων καὶ Δικαίων, πού μὲ χαρὰ ἀνάμεικτη μὲ φόβο, αἰώνια ψάλλουν πανάγιο ὕμνο κι' ἀτέ-

λειωτο.

Σ' εὐχαριστῶ, βασιλιᾷ καὶ ποιητῇ τῶν ὅλων». Καὶ συνεχίζει: «Σὲ παρακαλῶ κι ἐγώ, αἰώνιε Πατέρα μου, καὶ κλίνω σὲ Σένα τὸ γόνυ τῆς καρδιάς μου, καὶ σκύβω κάτω τὸν νοῦ μου, καὶ τὸν τράχηλό μου γέρνω στὴ γῆ παρακαλῶντας Σε, καὶ ἰκέτης Σου πεσμένος δάκρυα χύνω» -(δὲν ἔχουμε λόγο ν' ἀμφιβάλλουμε ὅτι ἔτσι προσευχόταν, ψυχῇ τε καὶ σῶματι)- «γιατί δὲν εἶμαι ἄξιος τὸν οὐρανὸ ν' ἀτενίσω. Ἀλλά, Σὺ, Πατέρα τοῦ ἐλέους, λυπήσου με, τὸν πονεμένο δοῦλο Σου. Ἀπλώνοντας τὸ χέρι Σου ἀπ' τὰ νύχια τοῦ θανάτου σῶσε με, ἀφοῦ καθάρισες ὅλους τοὺς διαλογισμούς μου. Μὴ μὲ ἀπογυμνώσῃς ἀπὸ τὸ Πνεῦμα Σου τὸ Ἅγιο, ἀλλ' ἀκόμη περισσότερη δύναμη καὶ θάρρος στάλαξε στὰ στήθη μου, γιὰ νὰ Σοῦ ψάλλω μὲ τὴν καρδιά καὶ μὲ τὰ χεῖλη. Κι ὅπως στὸν πατέρα μου, τὸ δοῦλο Σου, παραστάθηκες, ἔτσι καὶ σὲ μένα δῶσε ζωὴ καθαρὴ καὶ τέλη καθαρὰ, δῶσε νὰ τύχω τῆς καλῆς ἐλπίδας τοῦ ἐλέους καὶ τῆς Χάριτός Σου. Καὶ σὰν ἀγαθὸς βασιλιᾷς ἐξάλειψε τῆς νιότης μου τὰ λάθη, κι ὅλες οἱ μέρες μου θά 'ναι γιὰ Σένα τὸ εὐχαριστῶ μου στοὺς αἰῶνες».

Ποῦ νὰ πρωτοσταθῇ κανεῖς στὸν τόσο πυκνὸ σὲ βίωμα αὐτὸν ὕμνο; Στὴ συντριβή, στὴν ἀγάπη, στὸν πόνο; Στὸν πόθο του γιὰ μιὰ ζωὴ καθαρὴ καὶ τέλη ἀνεπαίσχυντα, στὴν προσδοκία τῆς Χάριτος καὶ τῆς εὐσπλαχνίας τοῦ Θεοῦ ἢ στὴ βιωμένη ἤδη αἴσθησι αἰωνιότητος, πού τὸ ποίημα αὐτὸ ἀποπνεύει;

Σὲ ἄλλον «*Εὐχαριστήριον*» ὕμνο (ἐ. ἀ. 33^{ος} σ. 374) εὐχαριστεῖ τὸν Θεὸ γιὰ τὴ σταύρωση, τὴν ταφὴ καὶ τὴν ἀνάστασι τοῦ Χριστοῦ, πού χάρισε τὴν ἀθανασία σὸ θνητὸ γένος τῶν ἀνθρώπων.

Χαρακτηριστικὰ εἶναι κάποια ἀπὸ τὰ ἔπη του, πού φέρουν τὸν τίτλο «*Ενοδία*». Σ' αὐτὰ ὁ Γρηγόριος παρακαλεῖ τὸν Θεὸ νὰ τὸν συνοδεύῃ στὰ ταξίδια του. Ἄς δοῦμε περιληπτικὰ μιὰ τέτοια «*ενοδία*» σὲ

ἀπλῆ ἀπόδοση (ἐ. ἀ., 36^{ος}, σ. 378):

«Χριστέ ἀναξ, Σὺ, ποὺ γίνεσαι ὅλα τὰ καλὰ γιὰ τοὺς δικούς Σου θνητοὺς ἀνθρώπους, καὶ εἶσαι ἡ εὐθεῖα ὁδὸς γιὰ ὅλους. Σὺ, ποὺ ὠδήγηρες τὸ λαό Σου ἀπὸ τὴν Αἴγυπτο στὴ γῆ τῆς Ἐπαγγελίας. Σὺ, ποὺ περπάτησες στὴ γῆ μας, ὡς ἄνθρωπος μαζί καὶ Θεός, καὶ στὸ πέλαγος ἠσύχασες τὰ κύματα, ἔλα, Ἐσὺ Μακάριε, συνοδοιπόρος μου, ποὺ Σὲ καλῶ σήμερα. Δῶσε μου καλὸ ταξίδι κι ἄγγελο ἀγαθό, ὁδηγό, φύλακα, βοηθό, νὰ διώχνη μακριὰ μου κάθε κακὸ τῆς μέρας καὶ τῆς νύχτας, καὶ νὰ μοῦ χαρίσῃ τέλος καλὸ στὸ δρόμο μου, νὰ φτάσω στὸ σπίτι μου χωρὶς φόβο, καὶ πάλι νὰ μὲ ὁδηγήσῃ σὲ φίλους καὶ δικούς ἐκεῖ, νυχτοήμερα, ἐλεύθερος καὶ ἄφοβος θὰ Σὲ παρακαλῶ μὲ ζωὴ καθαρῆ, θὰ ὑψώνω σὲ Σὲ καθαρὸ τὸ νοῦ μου καὶ τὴ ζωὴ μου, ὥσπου νὰ διανύσω τὴν κοινὴ τοῦ βίου ὁδὸ καὶ νὰ φτάσω σὲς μονές Σου, ὅπου τελειώνει κάθε μόχθος τῶν εὐσεβῶν. Χάρη σὲ Σένα ζῶ καὶ μιλῶ καὶ στέκομαι καὶ βαδίζω, βασιλιᾷ Χριστέ, ἐπειδὴ Σὺ μὲ τὸ χέρι Σου μὲ σκεπάζεις. Ἀλλὰ τῶρα ὁδήγησέ με στὸ καλὸ τέρμα τῆς πορείας».

Β'

Στὰ τρία πολὺστιχα *αὐτοβιογραφικά* του *ποιήματα* (Ἐπὶ Ἱστορικά - Περί ἑαυτοῦ), ὁ Γρηγόριος προσφωνεῖ συχνὰ τὸν Θεὸ μὲ ὄρους θεολογικούς, κατὰ τρόπο, ποὺ φανερώνει διωματικὴ γνῶση τῶν ἐννοιών, τίς ὁποῖες αὐτοὶ ἀποδίδουν.

Προσευχόμενος χρησιμοποιεῖ συχνὰ ἐδάφια καὶ περιστατικά ἀπὸ τὴν Παλαιὰ καὶ τὴν Καινὴ Διαθήκη, διότι ἡ Ἁγία Γραφή ἔχει καταστῆ ἐντρυφήμα τῆς ζωῆς του. Πολλὲς φορὲς μάλιστα παραλληλίζει -ταυτίζει σχεδόν- τὸν ἑαυτό του μὲ πρόσωπα τῶν ἱερῶν διηγήσεων, ἀνάλογα μὲ τίς περιστάσεις καὶ τίς δυσκολίες ποὺ ἀντιμετωπίζει. Ἐτσι τὸν βλέπουμε νὰ λέη στὸν Χριστὸ ἄλλοτε ὅτι πέφτει στὰ πόδια Του ἰκέτης ὡς τὴν Χαναanaία ἢ ὡς

τὴν αἰμορροοῦσα ἢ ὡς τὸν λεπρό, καὶ ἄλλοτε ὅτι ὑψώνει τὰ χέρια του ὡς προσευχὴ ὡς τὸν Ἰωανᾶ στὴν κοιλία τοῦ κήτους, ὡς τὸν Μωυσὴ πάνω στὸ ὄρος ἢ ὡς τὸν τρεῖς παῖδας στὴν κάμινο τοῦ πυρός.

Καὶ στὰ τρία μεγάλα Ἱστορικά - αὐτοβιογραφικά ἔπη τοῦ Γρηγορίου, ὁ προσεκτικὸς καὶ εὐλαβὴς ἀναγνώστης διακρίνει ἕναν ἀγωνιστὴ, ὑψηλὴ τῆς Θεολογίας, μὲ μεγάλη πείρα τοῦ πνευματικοῦ ἀγῶνος, μὲ φιλοσοφίαν τῆς ζωῆς, μὲ πίστη, φόβο Θεοῦ καὶ ἐλπίδα, μὲ ἐμπειρίες Θεῶν ἐνεργειῶν, δωρεῶν καὶ ἐλλάμψεων ἀλλὰ καὶ παντοειδῶν πειρασμῶν ἀπὸ τοὺς ἀνθρώπους καὶ τὸν πονηρό. Τέτοιος ὅμως εἶναι ἢ γίνεται μόνον ἕνας ἄνθρωπος δοσμένος κατὰ ἰδιαίτερο τρόπο στὴν προσευχὴ. Ἐνδεικτικὰ, μὲ σεβασμὸ καὶ δέος, παραθέτομε μερικὰ τέτοια ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ Α' 1, «Περὶ τῶν καθ' ἑαυτὸν» καὶ ἀπὸ τὸ ΙΒ' «Εἰς ἑαυτὸν καὶ περὶ ἐπισκόπων»:

Α, 43 «Ὅσοι ὁμως ἀντικρούουν τὸ Θεὸ μὲ τὰ καθαρὰ μάτια τοῦ νοῦ, καὶ τὴν ὕβρη μισῶντας, τέκνο τοῦ ἀδιάντροπου κόσμου,

45 μὲ σάρκα σὰ σκιά ζοῦνε μακριὰ ἀπ' τὴν ἀχάριστῃ ζωῇ,

ἀγγίζουνε τὴ γῆ μ' ἀνάλαφρα πόδια, ἀκολουθῶντας τὸν Θεό, ποὺ τοὺς καλεῖ, μ' ἀδέσμευτο πνεῦμα,

μύστες τῆς κρυμμένης ζωῆς τοῦ βασιλιᾷ Χριστοῦ,

ὥστε, ὅταν πιὸ ὕστερα λάμψει, ν' ἀστράψουν μαζί τῆς.

50 Μὰ κι ἔτσι τοὺς τρυποῦν τὰ κακὰ ἀγκάθια τοῦ βίου

κατ' ἀναπόφευκτῃ ἀνάγκῃ, καὶ μύρια στὰ φανερὰ ὁ λυσσάρης

κακοῦργος δαίμονας μηχανεύτηκε θανάσιμα βέλη...».

194 «Γι' αὐτὸ πρῶτα πρῶτα, ἀφοῦ ξεχώρισα ἀπὸ τῆ ζωῆ

τὴν ψυχὴν, μὲ οὐράνιες φωτεινὲς σκέ-
ψεις τὴν ἔνωσα
κι ὁ ὑψηλὸς στοχασμὸς μὲ πῆρε καὶ μὲ
πῆγε μακρὰ ἀπ' τῆ σάρκα
κι ἀφοῦ μ' ἀνάστησε ἀπὸ κεῖ, μ' ἔψωσε
στοὺς μυχοὺς τῆς σκηνῆς
τῆς οὐράνιας καὶ τὸ φῶς τῆς Τριάδας
περίλαμψε τὰ δικά μου μάτια,
ποὺ λαμπρότερο τίποτα δὲν ἔχω
δεῖ...».

Ἐδῶ τί νὰ πῆ ἢ νὰ σχολιάση κανεῖς;
Ἄπλως ἀκούει μὲ θαυμασμὸ καὶ συντρι-
βὴ καὶ δοξάζει τὸν Θεόν, τὸν «θαυμαστὸν
ἐν τοῖς Ἁγίοις Αὐτοῦ...»

Ἀναπολῶντας τὰ χρόνια τοῦ παρελ-
θόντος του, ποὺ τὰ φώτιζε ὁ λόγος τοῦ
Θεοῦ, ἢ προσευχὴ, ἢ νηστεία καὶ ἡ φυλα-
κὴ τῶν αἰσθήσεων, γράφει:

275 «Τὰ διβλία ἦταν πρῶτα ἡ ἔγνοια
μου, ποὺ τὰ ἔγραψε τὸ Πνεῦμα
μὲ τὰ λόγια τῶν Ἁγίων, καὶ μέσα στὴ
λαμπρὴ γραφῆ

τοῦ Πνεύματος ἀστράφτει ἡ Χάρη κι
ὄφελος κρυμμένο,
ποὺ στοὺς καθαροὺς μόνο θνητοὺς φα-
νερῶνεται.

Προσευχὲς κι ἀναστενάγματα γλυκὰ
καὶ νύχτες ἀγρύπνιας,
χοροὶ τῶν Ἀγγέλων, ποὺ μὲ ὕμνους τι-
μοῦν τὸ Θεό...»

Γιὰ τὴν ἀρχέκακη κοιλιά ἀγῶνας καὶ
τὸ γέλιο μετρημένο,

ἡσυχία τῆς γλώσσας καὶ τοῦ ματιοῦ
καὶ στὴν ὀρμὴ
τὴν ξέφρενη χαλινάρι...

287 ... .. Ὁ Λόγος ἦταν σ' ὅλα πα-
ρῶν,

ὀδηγῶντας τὴν εἰκόνα στὸ Βασιλεῖα,
ποὺ χαιρόταν γι' αὐτὴ τὴν ὀρμὴ.

292 ... .. εἶχα στὰ μάτια τὴ λάμψη
τοῦ Θεοῦ, καὶ τῶν εὐσεβῶν ψυχῶν
τὸν ὀλόλαμπρο χορὸ καὶ τὴ δόξα.

Τώρα ὅμως χάθηκε ἀπὸ μένα ὅ,τι πο-
λύτιμο εἶχε ἡ ψυχὴ, ...

296 κι ἔμεινε μέσα ὁ πόθος μόνο κι ὁ

ἀπελλισμένος πόνος...

... .. Γι' αὐτὸ θρηνῶ». Ἐδῶ ὑπο-
νοεῖ τὴν δύσκολη γι' αὐτὸν περίοδο, ποὺ
ἐγκατέλειψε τὴν ἡσυχαστικὴ ζωὴ καὶ ἀνέ-
λαβε ἐκκλησιαστικὴ δράση. Ὁ μεγάλος
του πόνος ἦταν ἡ στέρηση τῆς πολυαγα-
πημένης του ἡσυχίας - ἡσυχαστικῆς ζωῆς.
Ἄναφέρεται πολλὲς φορὲς σ' αὐτὸν καὶ
διαπιστώνει ὅτι ἐλάχιστοι μόνο ἄνθρωποι
εἶναι σὲ θέση νὰ τὸν καταλάβουν, αὐτοί,
ποὺ γεύθηκαν τὰ ἴδια, ποὺ ἔζησαν παρό-
μοιες ἐμπειρίες.

Στὸ ἴδιο ποίημα ἀναφέρεται στὸ θαυ-
μαστὸ τρόπο τῆς γέννησής του - ὑπῆρξε
καρπὸς θερμῆς προσευχῆς τῆς μητέρας
του Νόννας - καθὼς καὶ στὰ παιδικὰ καὶ
πρῶτα νεανικά του χρόνια, ποὺ σημαδεύ-
τηκαν ἀπὸ ὄνειρα ἀποκαλυπτικά καὶ μυ-
στικὲς συνομιλίες μὲ τὸν Κύριο:

422 «Εἶμαι δικός Σου λατρευτῆς, δικό
Σου τυχερό.

Καὶ Σὺ γιὰ μένα ὁ μόνος Θεὸς ἀπὸ
ψηλά.

Σὲ Σένα μ' ἀφιέρωσε ἡ μητέρα, ὅταν
μὲ γέννησε...»

450 «... Ἔστερξα ἐγὼ στοὺς πόθους
τῆς

ἀπὸ παιδι καὶ νέα μορφὴ εὐσέβειας δέ-
χτηκε

ἡ τρυφερὴ ψυχὴ μου. Ἀπείραχτη ἔμει-
νε ἡ σφραγίδα, μὲ τοῦ Χριστοῦ τίς ὑπο-
δείξεις, ποὺ φανερὰ συνομιλοῦσε μὲ τὸ
δοῦλο Του...». Κι ἐδῶ θαυμάζουμε καὶ
σιωποῦμε...

Ταυτόχρονα μὲ τὴν ἐν συνεχείᾳ ἐξιστό-
ρηση τῶν περιπετειῶν τοῦ βίου του, ἀπευ-
θύνει ἐκ θαθέων ἱκεσίες στὸ Θεὸ γιὰ βοή-
θεια, ἔλεος εὐσπλαχνία καὶ γιὰ ἔνωση
μ' Αὐτόν, τὸν Κύριο τοῦ παντός, στὸν
Ὅποιο ἀφιερώνει ὅλο του τὸ εἶναι.

Θυμᾶται καὶ παρουσιάζει στὸ ἴδιο
ποίημα τὴν ἀγωνιώδη προσευχὴ, ποὺ ἐπὶ
εἰκοσι ἡμερώνοντα ἀνέλεμπε στὸ Θεὸ μὲ
φωνὴ δυνατώτερη ἀπὸ τὸν θόρυβο τῶν
κυμάτων, ποὺ λίγο ἔλειψε νὰ βυθίσουν τὸ

πλοίο, με τὸ ὅποιο ταξίδευε ἀπὸ τὴν Ἀλεξάνδρεια πρὸς τὴν Ἀθήνα γιὰ τὶς σπουδές του. Θρηνοῦσε, ἔκλαιγε, φώναζε στὸν Θεό, πεσμένος μπρούμυτα στὴν πρύμνη μὲ σχισμένο ρούχο. Φοβόταν μήπως πεθάνη, διότι δὲν εἶχε λάβει ἀκόμη τὸ Ἅγιο Βάπτισμα. Τὸ θαῦμα τῆς καταπαύσεως τῆς τρικυμίας ἐγινε ὅταν ὁ Γρηγόριος ὑποσχέθηκε στὸ Θεὸ νὰ τοῦ ἀφιερῶσθαι τὴ ζωὴ του. Ἔτσι, μαζί μὲ τὸν Γρηγόριο, σώθηκαν καὶ ὅλοι ὅσοι ἐπέβαιναν στὸ πλοίο, πολλοὶ ἐκ τῶν ὁποίων μάλιστα προσήυχοντο μαζί του, ἐνῶ ἄλλοι, ποὺ δὲν ἐγνώριζαν τὸν ἀληθινὸ Θεό, ἐπίστευσαν στὸ Χριστό, κερδίζοντας ἔτσι διπλὴ σωτηρία.

Ἀξιωμακτικὸν εἶναι τὸ ὅτι, ἐνῶ τόσες φορὲς ἀφήνει στὰ ποιήματα αὐτὰ νὰ διαφανῇ ὅτι ἡ προσευχὴ ἦταν γι' αὐτὸν ὁ τρόπος τῆς ζωῆς του, ταπεινὰ ὁμολογεῖ ὅτι δὲν προσεύχεται ὅπως πρέπει:

Α' 333 «Οὔτε πρόσφερα στὸ Θεὸ μὲ ὑψωμένα χέρια θυσία πνευματικῆ, παρὰ μόνον ὅταν πλημύρισα μὲ δάκρυα τὴ συμφορὰ.

Ν' ἀγγίξῃ ὁ ἀκάθαρτος τὸν καθαρὸ εἶναι κακό, ὅπως στὸν πυρωμένο ἥλιο ἀπέναντι νὰ φέρῃς τὸ ἀδύναμο μάτι».

«Κι ἄλλα πολλὰ ἔχω πάθει ποιὸς θὰ τὰ ἔλεγε ὅλα,

μὲ ὅσα ὁ Θεὸς μὲ κάλεσε, μὲ τὶς παιδεῖες ἢ τὴν ἀγάπη Του»;

Ἄλλὰ περᾶν καὶ ἄλλες συμφορὲς. Κλαίει πικρὰ καὶ θρηνεῖ γιὰ τὴ κατάσταση τῆς ψυχῆς του, καὶ ὁ θρηνηστικὸς γίνεται προσευχὴ:

Α' 345 «Ὁ νοῦς μου εἶναι φαγητὸ τοῦ θριοῦ, ...

Ποιὸς θὰ δώσῃ στὸ κεφαλάρι νερὸ ἢ στὰ βλέφαρα δάκρυα

γιὰ νὰ καθαρίσω μὲ ποτάμια ὅλες τὶς ἀκαθαρσίες,

κλαίοντας ὅπως πρέπει τὶς ἀμαρτίες μου, ...

(μὲ δάκρυ, σκόνῃ, καπνῖα καὶ σάκ-

κο...);

386 «Ἀλλά, Βασιλιᾶ, λυπήσου με, καὶ ἀπ' τὸ θάνατο σώσε με...

τίς πληγὲς δέσε μου ... ..»

Στὸ τρίτο αὐτοβιογραφικὸ ποίημα τοῦ (IB', «*Εἰς ἑαυτὸν καὶ περὶ ἐπισκόπων*»), ἀφοῦ ἐκθέσει τὶς σκέψεις του σχετικὰ μὲ τὴν Ἱερωσύνη καὶ τοὺς Κληρικούς, ἀφηγεῖται πῶς -κουρασμένος πιά ἀπὸ τὸ φθόνον, τὴν κακία καὶ τὰ πάθη τῶν συνεπισκόπων του- ἀποφασίζει νὰ ἐγκαταλείψῃ τὸν θρόνον καὶ τὴν Κων/πολη:

IB' 803 «Ἐγὼ θὰ στραφῶ στὸ Θεό, ποῦ γι' Αὐτὸν ζῶ καὶ ἀναπνέω.

Σ' αὐτὸν θὰ θυσιάσω τὰ καθαρὰ κινήματα τοῦ νοῦ μου,

ὅσο εἶναι δυνατόν, μιλῶντας Του μόνος πρὸς Μόνον».

Καὶ πράγματι, ἀφιέρωσε τὸ ὑπόλοιπο τῆς ζωῆς του στὴν ἡσυχία καὶ στὴν προσευχὴ, μόνος Μόνω Θεῷ.

Γ'

Μέσα ἀπὸ τὰ προμνημονευθέντα ἀποσπάσματα τῶν ἐκτενῶν Δογματικῶν καὶ Ἱστορικῶν ἐπῶν, ἤδη γνωρίσαμε ἱκανοποιητικὰ τὸν προσευχόμενον καὶ ἀγωνιζόμενον Ἅγιο Γρηγόριο, τὸν Θεολόγο. Ἐλειδῆ ὅμως ἀρκετὰ καὶ ἀπὸ τὰ σύντομα ποιήματά του περιέχουν προσευχὲς ἢ εἶναι γραμμένα μὲ ἐξομολογητικὸ καὶ προσευχητικὸ ὕφος, θὰ δοῦμε ἀκόμη μερικὰ ἀποσπάσματα, τὰ ὁποῖα ἀνήκουν ἐπίσης στὰ «*Εἰς ἑαυτὸν*» Ἱστορικὰ ἔπη του.

ΙΘ' «Σχετλιαστικὸν ὑπὲρ τῶν αὐτοῦ παθῶν»

Σ' αὐτὸ ὁμολογεῖ ὅτι πολλὲς φορὲς τὸν Βασιλιᾶ Χριστὸ -υποφέροντας ἀπὸ βαρεῖες συμφορὲς- κατηγόρησε, καὶ ἐρωτᾷ τὸν Θεό, γιὰ τὸν βασανίζει μὲ τόσα δεινὰ. Μόνος του βρίσκει τὴν ἀπάντησιν: Τὰ βασανὰ του δὲν εἶναι ἐκεῖνα, ποῦ δίνονται στὸν δυνατό ἀθλητῆ, γιὰ νὰ ἀριστεύσῃ καὶ νὰ κερδίσῃ βραβεῖο καὶ δόξα, ἀλλὰ εἶναι παιδαγωγία τοῦ Θεοῦ γιὰ τὴν ἀμαρ-

τία του. Καί σὰν τέτοια ἁμαρτία θεωρεῖ τὸ ὅτι, ἀφ' ὅτου ἀσπιάσθηκε τὸν μοναχικὸ βίον καὶ οὐρανοδρόμος (ὕψιβιδάς) ὁ νοῦς του, πλησίαζε τὴν Θεότητα, φαντάσθηκε ὅτι κυριαρχοῦσε σὲ ὅλα καὶ ὅτι πάνω ἀπ' ὅλους ἔσκιζε τὸν αἰθέρα μὲ χρυσὰ φτερά, πρᾶγμα ποῦ κίνησε τὸν ἐναντίον του φθόνον τῶν ἀνθρώπων καὶ τῶν δαιμόνων:

ΙΘ' 47 «*Ἡ δόξα Σου μὲ σήκωσε ψηλά, ἡ δόξα Σου μὲ πέταξε στὴ γῆ*» ὁμολογεῖ ταπεινὰ καὶ παρακαλεῖ: «*Τώρα, Χριστέ μου, ὁδήγησέ με ὅπου ἀγαπᾷς*».

Ἄρκετὲς φορὲς ἀντιμετωπίζει κατὰ μέτωπον ἐπιθέσεις τοῦ πονηροῦ. Σ' αὐτὲς τὶς στιγμὲς ὄπλο του εἶναι ὁ Σταυρὸς καὶ ἡ προσευχή, ἡ ἐπίκληση τοῦ Σωτῆρος Χριστοῦ, στὸν Ὅποῖον ἀνήκει καὶ τοῦ Ὅποῖου εἶναι Ἱερεὺς, ἐπαναλαμβάνοντας πολλὰς φορὲς: «*Δικός Σου εἶμαι, Χριστέ, σῶσε με ὅπως θέλεις*». Παραθέτουμε μερικὰ ἀποσπάσματα ποιημάτων, μὲ τίτλο «*Κατὰ τοῦ Πονηροῦ*», ἐνδεικτικὰ τῶν πνευματικῶν του ἀγωνισμάτων:

ΝΔ' «*Ἦρθες, κακοῦργε, ξέρω τοὺς σκοπούς σου.*

Ἦρθες, γὰρ νὰ μοῦ στερήσης τὴν ποθητὴ αἰωνιότητα.

... .. Χάσου μακρὰ ... .. σὲ ἔθνη ἢ σὲ πόλεις

ποῦ δὲν γνώρισαν τὸ Θεό ... ..

16 Μὰ ἐγὼ κληρὸς τοῦ Χριστοῦ καὶ ναὸς ἔχω γίνε

καὶ θυσία ἔπειτα ἔγινα θεός, ὅταν μὲ τὴν θεότητα ἔσμιξε

ἡ ψυχὴ μου. Ὑποχώρησε, λοιπόν, στὸ Θεό καὶ στὸ θεϊκὸ πλάσμα...».

Καὶ σ' αὐτὰ τὰ λόγια, ὅπως καὶ στὰ παρακάτω, στεκόμαστε σιωπηλοὶ καὶ διδασκόμαστε πολλὰ...

ΝΣΤ' «*Τὸ Θεὸ φωνάζω...*

Φεύγα, ὦ θηρίο πάγκακο, ἀνθρωποκτόνο.

Ἀπὸ μένα μακρὰ, μὴ σὲ κτυπήσω μὲ τὸ Σταυρό...»

ΝΗ' «*Ξαναγύρισε στὴ γῆ, γὰρ νὰ σὲ*

πατοῦμε στὸ κεφάλι...»

ΝΘ' «*Φύγε... ὁ Χριστὸς εἶναι μέσα μου, καὶ σ' Αὐτὸν*

ἔφερα καὶ τοῦ ἔδωσα τὴ ζωὴ μου. Ἀπογοητεύσου καὶ φύγε ἀμέσως.

Ἄά, βοηθάτε, ἄγγελοι παραστάτες μου.

Ἄά, μὲ πλησιάζει ὁ τύραννος καὶ κλέφτης.

Γλιτώστε με ναί, φίλοι, μὲ πετροβολοῦν...»

Ἔνα πρωῖνὸ ἀπευθύνεται στὸν Θεὸ μὲ τὰ ἐξῆς λόγια:

ΚΔ' «*Εὐχὴ ἐωθινή*»

«Εἶναι πρωῖ καὶ δίνω ὑπόσχεση στὸ Θεό,

τίποτα σκοτεινὸ οὔτε νὰ πράξω οὔτε νὰ ἐπικροτήσω,

μὰ ὅσο μπορῶ καλύτερα θὰ Σοῦ ἀφιερῶσω τὴ μέρα,

μένοντας ἀκλόνητος καὶ κυριαρχῶντας στὰ πάθη μου.

Ντρέπομαι τὰ γηρατεῖα, ἂν εἶμαι κακός,

καὶ τὴν Τράπεζα, ποῦ ἐγὼ εἶμαι παραστατῆς της.

Πόθος μου εἶναι αὐτά, Χριστέ μου. Σὺ εὐδόωσέ τα».

Ὅμως τὸ βράδυ μὲ πόνο καὶ συντριβὴ ὁμολογεῖ:

ΚΕ' «*Πρὸς ἐσπέραν θρηῖνος*»

«Σὲ γέλασα, Λόγε, Ἐσένα, τὴν ἀλήθεια,

ἐνῶ Σοῦ εἶχα τάξει ἀγνή τὴ σημερινὴ μέρα.

Ἡ νύχτα δὲν μὲ ὑποδέχτηκε ὀλοφώτεινο.

Προσευχήθηκα ὡστόσο κι αὐτὸ περίμενα.

Εἶναι, ὅμως, ποῦ κάπου σκόνταψαν τὰ πόδια μου,

γιατὶ ἦρθε τὸ σκοτάδι, ποῦ φθονεῖ τὴ σωτηρία.

Φάνου καὶ πάλι Χριστέ μου, καὶ λάμψε φῶς γιὰ μένα».

Τὴν ἐπομένη μέρα λέει πάλι στὸν Χριστό:

ΚΣΤ' «Δέησις πρὸς Χριστὸν τῆ ἐπαύριον»

«Ἐχω ζημιωθῆ, Χριστέ μου, τῆ χτεσινῆ μέρα.

Ὁρμησε πάνω μου ὁ θυμὸς καὶ μὲ αἰφνιδίασε.

Δῶσε μου τὴ σημερινὴ μέρα μέρα φωτός.

Πρόσεχε τὸν ἑαυτὸ σου, μὴν ξεχάσης νὰ δλέπης τὸν Θεό.

Ὁρκίστηκες, ἔχε στὸ νοῦ σου τὴ σωτηρία σου».

Ὁ καθένας θὰ μπορούσε νὰ προσυπογράψῃ αὐτοὺς τοὺς στίχους, ἀπὸ τὴν καθημερινὴ ἐμπειρία του. Ἡ πτώση γίνεται ἀφορμὴ γιὰ περισσότερη προσοχὴ καὶ προσευχὴ.

Καθὼς περνᾷ ὁ καιρὸς, ὁ Γρηγόριος γράφει καὶ προσεύχεται συχνότερα γιὰ τὰ γηραιά, τὴν ἀρρώστια καὶ τὸ θάνατο:

- «Λύτρωσέ με, Βασιλιᾶ, λύτρωσέ με ἀπ' τὰ γήινα δεσμὰ καὶ τάξε με στὴν οὐράνια χοροστασία». (ΜΘ' Θρηῆνος, στ. 7 - 8).

- «Εἶμαι γεμᾶτος λύπη καὶ εἶν' ἄρρωστα τὰ μέλη μου. Λυπήσου, Χριστέ! Βοήθησε τὸν ὑπῆρέτη Σου». Καί, ξαναβρίσκοντας τὴν ἐμπιστοσύνη του, ἐγκαταλείπει τὸν ἑαυτὸ του στὸ Ἅγιο θέλημα τοῦ Θεοῦ: «Ἀλλά, γιατί νὰ βάζω περιττοὺς νόμους στὴ Θεότητα; Πήγαινε με, Χριστέ, ἐμένα τὸν λάτρη Σου, ὅπως θέλεις». (Ν', Κατὰ τοῦ Πονηροῦ εἰς τὴν νόσον, στ. 79, 105, 102, 117).

- «Δέξου με Σωτήρα. Ἄλλὰ ὁ ἕξαγνισμός μου εἶναι λειψός...». (ΠΘ', Εἰς τὴν νόσον).

Λίγο πρὶν τὸ τέλος του γράφει μερικὰ συντομώτατα ἀλλὰ σημαντικὰ ποιήματα, μὲ τίτλο: «Εἰς ἑαυτόν», στὰ ὁποῖα κάνει ἕναν σύντομο ἀπολογισμὸ τῆς ζωῆς του.

Τὸ τελευταῖο ποίημα εἶναι μιὰ δέηση

στοὺς Ἀγγέλους νὰ παραλάβουν τὴν ψυχὴ τοῦ Γρηγορίου, τοῦ ἀναξίου, ἀλλ' Ἱερέως. (ζΘ')

***

Αὐτὸς ἦταν ὁ Γρηγόριος. Ὁ πανάγιος Θεός, τὸν Ὅποιο σὲ ὅλη τὴ ζωὴ του ἔμνησε, τὸν πῆρε κοντά Του κάποια χειμωνιάτικη μέρα ἢ νύχτα, καὶ ἐνῶ οἱ δρόμοι γύρω ἀπ' τὴν καλύβα του εἶχαν ἀποκλεισθῆ ἀπὸ τὸ πολὺ χιόνι. Καὶ ὅπωςδήποτε ὁ ὑπυπέτης καὶ τόσο πληγωμένος Ἀετὸς τῆς Θεολογίας θὰ συνεχίξῃ καὶ στὸν οὐρανὸ τὸν Ὑμνο, ποὺ ἄρχισε ἐδῶ στὴ γῆ:

29^{ος}, «Ὑμνος εἰς Θεόν», (Ε. Π. Ε. ἐ. ἀ., τ. 8, σελ. 364):

1 «ὦ πάντων ἐπέκεινα· τί γὰρ θέμις ἄλλο Σε μέλπειν;

Πῶς λόγος ὑμνήσει Σε; ... ..

Πῶς νόος ἀθρήσει Σε; ... ..

6 Πάντα Σε, καὶ λαλέοντα καὶ οὐ λαλέοντα λιγαίνει.

Πάντα Σε, καὶ νοέοντα καὶ οὐ νοέοντα γεραίνει.

13 ... .. Πανώνυμε, πῶς Σε καλέσω,

τὸν μόνον ἀκλήϊστον; ... ..

... .. Ἰλαος εἴης,

16 ὦ πάντων ἐπέκεινα· τί γὰρ θέμις ἄλλο Σε μέλπειν;»

ΘΕΟΔΩΡΑ ΣΤ. ΖΥΓΟΥΡΑ

Βιβλιογραφία:

1. J. P. Migne, Ἑλληνικὴ Πατρολογία, ΚΕ. Π. Ε., Ἀθήναι 2000, τ. 37^{ος}.

2. Ε. Π. Ε. Γρ. Θεολόγου Ἔργα, Πατερ. Ἐκδ. «Γρηγόριος ὁ Παλαμᾶς». Θεσ/νίκη 1977, τ. 8 καὶ 1986, τ. 10 (κείμενο, μετάφραση, σχόλια Ἴγν. Σακκαλιῆ).

3. Βενεδίκτου Ἱερομον. Ἁγιορείτου, Γρηγοριανὸν Ταμείον, Νέα Σκῆτη, Ἅγιον Ὅρος, 2001.

4. Ἰωάννου Χρ. Κωνσταντινίδου, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος, Βίος - συγγραφαὶ - διδασκαλία, ἐν Ἀθήναις, 1969.

5. Στυλιανοῦ Γ. Παπαδοπούλου, Ὁ πληγωμένος ἀετὸς (Γρηγόριος ὁ Θεολόγος), Ἐκδοσις Δ', Ἀποστ. Διακονία, Ἀθήνα, 2001.

ΠΑΓΚΟΣΜΙΟΠΟΙΗΣΗ

Ἡ διεθνὴς οἰκονομικὴ συνεργασία καὶ τὸ χάσμα πλουσίων καὶ φτωχῶν χωρῶν

I. Εἰσαγωγή

Τὸ θέμα τῆς παγκοσμιοποιήσεως εἶναι μεγάλο καὶ ἀπασχολεῖ Διεθνεῖς Ὁργανισμούς, Κυβερνήσεις καὶ πολιτικούς, συνδικάτα ἐργατῶν καὶ ἀγροτῶν, ἐπιχειρήσεις, ἀκαδημαϊκούς, τὴν Ἐκκλησία καὶ πολλοὺς ἄλλους. Στὸ ἄρθρο αὐτὸ καὶ τὸ ἐπόμενο ἀναπτύσσεται μίᾳ σύντομῃ περιλήψῃ τοῦ θέματος.

II. Ἡ οἰκονομικὴ συνεργασία καὶ ἡ ἀλληλεξάρτηση ἀνθρώπων καὶ λαῶν

Ἀρχικά, ὁ ἄνθρωπος ἐκάλυπτε τὴν ἀνάγκη του μὲ τὴ βοήθεια τῶν μελῶν τῆς οἰκογένειάς του. Σταδιακά, οἱ ἀνάγκες ηὔξάνοντο (ἀνάγκη εἶναι τὸ αἶσθημα μιᾶς ἐλλείψεως) καὶ σὲ κάποιον στάδιο τὰ μέλη μιᾶς οἰκογένειας δὲν ἦσαν σὲ θέση νὰ καλύψουν ὅλες τὶς ἀνάγκες τῆς. Τότε, ὁ ἄνθρωπος ὀδηγήθηκε στὸν καταμερισμὸ τῶν ἔργων καὶ ἐμφανίσθηκαν τὰ διάφορα ἐπαγγέλματα. Διὰ τῆς ειδικοῦσεως, τῆς πείρας τῶν ἐπαγγελματιῶν καὶ τῆς συνεχοῦς βελτιώσεως τῶν μέσων παραγωγῆς, αὐξάνεται ἡ παραγωγικότης καὶ τὸ ἐπίπεδο ζωῆς τῶν ἀνθρώπων. Ἀπὸ αὐτὸ τὸ στάδιο ἄρχισε ν' ἀναπτύσσεται ἡ ἀλληλεξάρτηση τῶν ἀνθρώπων. Ἡ ἀλληλεξάρτηση ἀναπτύσσεται διότι στοὺς ἄλλους διαθέτει ὁ καθένας τὰ προϊόντα ἢ καὶ τὶς ὑπηρεσίες ποὺ παράγει καὶ ἀπὸ τοὺς ἄλλους ἀντλεῖ ὅ,τι χρειάζεται γιὰ νὰ καλύψει τὶς ἀνάγκες του. Ἡ διὰ τῆς δραστηριότητος τῶν ἄλλων αὐξηση τῆς οἰκονομικῆς των εὐεξίας, ὠφελεῖ ὅλους, διότι αὐξάνει ἡ ζήτησις προϊόντων ἢ ὑπηρεσιῶν. Ἀντίστροφως, ἡ οἰκονομικὴ καχεξία τῶν ἄλλων βλάπτει ὅλους, διότι κάμπτεται ἡ ζήτησις. Ἀκόμη καὶ ἡ οἰκονομικὴ ἐπιτυχία ἐνὸς ὠφελεῖ πολλοὺς. Παράδειγμα: Ἄς υποθέσουμε ὅτι

στὴν ἀρχὴ τοῦ 1900 ἓνας ὑποδηματοποιὸς ἐργάζεται μὲ πέντε βοηθοὺς του καὶ λόγω τῆς καλῆς ποιότητος τῶν ὑποδημάτων του, αὐξάνει ὁ κύκλος ἐργασιῶν του καὶ σταδιακά ἐργάζονται γι' αὐτὸν ἑκατὸ τεχνίτες. Ἡ κοινωνικὴ συμβολὴ του δὲν συνίσταται στὸ ὅτι παρέχει ἐργασία σὲ ἐνεργῆτα πέντε πρόσθετους τεχνίτες. Γιὰ τὴν αὐξηση τῆς παραγωγῆς ὑποδημάτων χρειάζεται πρόσθετα ἐργαλεῖα καὶ μηχανήματα, χωρὶς ἐγκαταστάσεως πολλαπλάσιο καὶ ἐννιάμισση φορῆς περισσότερα δέρματα, ραφές, κορδόνια, τακούνια, ἀγκράφες, καρφάλια κ.λ.π. Ἔτσι, βοηθᾷ τὴν δραστηριότητα τῶν ἀμέσων προμηθευτῶν του. Ἡ αὐξηση τῆς δραστηριότητος τοῦ βυρσοδέψῃ ποὺ προμηθεύει τὸν ἐν λόγω ὑποδηματοποιό, συνεπάγεται αὐξηση τῶν τεχνιτῶν του καὶ τῆς ζήτησεως ἀκατέργαστων δερμάτων, ἐξοπλισμοῦ, δεψικῶν ὑλῶν, χρωμάτων, ἀσβέστη καὶ ἄλλων ὑλικῶν. Οἱ κτηνοτρόφοι, οἱ παραγωγοὶ ἐξοπλισμοῦ καὶ πρώτων καὶ βοηθητικῶν ὑλῶν τοῦ βυρσοδεψείου, ἔχουν καὶ αὐτοὶ τοὺς προμηθευτῆς τους κ.ο.κ. μέχρις ὅτου φθάσουμε στὴν πρωτογενῆ παραγωγή.

Κάθε κύκλος αὐξήσεως τῆς ζήτησεως ἐξοπλισμοῦ καὶ ὑλικῶν διαφόρων σταδίων προμηθευτῶν, συνεπάγεται αὐξηση τῆς ἀπασχολήσεως. Αὐτὸ ἰσχύει βέβαια, ὄχι μόνον γιὰ τοὺς βυρσοδέψες, ἀλλὰ γιὰ ὅλους τοὺς προμηθευτῆς τοῦ ὑποδηματοποιοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τοὺς μεσολαβοῦντας ἐμπόρους καὶ μεταφορεῖς. Αὐτοὶ ὅλοι ἀνέρχονται σὲ μερικῆς χιλιάδες. Αὐτοὶ ὅλοι, αὐξανόμενου τοῦ εισοδήματός των, αὐξάνουν τὴν ζήτησις ὅλων τῶν προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν ποὺ ἔχουν ἀνάγκη (τροφίμων, ἐνδυσσης, κατοικίας, ὑγείας, μορφώσεως κ.λ.π.). Ἔτσι, τελικά, οἱ ὠφε-

λημένοι ανέρχονται σε αρκετές χιλιάδες ανθρώπων.

Σήμερα, είναι σχεδόν αδύνατη ή επιβίωση ενός ανθρώπου σε ένα έρημονήσι ή σε ένα δάσος, μακριά από κατοικημένη περιοχή. Η ζωή των άλλων, είναι ζωή του καθ' ενός.

Στην αρχή, η άλληλεξάρτηση ήτο τοπική και εξελίχθη σταδιακά σε περιφερειακή, έθνική, διεθνή. Σήμερα, καμμιά χώρα πλουσία, με ανέπτυγμένη τεχνολογία και πόρους, δεν έχει τη δυνατότητα να επιβιώσει μόνη της. "Αν π.χ. οι Η.Π.Α. αποφασίσουν να διακόψουν κάθε οικονομική σχέση με τις άλλες χώρες του κόσμου ή αντίστροφα, οι άλλες χώρες του κόσμου κόψουν κάθε συναλλαγή με τις Η.Π.Α., ή άπασχόληση και το εισόδημα των Η.Π.Α. θα πέσει κατά 40% - 50% τόν πρώτο μήνα και τόν δεύτερο μήνα, λόγω της σοβαρής μειώσεως του εισοδήματος, η ζήτηση προϊόντων θα πέσει ακόμη περισσότερο και συγχρόνως και το εισόδημα και η άπασχόληση. Η οικονομική πτώση των Η.Π.Α. θα συμπαράσχει σε μεγάλη πτώση τις χώρες της Νοτιοανατολικής Ασίας, της Ευρώπης, του Καναδά, και της Λατινικής Αμερικής, διότι οι χώρες αυτές πραγματοποιούν σοβαρές εξαγωγές στις Η.Π.Α. και στο έδαφός τους υπάρχουν σοβαρές επενδύσεις της εν λόγω χώρας. Η Ευρώπη δέ και η Ίαπωνία, έχουν σοβαρές επενδύσεις στις Ηνωμένες Πολιτείες. Η οικονομική πτώση όλων αυτών των χωρών, θα συμπαράσχει στην οικονομική καταστροφή όλες τις χώρες του κόσμου, λόγω της άλληλεξαρτήσεως.

Η ανάπτυξη οποιωνδήποτε χωρών του κόσμου, συνεπάγεται την άνοδο όλων και αντίστροφα.

Περαιτέρω, κατά την τελευταία πενηκονταετία, χώρες αναπτυσσόμενες που διέκοψαν την οικονομική τους συνεργασία, έβλεπαν σε στασιμότητα και φτώχεια. Αντίστροφα, χώρες φτωχές, με τόν διεθνή οικονομικό προσανατολισμό τους, εξελίχθηκαν σε αναπτυσσόμενες, εξασφαλίζοντας τροφή, νερό, ένδυση, κατοικία και κάποιον επίπεδο

παιδείας και υγειονομικής περιθάλψεως στους κατοίκους τους.

Η σοβαρή συμβολή του διεθνούς εμπορίου στην οικονομική ανάπτυξη των χωρών του κόσμου, οδήγησε στην ίδρυση της Γενικής Συμφωνίας Δασμών και Εμπορίου (G.A.T.T.), με βασική επιδίωξη την κατά τόν δυνατόν κατάργηση ή περιορισμό των δασμών. Τόν 1994 αντικατεστάθη ό Όργανισμός αυτός με τόν Παγκόσμιο Όργανισμό Εμπορίου (Π.Ο.Ε.), ό όποιος έχει ως σκοπό την κατάργηση όλων των εμποδίων του διεθνούς εμπορίου (δασμών, απαγορεύσεων ή περιορισμών εισαγωγών, έπιδοτήσεων της έγχωρίου παραγωγής και καθορισμό διεθνών προδιαγραφών των προϊόντων, ώστε να μην υπάρχει εμπόδιο κυκλοφορίας των από χώρα εις χώραν). Στόν Όργανισμό αυτό ανήκουν σχεδόν όλες οι χώρες του κόσμου.

Η διεθνής οικονομική συνεργασία, εκτός του διεθνούς εμπορίου, περιλαμβάνει και την διεθνή διακίνηση κεφαλαίων, ή όποια αναφέρεται:

(α) Στις μακροπρόθεσμες επενδύσεις για την ίδρυση εργοστασίων στις ξένες χώρες, οι όποιες είναι έπωφελείς τόσο για τις επενδύουσες εταιρείες, οι όποιες αυξάνουν την διεθνή ανταγωνιστικότητα και την άποδοτικότητά τους, όσο και για τις χώρες που δέχονται τις επενδύσεις, διότι δι' αυτών αυξάνεται ή άπασχόληση και τόν εισόδημα και βελτιώνεται τόν έμπορικό τους ισοζύγιο και τόν ισοζύγιο πληρωμών (δηλαδή βελτιώνεται τά έσοδά τους σε συνάλλαγμα για την εισαγωγή προϊόντων ή υπηρεσιών ή την εξόφληση χρεών προς τόν έξωτερικό).

(β) Στις βραχυπρόθεσμες επενδύσεις κεφαλαίων σε όμολογίες και μετοχές άλλων χωρών, διά των Χρηματιστηρίων, οι όποιες είναι έπωφελείς, τόσο για τούς επενδύοντας όσο και για τις χώρες που δέχονται τις επενδύσεις αυτές. Οι επενδυτές αυξάνουν τά έσοδά τους, διότι στις ξένες χρηματαγορές άπολαμβάνουν ύψηλότερες άποδόσεις. Οι χώρες που τις δέχονται, άποκτούν κεφάλαια, που τά χρησιμοποιούν για την ανά-

πτυξή τους ή την κάλυψη άλλων αναγκών τους.

Από τὰ ἀναπτυχθέντα, συνάγεται ὅτι ἡ διεθνῆς οἰκονομικὴ συνεργασία, δηλαδή τὸ διεθνὲς ἔμπόριο καὶ ἡ διεθνῆς κίνηση κεφαλαίων, εἶναι ἐπωφελῆς γιὰ ὅλες τὶς χῶρες τοῦ κόσμου, πλούσιες καὶ φτωχές. Συνεπῶς, ἡ διεθνῆς οἰκονομικὴ συνεργασία εἶναι ἐπιθυμητὴ κι ἐπιδιώκεται ἀπὸ ὅλες τὶς χῶρες καὶ ἀποτελεῖ μονόδρομο.

Τὶς τελευταῖες δεκαετίες, ἡ ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας καὶ ἰδιαίτερα ἡ βελτίωση τῶν μεταφορῶν καὶ τηλεπικοινωνιῶν, ἀπὸ ἀπόψεως ταχύτητος, ἀσφαλείας καὶ κόστους καὶ ἡ δημιουργία νέων προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν, συνετέλεσαν στὴν ταχεία ἀνάπτυξη τοῦ διεθνοῦς ἐμπορίου καὶ ἰδιαίτερα τῆς διεθνοῦς κινήσεως κεφαλαίων. Ἡ τεχνολογία δημιούργησε μίαν ἐνιαία παγκόσμια ἀγορὰ, γι' αὐτὸ ὀμιλοῦμε γιὰ παγκοσμιοποίηση.

III. Τὸ χάσμα τῶν πλουσίων καὶ πτωχῶν χωρῶν

Τὸ μεγάλο πρόβλημα τῆς παγκοσμιοποίησης.

1. Ἡ μεγέθυνση τοῦ χάσματος μεταξὺ πλουσίων καὶ πτωχῶν χωρῶν

Πρὸ ὀλίγων δεκαετιῶν, οἱ πλούσιες χῶρες (στὶς ὁποῖες περιλαμβάνεται καὶ ἡ δική μας), ποὺ ἀποτελοῦν τὸ 20% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς, ἤλεγχαν τὸ 80% τοῦ παγκοσμίου εἰσοδήματος, ἐνῶ σήμερα ἐλέγχουν τὸ 85%. Οἱ ἀναπτυσσόμενες καὶ οἱ φτωχές, ποὺ ἀποτελοῦν τὸ 60% καὶ τὸ 20%, ἀντίστοιχα, τοῦ παγκοσμίου πληθυσμοῦ, ἤλεγχαν τὸ 20% τοῦ διεθνοῦς εἰσοδήματος καὶ σήμερα τὸ 15%. Ἡ διαφορὰ ὀφείλεται στὸ ὅτι τὸ εἰσόδημα ὅλων τῶν χωρῶν ἀναπτύσσεται, ἀλλὰ μὲ διάφορες ταχύτητες.

Τὴν εὐθύνη γι' αὐτὴν τὴν ἐξέλιξη ἔχουν τόσο οἱ φτωχές, ὅσο καὶ οἱ πλούσιες χῶρες.

2. Ἡ εὐθύνη τῶν πτωχῶν χωρῶν

Ὅ,τι λεχθεῖ γιὰ τὴν εὐθύνη των πτωχῶν, ἰσχύει καὶ γιὰ τὶς ἀναπτυσσόμενες χῶρες, σὲ ἠπιότερη ἔκταση.

(α) Οἱ περισσότερες τῶν πτωχῶν χωρῶν

κυβερνῶνται ἀπὸ διεφθαρμένα καθεστῶτα δικτατόρων καὶ ἡ διαφθορά, ὅπως διεπιστώθη στὸ ἐγγὺς παρελθὸν σὲ Διεθνή Σύνοδο τῆς Παγκοσμίου Τραπεζίας, ἀποτελεῖ μεγάλο ἔμπόδιο γιὰ τὴν οἰκονομικὴ ἀνάπτυξη.

(β) Οἱ πτωχές χῶρες:

- Σπαρσσονται ἀπὸ ἐμφυλίους πολέμους, φυλετικούς, πολιτικούς, οἰκονομικούς καὶ θρησκευτικούς.

- Θερίζονται ἀπὸ ἀρρώστιες, ἐλονοσίες, τύφο, φυματίωση, εἴτζ καὶ ἐμπολα. Οἱ δύο σεξουαλικές ἀσθένειες μείωσαν τὴ μέση διάρκεια ζωῆς στὴν ὑποσαχάριο Ἀφρικὴ στὰ 30 - 35 ἔτη.

- Πεθαίνουν ἀπὸ πείνα, κυρίως παιδιά καὶ οἱ τρεῖς στοὺς πέντε δὲν ἔχουν καθαρὸ νερὸ. Τί νὰ ποῦμε τώρα γιὰ τὴν παιδεία καὶ τὰ ἔργα ὑποδομῆς...

- Πλέον τῶν ἀνωτέρω, ἡ ἀξία τῆς γῆς τῶν ἰθαγενῶν εἶναι μεγάλη, ὅμως κανεὶς γεωργὸς δὲν μπορεῖ νὰ δανεισθεῖ ἀπὸ Τράπεζα, γιὰτὶ στερεῖται τίτλων. Ἔτσι, δὲν ἔχει πόρους γιὰ νὰ βελτιώσει τὴ γῆ του ἢ ν' ἀναπτύξει ὁποιαδήποτε ἐπιχειρηματικὴ δραστηριότητα. Γιὰ τὴ λήψη ἀδείας γιὰ τὴν ἀνάπτυξη ὁποιασδήποτε ἐπαγγελματικῆς δραστηριότητος, ἀπαιτεῖται μεγάλος χρόνος, ποὺ μπορεῖ νὰ φθάσει ἢ καὶ νὰ ὑπερβῆ τὴν δεκαετία.

3. Ἡ εὐθύνη τῶν πλουσίων χωρῶν

(α) Οἱ πλούσιες χῶρες παρέχουν οἰκονομικὴ βοήθεια στὶς πτωχές, γνωρίζοντας ὅτι θὰ καταλήξουν στὶς τσέπες τῶν δικτατόρων καὶ τῶν συνεργατῶν τους.

(β) Τὴν παρεχόμενη βοήθεια τὴν παίρνουν κατὰ βάση πίσω, δι' ἐξαγωγῆς περισσευμάτων γεωργικῶν προϊόντων σὲ τιμὲς (*dumping*) κάτω τοῦ κόστους. Πάραδειγμα: Ἡ Ἐνωμένη Εὐρώπη (Ε. Ε.) δίνει στὴν Νότιο Ἀφρικὴ οἰκονομικὴ βοήθεια 120 ἐκ. Εὐρὼ τὸ χρόνο. Τὸ κόστος παραγωγῆς ζαχάρεως στὴ Νότιο Ἀφρικὴ εἶναι τὸ μισὸ αὐτοῦ τῆς Ε. Ε. Ἐντούτοις, ἡ Ε. Ε. ἐξάγει ζάχαρη στὴ Νότιο Ἀφρικὴ, σὲ τιμὴ κατωτέραν τοῦ κόστους τῆς Νοτίου Ἀφρικῆς, συνολικῆς ἀξίας 100 ἐκ. Εὐρὼ. Ἔτσι, ἀφ'

είδος παίρνει κατ' ούσιαν τη βοήθεια πίσω, άφ' έτέρου άσκει άθέμιτο άνταγωνισμό στους γεωργούς της Νοτίου Άφρικής, καταστρέφοντας άθελίτως την άγορά και παίρνοντας τό ψωμί από τό στόμα τους. Η Ε. Ε. έξάγει και γάλα σέ σκόνη εκ των περισσευμάτων της, καταστρέφοντας έτσι τους κτηνοτρόφους των πτωχών χωρών, ένώ ή ίδια προστατεύεται με όργανά της από τό *Dumping*.

(γ) Οί πλούσιες χώρες δημιούργησαν τόν Π. Ο. Ε. για την άπελευθέρωση των άγορών του κόσμου και μέχρι σήμερα, παρά την πίεση των πτωχών χωρών, δέν άνοίγουν τις άγορές τους για τά προϊόντα που αυτές ζητούν: Ζάχαρη, ρύζι, βάμβακα και βαμβακωκλωστούφαντουργικά προϊόντα.

(δ) Παρά τις πιέσεις των πτωχών χωρών για τη ρύθμιση των χρεών τους προς τις πλούσιες, οί τελευταίες κωφεύουν.

4. *Τι όφείλουν νά κάνουν οί πλούσιες για την ανάπτυξη των πτωχών χωρών*

(α) Νά σταματήσουν τις έπιδοτήσεις των άγροτικών προϊόντων των χωρών των και νά ελευθερώσουν τις άγορές τους στα άγροτικά προϊόντα, για τά όποια ένδιαφέρονται οί πτωχές (ζάχαρη, ρύζι, βαμβάκι και τά έξ αυτού προϊόντα). Οί έξαγωγές τους προς τις πλούσιες χώρες θά ανάπτυχθουν κατά 14% τόν πρώτο χρόνο και άνάλογα και τό εισόδημά τους και θά άρχίσουν νά ανάκαμπτουν.

(β) Νά προδοϋν σέ δίκαιη διαγραφή και ρύθμιση των χρεών των πτωχών χωρών.

(γ) Νά δημιουργήσουν ένα Ταμείο Άρωγής των πτωχών χωρών, πόροι του όποιου μορπει νά είναι:

- Η οικονομική βοήθεια που προσφέρεται σήμερα από τις πλούσιες χώρες.

- Μία άνεπαίθητη επιβάρυνση των εισαγωγών και έξαγωγών και της διεθνούς διακινήσεως κεφαλαίων των πλουσίων χωρών.

(δ) Νά άνατεθει στόν Ο. Η. Ε., λόγω όργανώσεως και έμπειρίας, διά διαπραγματεύσεων, νά σταματήσει τους έμφυλίους πολέμους, βάσει κανόνων, τους όποιους θά

εισηγηθεί ό Όργανισμός και θά έγκρίνει ή Γενική Συνέλευσή του, στην όποία συμμετέχουν όλες οί χώρες του κόσμου. Οί προπάθειες του Ο. Η. Ε. θά συνελικουρούνται από στρατό με σύγχρονο έξοπλισμό, με στρατιώτες της αυτής ήπειρου, οί όποιοι θά ένισχύονται από θαλάσσης και άέρος από δυνάμεις των πλουσίων χωρών. Διά συνθηκών και διά του στρατού, νά διακοπει ή άποστολή όπλων, πολεμοφοδίων και χρημάτων προς τους έπιθυμούντας την συνέχιση του πολέμου. Η διακοπή έμβασμάτων προς τους Ταμίλ της Σρι Λάνκα βοήθησε στη διακοπή του πολυετούς έμφυλίου και όδήγησε σέ συνθηκολόγηση που ίκανοποίησε και τις δύο πλευρές.

(ε) Νά άνατεθει στη Διεθνή Τράπεζα, λόγω έμπειρίας και στελεχών, δαπάναις του Ταμείου Άρωγής, ή δημιουργία έργων ύποδομής, ύδρευσεως, άποχευσεως (τά όποια συμβάλουν στην ύγεια των λαών), έγχείων βελτιώσεων για νά αύξηθει ή άπόδοση του έδάφους, συγκοινωνιακών και τηλεπικοινωνιακών έργων. Επίσης, νά έπιμεληθει ή Τράπεζα για την παροχή των μέσων καλλιέργειας και εκπαιδύσεως προς τους γεωργούς και κτηνοτρόφους και για την ανάπτυξη φυτών παραγωγής τροφίμων των ίθαγενών, αύξημένης άποδόσεως και καταλλήλων (βάσει των έπικρατούσων κλιματολογικών συνθηκών) για την άξιοποίηση των έδαφών κάθε ήπειρου.

(στ) Νά άνατεθει στόν Διεθνή Έρυθρό Σταυρό ή δημιουργία νοσοκομείων και καταλλήλων μέσων περιθάλψεως και ή έπιμέλεια για την παραγωγή φαρμάκων έπιτοπίως, σέ χαμηλές τιμές¹ και σέ μορφή που δέν είναι δυνατή ή ανάπτυξη λαθρεπορίου, διά της μεταφοράς και διαθέσεως των

1. Τό κόστος των φαρμάκων είναι δυνατόν νά μειωθεί διά οσοβαρού περιορισμού της επιβάρυνσής των με δαπάνες έρευνας. Ό μεγάλος πληθυσμός πτωχών και άναπτυσσομένων χωρών και ή μικρή επιβάρυνση για δαπάνες έρευνας θά δώσει στις φαρμακοβιομηχανίες ένα οσοβαρό έσοδο, τό όποίο ούτως ή άλλως τό έστερούντο.

φαρμάκων στις πλούσιες χώρες. Ο ίδιος Οργανισμός πρέπει ν' αναλαμβάνει και τήν υγειονομική παιδεία των ιθαγενών, ώστε να μην καταφεύγουν στους μάγους για θεραπεία άναποτελεσματική και συμβουλές βλαπτικές.

(ζ) Η ανάπτυξη τής παιδείας όλων των βαθμίδων πρέπει ν' ανατεθεί στον Ο. Η. Ε., όπως και η επίμελεια προστασίας των παιδιών από την έκμετάλλευση. Ο Ο. Η. Ε. πρέπει επίσης να ενισχύσει τις ιεραποστολικές οργανώσεις ύψηλου ήθους και προσφορᾶς και σ' αυτές κατά προτίμηση να συγκεντρωθούν τὰ ὄργανα τῶν ἐμφυλίων τῆς Ἀφρικής. Τὰ παιδιά τοῦ δρόμου, ἀνερχόμενα σὲ ἑκατομμύρια, πρέπει νὰ συγκεντρωθῶν σὲ ἰδρύματα, ὑπὸ τὴν ἐποπτεία τῆς Ἐκκλησίας κάθε περιοχῆς.

(η) Ο Ο. Η. Ε. νὰ ἀναλάβει τὴν ἀναδιοργάνωση τῶν Δημοσίων Ὑπηρεσιῶν, γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς χώρας καὶ τὴν ἔκδοση ἀδειῶν λειτουργίας ἐπιχειρήσεων, τὴ δημιουργία κτηματολογίου καὶ τὴ συνεργασία Φυλάρχων καὶ Κυβερνήσεων.

5. *Ἀξίζει τὸν κόπο ὅλος αὐτὸς ὁ ἀγῶνας γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν πτωχῶν καὶ ἀναπτυσσομένων χωρῶν (καθ' ὃ μέρος τὶς ἀφορᾶ);*

(α) *Ἡ ἀπελευθέρωση τῶν ἀγορῶν γιὰ τὰ ἀγροτικὰ προϊόντα τῶν πτωχῶν καὶ ἀναπτυσσομένων χωρῶν καὶ ἡ διακοπὴ τῶν ἐπιδοτήσεων*

Κατ' ἀρχὴν, οἱ πλούσιες χώρες ὀφείλουν ν' ἀνοίξουν τὶς ἀγορὲς τοὺς στὰ ἀγροτικὰ προϊόντα τῶν πτωχῶν καὶ ἀναπτυσσομένων χωρῶν καὶ ἰδιαίτερα στὰ προϊόντα ποὺ ζητοῦν οἱ ἐν λόγῳ χώρες (ζάχαρη, ρύζι, βαμβάκι καὶ τὰ ἐξ αὐτοῦ προϊόντα). Διότι δὲν εἶναι ἠθικὸ νὰ ζητιέται ν' ἀνοίξουν τὶς ἀγορὲς τοὺς οἱ πτωχεῖς χώρες γιὰ τὰ προϊόντα τῶν πλουσίων χωρῶν ὑψηλοῦ κόστους καὶ νὰ μὴ ἀνοίγουν οἱ πλούσιες χώρες τὶς ἀγορὲς τοὺς γιὰ τὰ προϊόντα χαμηλοῦ κόστους τῶν πτωχῶν χωρῶν. Ἐρωτᾶται τί θὰ γίνουν οἱ ἀγρότες ποὺ καλλιεργοῦν προϊόντα μὴ διεθνῶς συναγωνίσιμα (ζαχαρότευτλα, καλαμπόκι καὶ ρύζι) ὅπως καὶ οἱ ἐργαζόμενοι

σὲ βιομηχανίες ἐπεξεργασίας τῶν ὡς ἄνω προϊόντων; Οἱ ἀγρότες στὶς πλούσιες χώρες καλύπτουν τὸ 3% τοῦ πληθυσμοῦ καὶ εἶναι δυνατὸν ἐντὸς σχετικῶς μικροῦ διαστήματος τὸ ὡς ἄνω πρόσοχη ν' ἀντιμετωπισθεῖ μὲ τὴν ἀναδιάρθρωση τῶν καλλιεργειῶν καὶ τὴν παραγωγή προϊόντων διεθνῶς συναγωνισίμων ὅπως καὶ μὲ τὴν ἀνάπτυξη νέων παραγωγικῶν δραστηριοτήτων, παράδειγμα:

Ὅταν τὸ Μεξικὸ ἐνώθηκε ἐμπορικᾶ μὲ τὸν Καναδᾶ καὶ τὶς Η. Π. Α., ἀντιμετώπισε ἓνα ὀξὺ πρόβλημα. Γιὰ τοὺς Μεξικανούς, τὸ καλαμπόκι ἀποτελεῖ βασικότερη τροφή, διότι ἀπὸ αὐτὸ ἀντλοῦν τὸ 40% τῶν πρωτεϊνῶν ποὺ χρειάζονται. Οἱ Μεξικανοὶ γεωργοὶ δὲν ἦταν δυνατὸν ν' ἀντιμετωπίσουν τὸν συναγωνισμὸ τῶν γεωργῶν τῶν Η. Π. Α. καὶ τοῦ Καναδᾶ στὴν ἐντατικὴ καλλιέργεια δημητριακῶν. Ἔτσι, ἀντὶ καλαμπόκιου, οἱ γεωργοὶ τοῦ Μεξικοῦ ἐπέδοθησαν στὴν ἐντατικὴ καλλιέργεια λαχανικῶν καὶ φρούτων, καλύτερας ποιότητος καὶ κόστους τῶν καλλιεργουμένων στὶς Η. Π. Α. καὶ τὸν Καναδᾶ. Ἔτσι, εἰσάγουν 6 ἑκατ. τόνους καλαμπόκι καὶ ἐξάγουν πολλαπλασίας ἀξίας λαχανικὰ καὶ φρούτα ὅλο τὸ χρόνο καὶ τὸ εἰσόδημα τῶν γεωργῶν τοῦ Μεξικοῦ ἠϋξήθη οὐσιαστικά. Μὲ τὴν ἐξασφάλιση εἰσοδήματος στοὺς ἀγρότες μὲ διεθνεῖς συναγωνίσιμες καλλιέργειες καὶ παράλληλες δραστηριότητες, θὰ διακοποῦν οἱ ἐπιδοτήσεις, οἱ ὁποῖες ἀνέρχονται σὲ μεγάλα ποσά, τὰ ὁποῖα εἶναι δυνατὸν ν' ἀξιοποιηθοῦν γιὰ ἄλλους σκοποὺς (παιδεία, υγεία, πολιτισμὸς, ἀσφάλεια κ.λ.π.) καὶ νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ ἀγρότες μὲ ἄλλο τρόπο γιὰ τὴν ἀνύψωση τοῦ βιοτικού τοὺς ἐπιπέδου.

(β) *Ἡ ρύθμιση τοῦ χρέους τῶν πτωχῶν καὶ ἀναπτυσσομένων χωρῶν*

Τὰ χρεῖα ἀναφέρονται:

- Σὲ δάνεια τῶν τέως δύο Ὑπερδυνάμων (Η. Π. Α. καὶ Σοβιετ) τὰ ὁποῖα ἐδίδοντο σὲ φίλα καθεστῶτα, γιὰ τὴν ἀγορὰ ἐξοπλισμῶν ἐξ αὐτῶν καὶ τὴν ἐξυπηρέτηση τῶν συμφερόντων τῶν Ὑπερδυνάμων. Τοὺς ἐξοπλι-

μοὺς τους ἐπλήρωσαν μὲ τὸ αἷμα τους οἱ φτωχοὶ, πρὸς ἐξυπηρέτηση τῶν Ὑπερδυνάμεων, καὶ πρέπει νὰ διαγραφοῦν.

- Σὲ δάνεια τῶν πλουσίων χωρῶν, κυρίως ἀποικιοκρατικῶν, πρὸς τὶς οἰκονομικὰ ἀδύναμες, ὄχι ἀπὸ φιλάνθρωπία, ἀλλὰ γιὰ τὴν ἐξυπηρέτηση συμφερόντων τους. Πέραν τούτου, οἱ ἀποικιοκρατικὲς χώρες ἐξεμεταλλεύθησαν τοὺς πόρους τῶν πτωχῶν καὶ ἀναπτυσσομένων πρὸς ἴδιον ὄφελος καὶ χρησιμοποίησαν τοὺς ἰθαγενεῖς ὡς δούλους στὴ χώρα τους ἐπὶ αἰῶνες.

- Δάνεια τραπεζῶν πρὸς τὶς πτωχὲς καὶ ἀναπτυσσόμενες χώρες. Τὸ κεφάλαιο αὐτῶν τῶν δανείων πρέπει νὰ ἐξοφληθεῖ μὲ διαγραφή τόκων ὑπερημερίας καὶ μὲ ἐπιβάρυνση χαμηλοῦ ἐπιτοκίου ἀπὸ τὶς ὀφειλέτριες χώρες ἢ καὶ ἀπὸ τὸ Ταμεῖο Ἀρωγῆς τῶν πτωχῶν χωρῶν ἢ μόνο ἀπὸ τὸ ἐν λόγω Ταμεῖο, ἀναλόγως τῆς περιπτώσεως.

(γ) *Ἡ διάθεση κεφαλαίων γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῶν πτωχῶν καὶ ἀναπτυσσομένων χωρῶν*

Τὸ μεγάλο οἰκονομικὸ ἐπιχείρημα εἶναι ὅτι, ὅταν οἱ οἰκονομικὰ ἀδύναμες χώρες ἀρχίσουν ν' ἀναπτύσσονται, τότε ἡ ζήτηση προϊόντων καὶ ὑπηρεσιῶν τῶν πλουσίων θ' αὐξάνει στὸ διηνεκὲς μὲ μεγάλη ταχύτητα καὶ τότε δὲν θὰ ὑπάρχει ἀνεργία, ἀλλὰ ὑπερπαρασχόληση καὶ συνεχῆς αὐξηση τοῦ εἰσοδήματος τῶν πλουσίων χωρῶν καὶ θὰ καλυφθοῦν ταχέως στὸ πολλαπλάσιο οἱ δαπάνες τους. Ὅμως, τὸ μέγιστο ἐπιχείρημα ποὺ δικαιολογεῖ τοὺς κόπους καὶ τὶς δαπάνες, δὲν εἶναι οἰκονομικὸ, εἶναι κοινωνικοπολιτικὰ ἀνθρώπινο. Ἡ μὲ εὐκρίνεια, ἀνθρωπιά καὶ ἀγάπη βοήθεια, καλλιεργεῖ τὸν σεβασμὸ καὶ τὴν ἐκτίμηση, τὴ συνεργασία καὶ τὴν εἰρήνην γιὰ τὸ κοινὸ καλὸ. Ἀντίθετα, ἡ ἀδιαφορία, ἡ ὑποκρισία, ἡ τάση γιὰ ἐκμετάλλευση, καλλιεργεῖ τὸ φθόνον καὶ τὸ μῖσος, ποὺ ὀδηγεῖ στὴ σύγκρουση. Ἡ σύγκρουση τοῦ 80% τοῦ πληθυσμοῦ τῆς γῆς μὲ τὸ 20% τῶν πλουσίων, θὰ φέρει τὴν καταστροφή τοῦ Δυτικοῦ Πολιτισμοῦ καὶ τὸν ὀλεθρον, κατὰ τὴν κρίση σοβαρῶν πολιτικῶν

ἐν οἷς καὶ τέως Προέδρου τῆς Ἐπιτροπῆς τῆς τότε Ε. Ο. Κ. "Ἄς διαλέξουμε οἱ πολῖτες τῶν πλουσίων χωρῶν τὶ ἐπιθυμοῦμε: Τὴν εἰρήνην καὶ τὴν εὐημερία ἢ τὸν πόλεμον καὶ τὸν ἀφανισμὸ τῆς ζωῆς;

Ἡ παγκοσμιοποίηση εἶναι ἡ δημιουργία μιᾶς ἐνιαίας, παγκοσμίου ἀγορᾶς, μὲ ὁλοένα αὐξημένη ἀλληλεξάρτηση τῶν χωρῶν τῆς γῆς. Ἡ παγκοσμιοποίηση εἶναι ἀποτέλεσμα τῆς συνεχοῦς βελτιώσεως τῶν μεταφορῶν καὶ τῶν τηλεπικοινωνιῶν, ἀπὸ ἀπόψεως χρόνου, κόστους καὶ ἀσφαλείας, ποὺ συνεπάγεται τὴν ἔνωση τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου σὲ μία ἐνιαία ἀγορά, ἡ ὁποία προσφέρει μεγάλες δυνατότητες οἰκονομικῆς εὐημερίας σὲ ὅλες τὶς χώρες τοῦ κόσμου α) μὲ τὴν ἐμπορικὴ ἀνταλλαγὴ τῶν προϊόντων καὶ τῶν ὑπηρεσιῶν τῶν χωρῶν τοῦ κόσμου καὶ β) μὲ τὴν διεθνή ἀξανάνομενη κίνηση κεφαλαίων γιὰ μακροπρόθεσμες ἐπενδύσεις ἰδρύσεως βιομηχανιῶν καὶ γιὰ βραχυπρόθεσμες ἐπενδύσεις σὲ χρηματιστηριακοὺς τίτλους τῶν χωρῶν τῆς γῆς.

Δυστυχῶς, ἡ διεθνὴς κοινωνία δὲν ἦτο ἠθικὰ ἔτοιμη ν' ἀνταποκριθεῖ σ' αὐτὴν τὴν πρόκληση. Ἔτσι, ἡ διαφθορά, ἡ ἀδιαφορία καὶ ἡ τάση πρὸς ἐκμετάλλευση ὀδηγεῖ σὲ μία παγκόσμια καταστροφή. Εὐτυχῶς, ὅμως, οἱ φωνῆς τῶν φτωχῶν, τῶν Διεθνῶν Ὄργανισμῶν, τῶν φωτισμένων πολιτικῶν, τῆς Ἐκκλησίας, ἰδιωτῶν καὶ ἡ ἀντίδραση τῶν λαῶν ἐναντίον τῶν δικτατόρων καὶ τῆς διαφθορᾶς, δημιουργεῖ μία ἐλπίδα, ἕνα φῶς. Ἐὰν κάθε ἄνθρωπος δὲν μπορεῖ νὰ συμμετέχει στὴν εὐημερία, μέσα σὲ ἕνα πνεῦμα ἰσότητος, ἐντιμότητος, εὐκρινεοῦς ἐνδιαφέροντος καὶ σεβασμοῦ τοῦ ἑνὸς πρὸς τὸν ἄλλον, τότε ἡ ἔνδεια, πνευματικὴ καὶ ὕλική, θὰ μᾶς πλήξει ὅλους. Ἡ ἐντιμὴ συμπαράσταση τῶν ἰσχυροτέρων πρὸς τοὺς ἀσθενεστεροὺς, ἐξυπηρετεῖ ὅλους, διότι θὰ προσφέρει μεγάλες δυνατοτήτες ἀναπτύξεως τόσο τῶν πτωχῶν, ὅσο καὶ τῶν πλουσίων τοῦ κόσμου.

ΧΡΙΣΤΟΦ. ΔΙΑΚΟΠΟΥΛΟΣ

Ὁμότιμ. Καθηγητῆς τοῦ Οἰκονομικοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν

Η ΕΛΛΗΝΙΚΗ ΓΛΩΣΣΑ ΚΑΤΑ ΤΗΝ ΤΟΥΡΚΟΚΡΑΤΙΑ

Είναι κοινός τόπος ότι η ελληνική γλώσσα έχει μακρότατη παράδοση, γραπτή και προφορική και ότι ο ελληνικός πεζός και ποιητικός λόγος καλλιεργήθηκε από πνεύματα έξοχα, που τα έργα τους διατηρούν το διαχρονικό τους χαρακτήρα. Αυτή η παράδοση, σε συνδυασμό με τις ιστορικές συγκυρίες, συνετέλεσε ώστε η ελληνική άφ' ενός να εξαπλωθεί σε ένα ευρύτατο γεωγραφικό χώρο και άφ' ετέρου να ενσωματώσει και η ίδια στοιχεία από άλλες γλώσσες. Και επειδή η γλώσσα είναι ζωντανός οργανισμός, στη διάρκεια των αιώνων εξελίχθηκε μορφολογικά, χωρίς να αποκοπεί από τις ρίζες της, χρησιμεύοντας πάντοτε ως οργανον έκφρασης των άπανταχού Έλλήνων.

Αυτή η άμφίδρομη επίδραση είναι πολύ εμφανής κατά την περίοδο της Τουρκοκρατίας. Μεταξύ των ύποδούλων στους Τούρκους λαών οι Έλληνες είχαν την πλουσιότερη και μακρότερη πολιτισμική παράδοση, ανέκαμπαν πρώτοι στο παιδευτικό επίπεδο και, όπως ήταν φυσικό, επηρέασαν τους γείτονες Βαλκανίους. Αλλά και οι ίδιοι δεν έμειναν ανεπηρέαστοι από τους άλλους.

Όμως για να μην άπλοποιούμε τα πράγματα, ως εξετάσουμε μεθοδικά την κατάσταση σε ό,τι άφορᾶ στη γλώσσα.

Κατ' άρχην πρέπει να διακρίνουμε τόν προφορικό από τόν γραπτό λόγο. Ο πρώτος χαρακτηρίζεται κυρίως από τὸ στοιχείο τοῦ άυθορητισμοῦ και συνεπῶς είναι λιγότερο προσεγγμένος από τόν γραπτό. Ο προφορικός είναι ὁ καθημερινός λόγος τοῦ δρόμου, τῆς αγοράς, τῶν ποικίλων προφορικών ἀνθρωπίνων ἐπαφῶν. Ἐπομένως οἱ ξένες ἐπιδράσεις είναι ἐμφανεστερες στὰ μικρὰ ἢ μεγάλα ἀστικά κέντρα, ὅπου συνήθως συρρέουν ἀνθρωποι ἀπό ὅπουδήποτε, ὅπως συμβαίνει και σήμερα. Τὸ φαινόμενο εἶχε παρατηρηθεῖ ἤδη και πρὶν ἀπὸ τὴν Ἄλωση. Σῶζεται ἡ μαρτυρία τοῦ γνωστοῦ οὐμανι-

στη Φραγκίσκου Φίλελου (1398 - 1481), ὁ ὁποῖος ἔμεινε στὴν Κωνσταντινούπολη ἐπὶ ἑπταετία. Ὁ Φίλελος παρατήρησε ὅτι «ἡ κοινὴ τῶν Ἑλλήνων γλώσσα ἠλλοιώθη και διεφθάρη ὑπὸ τοῦ πλήθους τῶν ἐμπόρων και τῶν ξένων, τῶν καθ' ἑκάστην ἐρχομένων εἰς Κωνσταντινούπολιν και ἀναμειγνυομένων μετὰ τῶν ἐντοπίων». Προσθέτει ὅμως ὅτι ἡ γλώσσα τῶν μορφωμένων είναι ἐπιμελημένη και τὸ ὕφος τοῦ γραπτοῦ λόγου κομψό. (Σάθας, Παράρτ. σ. 9). Στὶς ἀρχές τοῦ 16ου αἰ. ὁ φυσιοδίφης Πιερ Μπελὸν ποῦ ἐπισκέφθηκε τὴν Ἑλλάδα και ἔγραψε τὶς ἐντυπώσεις του, παρατήρησε ὅτι οἱ Ἕλληνες μιλοῦσαν τὴν κοινὴ γλώσσα ἄλλο καλύτερα και ἄλλο χειρότερα, διότι δὲν ἐπικρατοῦσε παντοῦ ἡ ἴδια προφορά. Και συνέβαινε νὰ εἰρωνεύονται γιὰ τὴν προφορά τους οἱ μὲν τοὺς δέ. Στὰ μέσα τοῦ ἴδιου αἰῶνα ὁ λόγιος μοναχὸς Παχώμιος Ρουσάνος (1508 - 1553) κατὰ τὶς περιοδεῖες του στὸν ἠπειρωτικό και στὸ νησιωτικό ἑλληνικό χώρο ἐπεσήμανε τὴν ἀλλοίωση τῆς κοινῆς, ἐνοῶντας κυρίως τὶς διαλεκτικὲς διαφορές. Λέγει λ.χ. ὅτι στὴν Ἄχαῖα τὴ χάλκινη χύτρα ὀνομάζουν *λέθητα* ἢ *κακκάθη*, «ἂ παρὰ τῶν ἐν Μακεδονίᾳ ἀγνοεῖται». Στὸν Πόντο τὸ καρφὶ λέγεται *ἠλάριον*, ἀλλὰ οἱ Πόντιοι ἀγνοοῦν τί σημαίνει ἦλος. Ἐπισημαίνει ἀκόμη ὅτι συχνὰ οἱ κάτοικοι τῆς ὑπαίθρου ὀμιλοῦν «ἐλληνικώτερόν τε και τεχνικώτερον τῶν ἀστικῶν ἐξ ἀπλότητος». Διότι οἱ ἀστοὶ ἀπὸ ματαιοδοξία ἐπιχειροῦν νὰ μετατρέψουν τὶς λέξεις «εἰς τὸ εὐσχημότερον» και ἔτσι μᾶλλον τὶς φθείρουν. (Σάθας, Παράρτ. σ. 18). Ἡ ξένη ἐπίδραση εἶναι ἐπίσης ἐκδηλη στὶς λατινοκρατούμενες περιοχές (Κρήτη, Κυκλάδες, Ἴονια νησιά, Χίο κ.λ.π.), τόσο στὸν προφορικό, ὅσο και στὸ γραπτό λόγο, ἀλλὰ και ἡ ἐπίδραση αὐτὴ ἦταν ἀναπόφευκτη. Πάντως ἀπὸ ὅποιαδήποτε περιοχὴ και ἂν προέρχονται, οἱ Ἕλληνες συνεννοοῦνται ἄνετα μετὰξὺ τους.

Ὡς πρὸς τὸ γραπτὸ λόγῳ διακρίνομε κατ' ἀρχὴν τὴ γλῶσσα τῆς Ἐκκλησίας. Ἐνοοῦμε ἐδῶ τὸ σύνολο τῶν κειμένων λειτουργικῆς χρήσεως, ποὺ διαβάζονται καὶ ἀκούγονται κατὰ τὴν τέλεση τῆς θείας λειτουργίας, τῶν ποικίλων ἀκολουθιῶν, τῶν μυστηρίων καὶ τῶν λοιπῶν τελετῶν (γάμων, βαπτίσεων, κηδεῶν κ.λ.π.). Ἡ γλῶσσα αὐτή, τὴν ὁποία τὸ πλήρωμα τῆς Ἐκκλησίας κατανόησε λιγότερο ἢ περισσότερο, ἀλλὰ ἀπομνημόνευε, κληροδοτημένη ἀπὸ τὸ Βυζάντιο, παρέμεινε ἀνόθευτη. Οἱ εὐαγγελικὲς περικοπές, οἱ εὐχές, οἱ ὕμνοι, τὰ τροπάρια ἀκούγονται ἀναλλοίωτα καθ' ὅλη τὴ διάρκεια τῆς δουλείας καὶ συντηροῦν τὴ χριστιανικὴ συνείδηση τῶν ὑποδοῦλων.

Ἀλλὰ ὁ γραπτὸς λόγος διατυπώνεται καὶ μὲ δύο ἀκόμη μορφές: τὴν *κοινὴ* ἢ *χυδαία* καὶ τὴ *λογία*.

Ἡ *λογία* εἶναι ἡ γλῶσσα τῶν «σπουδαίων» δηλαδὴ τῶν μορφωμένων, τῶν λογίων, οἱ ὅποιοι ἐπιδιώκουν κατὰ τὸ δυνατόν νὰ πλησιάσουν τὴν ἀρχαία ἑλληνικὴ. Ἄς ἔχουμε ὑπ' ὄψιν ὅτι στὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς ἡ διδασκαλία τῆς γραμματικῆς, τῆς θεματογραφίας, τῆς ἐπιστολογραφίας καὶ τῶν ἀρχαίων κειμένων ἀπέβλεπε ἀκριβῶς στὴν ἐκμάθηση τῆς «ἑλληνικῆς» δηλαδὴ τῆς ἀρχαίας ἑλληνικῆς. Αὐτὴ ἡ γλωσσικὴ μορφή χρησιμοποιεῖται ὄχι μόνο στὴν ἐπίσημη ἀλληλογραφία (π.χ. πατριαρχικά ἔγγραφα), ἀλλὰ καὶ στὴν ἰδιωτικὴ μεταξὺ λογίων καὶ χαρρακτηρίζεται ἀπὸ τὸ ἐξεζητημένον ὕφος. Χρησιμοποιήθηκε ἐπὶ πολὺ στὸ κήρυγμα καὶ σὲ δοκίμια ρητορικῆς καὶ φιλοσοφίας.

Δεῖγμα τῆς λογίας μορφῆς εἶναι τὸ ἀκόλουθο ἀπόσπασμα ἀπὸ ἐπιστολὴ τοῦ σπουδαίου δασκάλου Εὐγενίου Γιαννουλῆ πρὸς τὸν Μητροπολίτη Λαρίσης Διονύσιο. Ἔχει γραφεῖ τὴν 1^η Νοεμβρίου 1663. «*Τῷ λογιωτάτῳ ἀνδρὶ καὶ πανιερωτάτῳ μητροπολίτῃ Λαρίσης κυρίῳ Διονυσίῳ ὅσα τὰ καταθύμια. Τοὺς ἐπ' ἀρετῇ καὶ βίῳ καὶ λόγῳ ἐξητασμένους μακρῶ καὶ γῆρατι πρὸς τούτοις ἐντίμω σὺ δεῖ πολυπραγμονεῖν καὶ ἐπὶ πολὺ ἀμφιβάλλειν οὕτω πῶς αὐτοὺς ἔχοντας ἢ ἄλλως, πανιερώτατε δέσποτα, ἀλλ' εὐθύς μετὰ τὴν*

πείραν ἢ μετ' ὀλίγον τῆς πείρας τοῖς οἰκείοις ἐγκρίνειν ὀφείλομεν καὶ ὡς ἀδελφοὺς αὐτοὺς οἰκείους καὶ πατέρας ἡγείσθαι καὶ τιμᾶν αὐτοὺς πανταχοῦ καὶ δι' εὐφήμου ἀγεσθαι μνήμης· ἐπαινούμενον γάρ τὸ καλὸν αὐξάνειν οἶδε καὶ τιμώμενον τοῖς πολλοῖς ζηλοῦσθαι πέφυκε καὶ ἐπιδίδοσθαι μᾶλλον. Ταῦτα μὲν οὕτως ἐχόντων.

Εὐνόητο εἶναι ὅτι αὐτὴ ἡ λόγια μορφή δὲν περιεχεῖ ξένα στοιχεῖα. Κατὰ τὸν 18^ο αἰ. ὑπὸ τὴν ἐπίδραση τῶν ιδεῶν τοῦ Διαφωτισμοῦ ἀρχίζει ἡ ἀμφισβήτηση τῆς διδακτικῆς μεθόδου ποὺ ἐφαρμόζεται στὰ σχολεῖα τῆς ἐποχῆς καὶ φυσικὰ τίθεται καὶ τὸ ζήτημα τῆς γλώσσας. Ἦδη ἀπὸ τὴν πρώτη δεκαετία τοῦ αἰῶνα ὁ Χρῦσανθος Νοταρὰς ζητοῦσε ἀπὸ τοὺς δασκάλους νὰ διδάσκουν στὴν κοινὴ, ὥστε τὰ παιδιὰ νὰ κατανοοῦν τὸ μάθημα.

***

Αὐτὴ ἡ λεγόμενη *κοινὴ* ἢ *χυδαία* ἐμφανίζει πλουσιώτατη γραπτὴ παράδοση, διότι, ναι μὲν δὲν ἐδιδάσκετο στὰ σχολεῖα, ὥστόσο χρησιμοποιήθηκε ποικιλοτρόπως ἀπὸ τοὺς λογίους ἐκείνους ποὺ εἶχαν διαπισώσει τίς τραγικὲς συνέπειες τῆς ἀπαιδευσίας τοῦ Γένους ἰδιαίτερα κατὰ τοὺς πρώτους αἰῶνες τῆς δουλείας. Δηλαδὴ ἦταν φανερὸ ὅτι οἱ Ἕλληνες δὲν ἦσαν σὲ θέση νὰ κατανοήσουν στὸ πρωτότυπο τὰ λαμπρὰ ἔργα τῶν ἀρχαίων προγόνων τους, ἀλλὰ οὔτε καὶ τὰ τῶν Πατέρων. Γιὰ νὰ βελτιώσουν, λοιπόν, τὸ πνευματικὸ ἐπίπεδο τῶν ὁμογενῶν τους, πολλοὶ λόγιοι, κυρίως τῆς διασπορᾶς, ἐπεδόθησαν σὲ μεταφράσεις, παραφράσεις, μεταγλωττίσεις ἔργων «θύραθεν» καὶ χριστιανικῶν. Ἀναφέρουμε ἐνδεικτικὰ τὴ μετάφραση τῆς Ἰλιάδας ἀπὸ τὸ Νικόλαο Λουκάνη, τῶν Αἰσωπειῶν μύθων ἀπὸ τὸν Ἀνδρόνικο Νούκιο, τοὺς Βίους Ἁγίων καὶ τὴν Κλίμακα τοῦ Ἰωάννου Σιναΐτου ἀπὸ τὸ Μάξιμο Μαργούνιο κ.λ.π. Κατὰ τὴν περίοδο τοῦ Διαφωτισμοῦ ἡ μεταφραστικὴ προσπάθεια ἐπεκτείνεται καὶ σὲ ἔργα Εὐρωπαϊῶν συγγραφέων, ὥστε οἱ Ἕλληνες νὰ ἔλθουν σὲ ἐπαφὴ μὲ τὴ φωτισμένη Δύση. Οἱ μεταφραστὲς αὐτοὶ καλλιεργοῦν συνειδητὰ

ή όχι αυτή την κοινή ή χυδαία μορφή της γλώσσας μας, την οποία καθαίρουν από τα ξένα στοιχεία που αναπόφευκτα περιέχει ο προφορικός λόγος. Παραθέτω ένα απόσπασμα από τα Άνεκδοτα του ιστορικού Προκοπίου, που μετέφρασε πριν από το 1714 ο διδάσκαλος της ελληνικής σχολής του Βουκουρεστίου Μάρκος Κύπριος ο Πορφυρόπουλος. Είναι ο χαρακτηρισμός του Ίουστινιανού: *Ήτον και πολλά ἄσικνος και εἰς τὰ φαγητὰ ἢ εἰς τὸ ποτόν ποτὲ δὲν ἔτρωγε χορταστικά, ἀλλὰ σχεδόν, καθὼς λέγει ἡ παροιμία, ἄκρω δακτύλῳ ἀπογευσάμενος ἐσηκώνετο· διότι τὰ τοιαῦτα τοῦ ἐφαίνονταν νὰ εἶναι πάρεργα, ὡσὰν μία ἀγγαρεία τῆς φύσεως· ἐπειδὴ πολλές φορές ἔμενε νηστικός δύο ἡμερονύχτια· και μάλιστα εἰς τὸν καιρὸν ὁποῦ ἦτον πρὸ τῆς ἑορτῆς τοῦ Πάσχα και σωτηρίου Ἀναστάσεως· διότι τότε πολλάκις, ὡς εἶπον, δύο ἡμερονύχτια ἐνήστευε και ἐξοῦσε μὲ ὀλίγον νερόν και χορταρικά ἄγρια. Ἐπειτα, κοιμώμενος μίαν ὥραν, ἐσηκώνετο ὑστερον και ἐπεριπάτει ὅλον τὸν ἐπίλοιπον καιρὸν τῆς νυκτός. Εἶναι προφανές ὅτι ἐδῶ ὁ μεταφραστής κινεῖται ἀκόμη ἀνάμεσα στὴν ἐντελῶς λαϊκὴ μορφή τῆς κοινῆς και στὴ μετριοπαθῆ λογία.*

Ἐνδιαφέρον παρουσιάζει ἡ χρῆση τῆς κοινῆς στὸ κήρυγμα. Κατὰ τὴν Τουρκοκρατία ὁ πολιτικός λόγος ἦταν ἀνύπαρκτος. Μόνη εὐκαιρία γιὰ τὴν ἀνάπτυξη τῆς ρητορικῆς παρεῖχε τὸ κήρυγμα, μὲ τὸ ὁποῖο οἱ ἱεροκήρυκες νοθετοῦσαν και στήριζαν τοὺς χριστιανούς στὴν πίστη. Ὅμως οἱ παλαιότεροι ἱεροκήρυκες, ἀκολουθώντας αὐστηρὰ τοὺς κανόνες τῆς ρητορικῆς και χρησιμοποιώντας λόγια γλῶσσα, δὲν κατόρθωναν νὰ πλησιάσουν τὸ λαό, σὲ ἀντίθεση πρὸς τοὺς δυτικὸς μισσιοναρίους, ἰδίως τοὺς Ἰησουῖτες, οἱ ὁποῖοι εἶχαν κατακλύσει τὴν Ἀνατολή και εἶχαν ἀποσπάσει ἀπὸ τὶς τουρκικὲς ἀρχὲς τὴν ἄδεια νὰ κηρύττουν. Μιλοῦσαν ἀπλὰ και κατανοητὰ. Μπροστὰ στὸν κίνδυνο τοῦ προσηλυτισμοῦ, ἡ ἀνανέωση τοῦ ὀρθοδόξου κηρύγματος ἐπρόβαλε ἐπιτακτικῆ. Ἐπρεπε νὰ ἀλλάξει τὸ γλωσσικὸ ἐργαλεῖο, τὸ βασικὸ μέσον ἐπαφῆς μὲ τὸ λαό.

Ἐτσι ἀπὸ τὸν 16^{οῦ} αἰ. ἐμφανίζονται ὀρθόδοξοι ἱεροκήρυκες ποὺ ἀπευθύνονται στοὺς χριστιανούς σὲ γλῶσσα κοινῆ. Ὁ Ναθαναὴλ Μπέρτος, ὁ Ἀθανάσιος Βαρούχας, ὁ Δαμασκηνὸς Στουδίτης, ὁ Μελέτιος Πηγᾶς, ὁ Μάξιμος ὁ Πελοποννήσιος, μᾶς ἔχουν ἀφήσει θαυμάσιες ὁμιλίες, ὅπου ἡ θέρη τῆς καρδιᾶς ἐκφράζεται μὲ λόγο ἀπλό, λιτὸ και γοητευτικὸ. Ἄς δοῦμε πῶς ἀποδίδει ὁ Δαμασκηνὸς Στουδίτης, λόγιος κληρικός τοῦ 16^{οῦ} αἰ. τὴν παρακοὴ τῶν πρωτοπλάστων:

Ἄφ' οὗ ἡ φύσις τῶν ἀνθρώπων ἐξέπεσεν ἀπὸ τὴν παρακοήν, και ἀπὸ τὸν Παράδεισον ἐδιώχθη, δὲν ἐδύνετο πλέον νὰ ἀνέβῃ ὄθεν ἐξέπεσεν· ὅτι ἡ ἀμαρτία τοῦ Ἀδάμ, ἤγουν ἡ παρακοή, ἔκλεισε τὴν θύραν τοῦ Παραδείσου. Ἐδέχτο γοῦν ὁ Θεὸς και πάραυτα τὸν Ἀδάμ, νὰ τὸν σεβάσῃ πάλιν εἰς τὸν Παράδεισον, ἀλλὰ ἡ ἀμαρτία θέλει μέτανειαν διὰ νὰ διορθωθῆ· ὁ δὲ Ἀδάμ δὲν ἐμετανόησε, δὲν ἔκλαυσε, μηδὲ εἶπε πρὸς τὸν Θεόν, ὅταν τὸν ἐρώτα. Μὴ νὰ ἔφαγες ἀπὸ τὸ ξύλον; Ὅτι ἔσφαλα, Θεέ μου, ἡμαρτον ποιητὰ μου, ἐπλανήθηκα, και παρήκουσα τὸ θέλημά σου· διὰ τοῦτο κλαίω και θρηνῶ και δέομαί σου, δέξου με πάλιν τὸν παρήκοον· δὲν εἶπεν ἔτσι, ἀλλὰ ἔρριξε τὴν ἀφορμὴν εἰς τὸν Θεόν και εἶπεν, ὅτι ἡ γυναῖκα, ὅπου μὲ ἔδωκες, ἐκείνη μὲ ἐξέπλάνεσεν· ἔδειξε παρευθὺς ὅτι ἐκεῖνος δὲν πταίει, ἀλλὰ ὁ Θεός, ὁποῦ τὸν ἔδωκε σύντροφον τὴν Εὐαν, τὴν γυναῖκα, ἐκεῖνος πταίει.

Ἄς θυμηθοῦμε μόνο ὅτι σὲ γλῶσσα ἀπλῆ ἔχουν συνθεθεῖ τὰ λαμπρὰ ἔργα τῆς κρητικῆς λογοτεχνίας, ὁ Ἐρωτόκριτος, ἡ Ἐρωφίλη, ἡ Θυοῖα τοῦ Ἀβραάμ κ.λ.π. τὰ ὁποῖα βέβαια δημιουργήθηκαν σὲ διαφορετικὸ πολιτισμικὸ κλίμα, ἀλλὰ ἀνήκουν στὴν ἐλληνικὴ παραγωγή.

Ἡ κοινὴ ἢ χυδαία εἴλκυσε ἐνωρὶς τὸ ἐνδιαφέρον τῶν ξένων λογίων, οἱ ὁποῖοι, ἔχοντας πάντα ὡς πρότυπο λόγου ἐλληνικοῦ τὴν ἀρχαία ἐλληνικὴ, ἐχαρακτήριζαν τὴν κοινὴ μὲξοδόρβαση ἢ *Graecobarbara*. Προσκολλημένοι στὸν Ὅμηρο, στὸν Πλάτωνα, στοὺς τραγικούς, ἀμφιδάλλω ἂν θὰ μπορούσαν νὰ ἐκτιμήσουν τὴν τελειότητα στὴν ὁποῖα ἐφθα-

σε ή δημώδης στην περίπτωση τών δημοτικών τραγουδιών, όπου ή σύζευξη μορφής και περιεχομένου είναι άποτέλεσμα γλωσσικής καλλιέργειας και ύψηλης αισθητικής. Ποιός λογικός άνθρωπος θά μπορούσε να χαρακτηρίσει μιξοδάρβαρο τὸ παρακάτω δημοτικὸ με τὴν ἀριστουργηματικὴ μορφή:

Κόκκιν' ἀχείλι ἐφίλησα κι ἔθαψε τὸ δικό μου / και στὸ μαντῆλι τὸσυρα κι ἔθαψε τὸ μαντῆλι / και στὸ ποτάμι τὸπλυνα κι ἔθαψε τὸ ποτάμι / κι ἔθαψ' ἡ ἄκρη τοῦ γιαλοῦ κι ἡ μέση τοῦ πελάγου / κατέβη ἀητός νὰ πει νερό κι ἔβάψαν τὰ φτερά του / κι ἔθαψε ὁ

ἥλιος ὁ μισός και τὸ φεγγάρι ἀκέριο.

Αὐτὸ ὑπῆρξε σὲ γενικὲς γραμμὲς τὸ γλωσσικὸ τοπίο στὰ χρόνια τῆς Τουρκοκρατίας. Περισσότερη ἀνάλυση δὲν εἶναι ἐφικτὴ στὸ πλαίσιο ἐνὸς ἄρθρου. Ἄρκει πάντως νὰ συγκρατήσουμε ὅτι ἡ γλώσσα μας ὑπῆρξε ὄχι μόνον ἀνθεκτικὴ στὶς πάσης φύσεως ξένες εισβολές, ἀλλὰ ὅτι ἐπαίδευσε τοὺς γείτονές μας βαλκανικοὺς λαοὺς. Φορέας μᾶς μακρᾶς και ὑψηλῆς πνευματικῆς παραδόσεως, συνετέλεσε στὴν ἀφύπνιση τῶν ἐθνικῶν τους συνειδήσεων.

ΑΓΓΕΛΙΚΗ Π. ΝΙΚΟΛΟΠΟΥΛΟΥ

Η ΚΑΤΑΔΙΚΗ ΤΗΣ ΥΒΡΙΟΣ

*Θεέ μου και Κύριε, Ποιητὴ τοῦ Σύμπαντος,
τῶν ὄρατῶν και ἀοράτων, θαῦμα ἐπταίμερον!
Ἐσὸ εἶπες κι ἐγένετο φῶς ἀτελεύτητο.
Τὰ πάντα καλὰ λίαν ἐποίησες!
Ἐμεῖς ἀδολεσχοῦντες βατταρίζουμε.
Ἄντι γιὰ φῶς, σκότος καλύπτει τὴ νόση.
Βδέλυγμα ἐρημώσεως ὁ λόγος μας...
Νοσφιστές, χωρὶς αἰδῶ γιὰ τὸ Αἰώνιο!
Μακραίνουμε τὰ κράσπεδα τῶν ἱματίων μας
κι ἐπιμένουμε πεισμόνως ὅτι ἡμεῖς οἶδαμεν.
Ἐμεῖς, «οἱ κατεσθίοντες τὰς οἰκίας
τῶν κηρῶν και προφάσει μακρὰ προσευχόμενοι»...
Ἄπ' τὴ δική μας Κολχίδα τὸ χρυσόμαλλο φέρνουμε.
Στὰ χέρια μας γίνεται φαιὸ και χάλκευμα.
Ἄραδιάζουμε λέξεις και φτιάχνουμε ποιήματα
νυκτωδίες και ὕμνους και ἄσματα.
Λέξεις, πάνω σὲ λέξεις, σωροὶ ἀτέλειωτοι!...
Ἄχ! Κύριε, ἡ ἄμπελος πὸ μᾶς ἐμπιστεύθηκες
ξεράθηκε. Σὲ μᾶς ἡ καταδίκη τῆς ὑβριος...*

ΝΙΚΟΣ Θ. ΑΡΒΑΝΙΤΗΣ

1. Ὑβρις, ὑβριος = ἡ ἐπιθυμία νὰ ὑμνηθεῖ με ἔπος, ἐδῶ νὰ γράψει ποίημα.
2. Βατταρίζω = τραυλίζω.
3. Νοσφιστής = σφετεριστής.
4. Ἄμπελος = ἐδῶ νοεῖται τὸ ταλέντο.

ΤΕΧΝΗ ΚΑΙ ΑΝΘΡΩΠΟΣ

Είναι γνωστόν ότι πρό μηνῶν ἔγινε ἡ ἀπόσυρση ἑνὸς πίνακος τοῦ καλλιτέχνου *Thierry de Cordiet* ἀπὸ τῆς Διεθνῆς Ἐκθεσῆς Σύγχρονης Τέχνης «*Out look*», διότι προσέβαλλε τὸ σύμβολον τοῦ Τιμίου Σταυροῦ. Γνωστὴ εἶναι ἐπίσης καὶ ἡ συνέντευξη τοῦ ἐν λόγῳ καλλιτέχνου μὲ τὴν ὁποία ἐδικαιολογοῦσε τὸ ἀντιδεοντολογικὸ καὶ ἀντικαλλιτεχνικὸ του ἐγγεῖρημα. Ὁ ἄνθρωπος ἐπρόβαλε τὸ ἐπιχείρημα, ὅτι εἶχε τραυματικὲς ἐμπειρίες ἀπὸ τὴν παιδικὴ καὶ ἐφηβικὴ ἡλικία του λόγω καταπιεστικῆς καὶ ἀνελεύθερης ἀγωγῆς, ποῦ ἔλαβε κατὰ τὴν περίοδο φοιτήσεώς του εἰς ρωμαιο-καθολικὸ σχολεῖο κ.λ.π.

Διὰ τοῦ παρόντος ἄρθρου θέλομεν ἐκθέσει καὶ ἀναπτύξει κάποιες θέσεις καὶ ἐκτιμήσεις μας συνοπτικῶς γύρω ἀπὸ τὸ θέμα: «Τέχνη καὶ Ἄνθρωπος» καθ' ὅσον πολὺς ἦταν ὁ προκληθεὶς θόρυβος μεταξὺ «διανοουμένων», «καλλιτεχνῶν» καὶ ἄλλων παραγόντων, ποῦ προέβαλαν τὸ σύνθημα: «Ἡ τέχνη γιὰ τὴν τέχνη» γιὰ τὴν «ἐλευθερία καὶ τὴν αὐτονομία τῆς τέχνης» καὶ λοιπὰ ἄλλα καὶ ὅτι δὲν ἐπιτρέπονται «ἀποσυρσεις» ἢ «ἀποκαθλώσεις» ἐν ὀνόματι τῆς ἀνεξαρτησίας πάντοτε τῆς τέχνης καὶ ἄλλα παρόμοια⁽¹⁾.

Τίθεται τὸ ἐρώτημα: Πράγματι ἓνα ἔργον τέχνης, τῆς ζωγραφικῆς, τῆς γλυπτικῆς, τῆς ἀρχιτεκτονικῆς κ.λ.π. προκειμένου νὰ λογισθῆ καὶ νὰ θεωρηθῆ ὡς αὐθεντικὴ καὶ γνησίᾳ ἐνσάρκωση τοῦ ὄραίου, τῆς ὁμορφιάς, γιὰ νὰ εἶναι ἔργον ἐλευθερίας τοῦ δημιουργοῦ του, δὲν θὰ πρέπει νὰ τὸν ἐκφράζῃ ἀπολύτως; Γιατί νὰ ἐπιβάλλωνται κριτήρια καὶ περιορισμοί; Καὶ τὸ ἄλλο ἐρώτημα προβάλλεται: Μήπως θὰ ἦταν καλύτερα νὰ τεθῆ τὸ κριτήριον: «Ἡ τέχνη γιὰ τὸν ἄνθρωπον»; Ἐφ' ὅσον ὁ ἄνθρωπος δημιουργεῖ τέχνη καὶ ὁ ἄνθρωπος θεᾶται τὸ προϊόν τῆς τέχνης.

Ἐπομένως πρὶν ἐπιχειρηθῶν ὅποιοισδήποτε

τε ἀπαντήσεις ἀπαιτεῖται νὰ ὀρισθῆ τι εἶναι τέχνη καὶ τι ἐκφράζει καὶ πῶς ὀριοθετεῖται τὸ πλαισίον τῆς καὶ τὸ νόημά της.

Τέχνη λέγοντες ἐννοοῦμεν τὸ σύνολον τῶν ἔργων, τὰ ὁποῖα παράγει καὶ ἐπιτελεῖ ἡ κατασκευαστικὴ ἰκανότης καὶ δεξιότης τοῦ ἀνθρώπου, ἢ δημιουργικὴ του πνοὴ καὶ δεξιότητά του. Τοῦτο σημαίνει καταβολὴ νοητικῆς προσπάθειάς γιὰ τὴν παραγωγή ἑνὸς ἔργου καὶ ἐκφράζεται ὡς ἐνέργεια, ὡς διαπλαστικὴ καὶ διαμορφωτικὴ δραστηριότης τοῦ δημιουργοῦ ἀνθρώπου μὲ τὴν σφραγίδα τοῦ ταλάντου μὲ τὸ ὅποῖον εἶναι προικισμένος, ὅπως ὀρίζουν τὰ λεξικά, εἰς ἔργα ζωγραφικῆς, γλυπτικῆς, ποιήσεως καὶ μουσικῆς κατ' ἀντιδιαστολὴ μὲ τὸ φυσικόν, τὸ αὐτοδημιουργητόν, ἢ τὴν Τεχνικὴ κ.λ.π.

Ὁ ὅρος Τέχνη ἐτυμολογεῖται προερχόμενος ἀπὸ τὸν β' ἀόρ. τοῦ ῥήματος τίκτω, ποῦ σημαίνει γεννῶ, δημιουργῶ. Σημειωτέον ὅτι ἡ νοητικὴ αὐτὴ ἐνέργεια τοῦ ἀνθρωπίνου ὄντος ἐκφράζεται διὰ τῆς γνώσεως, τῆς πράξεως ἐν γένει, ἀλλὰ καὶ διὰ τῆς ποιητικῆς ἐμπνεύσεως καὶ καλλιτεχνικῆς πρωτοβουλίας. Ἡ Τέχνη δημιουργεῖ μορφές καὶ πλάσσει εἰκόνες, οἱ ὁποῖες γεννοῦν τὸ κάλλος καὶ ἐκφράζουν τὴν ὁμορφιά. Οἱ μορφές τῆς Τέχνης εἶναι πλάσματα τῆς φαντασίας καὶ τῆς πραγματικότητος καὶ ἡ λεγομένη καλαισθητικὴ φαντασία εὐρίσκεται καὶ κινεῖται μεταξὺ διανοίας καὶ αἰσθήσεως. Ἡ Τέχνη μᾶς χορηγεῖ ἀναντιλέκτως τὴν ὑπέροχτη, ὡς ἔγγιστα, καὶ σαφέστατη παράσταση τῆς ζωῆς, τῶν νοημάτων καὶ τῶν προβλημάτων τῆς ἀκόμῃ. Ἡ Τέχνη διενεργεῖ ὑπέροχτη ἀπλῆς χρησιμότητος καὶ ὑπερκεῖται τοῦ πρακτικοῦ. Μὲ τὴν πνοὴ τῆς τέχνης καὶ τὴν ἰσχὺν τῆς καλαισθησίας ἢ κατοικία, τὰ σκευή, οἱ ἐπιπλώσεις, τὰ ἐνδύματα ὑπερβαίνουν τὴν βαθμίδα τοῦ ὠφελίμου καὶ ἐπενδύονται διὰ τῆς καλαισθητικῆς ἐκφράσεως.

Κανέννας λαός, καμμία εποχή δὲν στερεῖται Τέχνης. Ὅλοι οἱ λαοὶ ἀπὸ τὴν πρωτογενῆ καὶ πρωτογονικὴ ἐποχὴ παρουσιάζουν καλλιτεχνικὰς ἰδέες, ἀντιλήψεις, μορφικὰς ἐκφράσεις καὶ ἐμπνεύσεις, πού ἀποτυπώνονται εἰς σπήλαια καὶ τρώγλες πετρῶν καὶ βράχων. Ποῖο εἶναι τὸ βασικὸν ἐλατήριον τῶν ἔργων τέχνης; Εἶναι ἡ ἐλευθερία ἀσφαλῶς, πού εἶναι συνακόλουθον τῆς οἰασθῆποτε ἐκφάνσεως τῆς ζωῆς καὶ τοῦ πνεύματος. Ἡ ἔφεση, ἡ νοσταλγία τοῦ ὠραίου παραλλήλως καὶ πρὸς τὴν ἔφεση τοῦ ἀληθινοῦ καὶ τοῦ ὑψηλοῦ συνυφαίνεται μὲ τὴν ἐλευθερίαν.

Ἡ Τέχνη σφυρηλατεῖ τὴν ἐνότητα τοῦ νοῦ καὶ τῆς συνειδήσεως τοῦ ἀνθρώπου. Εἶναι ἀξίωμα τὸ ὁποῖον ἐπαληθεύεται ἀπὸ τὴν ἱστορία τῶν λαῶν τῆς γῆς καὶ κυρίως ἀπὸ τὴν πολυεδρικὴ ἱστορία τοῦ Ἑλληνικοῦ Ἔθνους. Τὰ ἑκατομῦρια τῶν ἐπισκεπτῶν στὰ διάφορα Μουσεῖα τοῦ κόσμου καὶ τῆς Πατρίδος μας ἰδιαίτερος, ὅπου ἀποτίθενται κλασσικὰ ἔργα τέχνης, ἀρχαιολογικοὶ θησαυροί, ἢ θυζαντινὰ καὶ χριστιανικὰ μνημεῖα, τί ἀποδεικνύουν; Ὅτι ὅλοι οἱ ἐπισκέπτες ἀνακαλύπτουν μία ἀδιόρατη ἐνότητα τῆς ψυχῆς τους μὲ τὸ πνεῦμα, τὸ ἦθος καὶ τὸ ποιὸν τῶν καλλιτεχνικῶν θησαυρῶν, πού ἐπισκέπτονται καὶ ἀποθαυμάζουν.

Ὁ καλλιτέχνης, ὁ ζωγράφος, ὁ γλύπτης, ὁ μουσικὸς κ.λ.π. εἶναι οὐσιαστικῶς διδάσκαλος τῶν ἄλλων, ἠνίοχος καὶ ὀδηγός. Ὡς ἐκ τούτου ὁ ἀληθινὸς καλλιτέχνης δὲν προβάλλει μὲ τὰ ἔργα του ἀπωθημένα, οὔτε καταπιεσμένα διώματα καὶ παραστάσεις, οὔτε κατάλοιπα κακῆς ἀγωγῆς του ὡς ἐκφράσεις δῆθεν διαμαρτυρίας κατὰ τῆς ὑποκρισίας τῶν καιρῶν, ὅπως διατείνονται πολλοί. Ὁ καλλιτέχνης ἀντιπροσωπεύει τὸ πνεῦμα τοῦ ἀνθρώπου, πού εὐρίσκειται ἐπάνω καὶ ὑπεράνω τῆς ἀναγκαιότητος καὶ τῶν ἐλαττωμάτων τῆς κοινωνίας. Τὸ κάλλος τῆς τέχνης θὰ πρέπει νὰ προχωρῇ καὶ ἄνω τοῦ φυσικοῦ κάλλους εἰ δυνατόν.

Ὁ καλλιτέχνης δημιουργὸς οὐσιαστικῶς ὑψώνει τὸ πνεῦμα τοῦ λαοῦ καὶ εἰς μέγεθος αἰώνιον. «Ὁ καλλιτέχνης δημιουργεῖ γιὰ νὰ

ἐξασφαλίσῃ διάρκειαν στὸ στιγμαῖο, γιὰ νὰ καταστήσῃ αἰώνιον τὸ παρόν. Ἐπομένως ὁ καλλιτέχνης εἶναι νικητὴς στὸν ἀνθρώπινον ἀγῶνα κατὰ τοῦ χρόνου καὶ τὸ ἔργο τέχνης εἶναι τὸ ἀποκρυστάλλωμα μιᾶς στιγμῆς, ὁ δεσμὸς ἀνάμεσα στὸ παρελθὸν καὶ τὸ μέλλον, ἡ γέφυρα ἀνάμεσα στὴν ἀτομικὴ καὶ τὴν καθολικὴ ἐμπειρία» (βλ. Α. Περιστερᾶκη, λήμμα «Τέχνη» Ἐγκυκλ. Πάπυρος - Λαρούς - Μπριτάνικα», τόμ. 57, σελ. 112).

«Τὴν ὀργανικὴν σύνθεσιν τῆς ὁμορφίᾳς πού φανερόνεται ὡς δημιουργημᾶ σ' ἓνα πεδῖο πνευματικόν, στὸ πλάσιον ἐνὸς χριστιανικοῦ πολιτισμοῦ, τὴν σύνθεσιν αὐτὴ κανεῖς ἄλλος δὲν μπορεῖ νὰ τὴν πραγματοποιήσῃ παρὰ μόνον ἡ προσωπικότης τοῦ καλλιτέχνου, πού θὰ εἶναι συγχρόνως καὶ πνευματικὸς ἄνθρωπος. Γι' αὐτό, τὸ κύριον ζήτημα εἶναι πῶς θὰ ἔχωμε καλλιτέχνες πού νὰ εἶναι ἀνώτεροι ἄνθρωποι. Ἄνθρωποι σ' ἀλήθεια πνευματικοί, ἄνθρωποι πού μέσα στὴν καρδίαν τους νὰ μιᾶ ἡ χριστιανικὴ πίστις καὶ πού ἡ καλλιτεχνικὴ τους ἐμπνευσις ν' ἀποτελῇ τὸ ξεχειλίμα μιᾶς γνήσιας πνευματικῆς ζωῆς» ἐσημείωνε πρὸ πολλῶν ἐτῶν ὁ ἀείμνητος καθηγητὴς Ἄ. Τσιριντάνης (Π. Μελέτης: «Χριστιανισμὸς καὶ Τέχνη», «Γιὰ ν' ἀνοίξῃ ὁ Δρόμος», Ἀθήναι 1957, σελ. 95).

Ἐνημερωτικῶς σημειώνομεν ὅτι τὰ ἔργα τῆς τέχνης ἀντιπροσωπεύουν πλῆθος ἐκφάνσεων καὶ πολλοὺς κλάδους, πού τείνουν εἰς μίαν ἐνιαίαν φυσιογνωμίαν (*style*). Τὰ βασικὰ εἶναι:

α) Τὸ ἐθνικὸν *style*. Ἐνας λαός, ἓνα ἔθνος ἔχει κάτι τὸ ἰδιάζον καθ' ὅλες τὶς καλλιτεχνικὰς ἐκδηλώσεις. Δηλαδὴ ὑπάρχουν ἡ ἐλληνικὴ, ἡ ῥωμαϊκὴ, ἡ γερμανικὴ, ἡ φλαμανδικὴ Τέχνη».

β) Τὸ *style* μιᾶς ἐποχῆς. Ὑπάρχει κοινὴ σφραγίδα κατὰ μίαν χρονικὴν περιόδον π.χ. ἡ τέχνη τῆς Ἀναγεννήσεως, ἡ Τέχνη *Barock*, *Rococo* κ.λ.π.

γ) Τὸ προσωπικὸν *style*: Δηλαδὴ κοινὰ γνωρίσματα καλλιτεχνῶν ἐντὸς τοῦ ἰδιοῦ λαοῦ.

δ) Τὸ γενικὸν *style*: Ἐκκλησιαστικὴ τέχνη, ἡ κλασσικὴ τέχνη δηλαδὴ κοινὰ ὑπάρ-

χοντα στοιχεία άσχετως λαού, έποχης και δημιουργού (βλ. Κ. Σπεταίερη: «Θεωρία της Κοινωνίας και του Πολιτισμού», Αθήναι 1967, σελ. 202).

***

Η έφεση του ώραιού ανεξαρτήτως νοοτροπίας ή ρυθμού είναι άνίκητη και δεκτική καλλιεργείας, άφου γενικώς τó πνεύμα του άνθρώπου επιδέχεται καλλιέργεια. Πολλαπλώς έχει συζητητή τó θέμα - πρόδλημα τών σχέσεων Ηθικής και Τέχνης. Δηλαδή ισχύει τó δόγμα: «Η τέχνη για την τέχνη»; Πολλοί ισχυρίζονται ότι ισχύει. Ο καλλιτέχνης έν τοιαύτη περιπτώσει όφείλει να υπακούη στους κανόνες της αισθητικότητας και χρειάζεται να εργάζεται τó έργον του με άπόλυτη ανεξαρτησία, αυτοτέλεια και αυτονομία. Θα έρωτηση κανείς: Έχουν άδικο οί όπαδοί του δόγματος αυτού; Όχι έντελώς φυσικά. Και τούτο διότι τó έργον τέχνης επιβάλλεται να δικαιώνη τόν καλλιτέχνη, ό όποιος συνελπώς πρέπει να είναι άδέσμευτος. Όλοι οί κλάδοι του έπιστητού: Η Φιλοσοφία, ή θετική και ή θεωρητική έπιστήμη, ή Τεχνική, ή Πληροφορική για να προσπελάσουν την αλήθεια και να την διερευνήσουν καθαρά χρειάζονται έλευθερία, και ανεξαρτησία και χωρίς παρεμβάσεις κυρίως άσχετων παραγόντων. Η δέ Ηθική πρέπει να έπιζητή την άμυγη άρετή. «Τό λάθος, λέγει ό Β. Ν. Τατάκης, τών όπαδών του δόγματος «Η Τέχνη για την Τέχνη» είναι άλλου. Η σκέψη τους διέπεται άπό τή θεωρία τών στεγανών διαμερισμάτων, τών χωριστών λοιπόν συνειδήσεων. Ένώ ένιαία είναι ή συνείδηση, ένιαίο και τó πρόσωπο του άνθρώπου που καλείται κάθε άτομο να πραγματώσει». (Β. Ν. Τατάκης).

Δηλαδή ό άνθρωπος θέλει και επιδιώκει και μάλιστα ό καλλιτέχνης να κομματιάσει και να κερματίσει την προσωπικότητά του; Όχι δεβαίως. Άπεναντίας έπιζητεί να ξεπεράσει διαιρέσεις και να δώσει την ένότητα του πνεύματός του. Διότι τó πνεύμα του συνειδητοποιεί κάθε φορά τούς στόχους και την άποστολή του. Ο καλλιτέχνης παράγει

και δημιουργεί τó έργον του με έπίγνωση της ευθύνης του και με τή συνεργασία, συνύφανση και σύμπραξη όλων τών δυνάμεων υπό τó κράτος της έντυπώσεως ένός προσανατολισμού με την ίδιική του ύψη και ιδιοσυγκρασία. Κατ' άκολουθίαν δέν είναι ή Τέχνη ξένη προς την Ηθική. Συνελπώς τó δόγμα: «Η Τέχνη για την Τέχνη» (*Arts gratia artis*) άναιρείται άφ' έαυτού εις ό,τι άφορά ως προς τή σχέση του με τó ήθικόν δέον.

Η αυτονομία της Τέχνης μόνον υπό την έννοια και τόν χαρακτήρα του υπερβατικού ήμπορεί να λειτουργήσει. Έτσι όρθώς τοποθετείται ως μήνυμα και σύνθημα: «Η Τέχνη για τόν Άνθρωπον». «Δέν είναι ή Έπιστήμη σκοπός και δικαίωση της έπιστήμης, ούτε ή τέχνη σκοπός και δικαίωση της Τέχνης. Και της μιās και της άλλης σκοπός και δικαίωση είναι ό άνθρωπος και τó άποτελείωμα ή ευτυχία του» (βλ. Ε. Παπανούτσος «Πρακτική Φιλοσοφία», σελ. 317). Και φυσικά ή τέχνη δέν νοείται χωρίς τó ήθικόν δέον και αυτό φαίνεται άπό τó ότι έξευγενίζει και άνυψώνει τόν άνθρωπον και άληθινά τόν μετουσιώνει μετριάξει ή άκυρώνει τά πάθη, προσφέρει την ήρεμία και την ειρήνη. Η τέχνη, ό έργάτης της Τέχνης, ό ζωγράφος, ό γλύπτης και οί λοιποί καλλιτέχνες επιδιώκουν μέν να άπεικονίσουν και να εκφράσουν τόν έσωτερικό τους κόσμο συνάμα δέ να προσφέρουν λύτρωση στόν άνθρωπον πέραν άπό την πεζότητα του βίου. «Η Τέχνη λοιπόν, καθώς φανερώνει έξ άλλου την όμορφιά που έχει ή ζωή και που αναβλύζει άπό την φαντασία, ήμερώνει την άγριότητα και την ώμότητα τών παθών και τών επιθυμιών. Τούτο γίνεται άυτονόητα δίχως να είναι άντικειμενικός σκοπός της τέχνης. Μετριάξει ή Τέχνη τή σφοδρότητα τών παθών και με τó φώς της μορφής της χαρίζει γαλήνη και ευδαιμονία στην ψυχή του άνθρώπου. Η Τέχνη δέν παίζει την λύρα της ποτέ με τις χορδές τών παθών τών άνθρώπων. Άλλά παίζει την λύρα της, ή άληθινή τέχνη, με τις μεταφυσικές όμορφες χορδές της ψυχής» έγραφε ό άείμνηστος Ι. Ν. Θεοδωρακόπουλος.

Ὁ ἀληθινὸς καλλιτέχνης ἐργάζεται με ἐλευθερία στὴν ὑπηρεσία τῆς κοινωνίας καὶ τῶν ἀνθρώπων με ὑποταγὴ στὰ κελεύσματα τοῦ Θεοῦ. «Αὐτὴ ἡ ὑποταγὴ τῶν καλλιτεχνῶν στὸν Ὑπέρτατο Καλλιτέχνη εἶναι μία πράξη ἐλευθερίας - ἡ μεγάλη πράξη ἐλευθερίας. Γιατὶ τὴν ἀπόφαση τὴν παίρνουν ἐντελῶς μοναχοὶ τους, αὐτόβουλα κι αὐτεξούσια, ἐλεύθερες προσωπικότητες πού διαλέγουν ἀνάμεσα σὲ δύο δρόμους τὸν καλλίτερο, πού προτιμοῦν τὸ Ναὶ ἀπ' τὸ Ὅχι καὶ τὸ φῶς ἀπὸ τὸ σκοτάδι. Καὶ γι' αὐτὸ ἡ ζωὴ καὶ ἡ Τέχνη τους ξετυλίγεται μέσα στὸ ἀδιάκοπο Ναί. Μέσα στὴν ἀκλόνητη θέση. Μέσα στὸ δρόμο τῆς αἰωνίας δημιουργίας» παρατηροῦσε ὁ ἀληθινοὺς Γ. Βερίτης: ("Ἀπαντα - Ἄρθρα καὶ Μελέται" ἐκδ. "Δαμασκός", Ἀθῆνα 1958).

***

Ἐνα ἔργον τέχνης θεώμεθα καὶ τὸ θαυμάζομεν δηλαδὴ ἕνα ζωγραφικὸ πίνακα, ἕνα γλυπτὸν, ἕνα ἀνδριάντα καὶ λοιπά. Προηγεῖται στὴ θέα του, στὴ θέασή του ὁ δημιουργὸς - ὁ καλλιτέχνης ὅταν τὸ περατώσῃ. Καὶ τὸ βλέπει με σεβασμὸ, με δέος καὶ ἱερότητα, διότι ἐγγίζει τὸ ἀπώτερο συνειδός. Καὶ γιατί τὸ θεάται ὡς ἐνοάρκωση τῆς ἐμπνεύσεως του καὶ ὡς κομμάτι τῆς συνειδήσεώς του, αὐτῆς τῆς αἰσθητικῆς φύσεώς του. Συνοδεύει ἢ χαρὰ ὡς ἀμοιβὴ τοῦ μόχθου του. Τὸ ἀπολαμβάνει ὡς θέα τῆς ἀδιαίρετης συνειδήσεώς του ὁ καλλιτέχνης. Τὸ ἔργον τέχνης ἀντικρῦζον καὶ οἱ ἄλλοι ἄνθρωποι κατὰ τὸ ἐσωτερικὸν δώρημα καὶ τὸ ἀποτιμοῦν κατὰ τὸ μέτρον τῆς αἰσθητικῆς δωρεᾶς.

Ἡ ὀρθὴ θέαση ἀπαιτεῖ ἀσκησι, ὄχι ἀπλῶς ὀπτικὴ ἢ ἀκουστικὴ, ἀλλὰ ἐσωτερικὴ καὶ τοῦτο γιατί τὸ θεάται ἢ ψυχῇ, τὸ βλέπει τὸ πνεῦμα. Ἔτσι τὰ σοβαρὰ ἔργα τῆς ζωγραφικῆς ἢ τῆς γλυπτικῆς, τὰ λογοτεχνήματα ἢ τὰ ἔμμετρα δημιουργήματα ἀπαιτοῦν μόχθο, χρόνο καὶ συνεχῆ ἀναστροφή γιὰ νὰ κατανοηθοῦν καὶ νὰ ἐρμηνευθοῦν. Καὶ ὅλοι

οἱ ἄνθρωποι εἶναι προικισμένοι με τὴν ἔφεση τοῦ ὠραίου. Εἶναι ὁ κοινὸς τόπος ἐπικοινωνίας μας. Γι' αὐτὸ ἡ προσφορὰ τῆς Τέχνης εἶναι μοναδικὴ καὶ ἡ ἀκτινοβολία τῆς λυσιτελῆς καὶ εὐεργετικῆ. Ἡ ἀληθινὴ Τέχνη κατὰ τὸν Πλάτωνα ἀσχετῶς τῆς ποιικίλης ἐρμηνεύσεως τῆς εἶναι ἀποκάλυψη μυστηρίου, πού δὲν ἐκφράζεται, ἀλλὰ πού τὸ γεύεται ὁ ἄνθρωπος.

Ἡ σπουδὴ τοῦ ὠραίου δὲν εἶναι ξεχωριστὴ ἀπὸ τὴν σπουδὴ τοῦ αἰωνίου. Αὐτῆς τῆς σπουδῆς εἶναι λειτουργὸς ὁ καλλιτέχνης καὶ ἡ ἀπόδειξη ἔρχεται ἀπὸ τὴν ἀρχαιότητα μέχρι καὶ σήμερα ἀμετάκλητη καὶ πειστικὴ.

ΔΗΜ. Ν. ΠΑΠΑΘΑΝΑΣΟΠΟΥΛΟΣ
Φιλολόγος - τ. Λυκείαρχος

ΣΗΜΕΙΩΣΕΙΣ:

(1) Τὸ περιοδικὸν «Ἀκτίνες» ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκδόσεώς του ἔχει ἀπασχοληθῆ με τὸ θέμα τῆς Τέχνης καὶ τῆς καλλιτεχνικῆς δημιουργίας με ἐκλεκτοὺς συνεργάτες.

Ἐνδεικτικῶς ἀναφέρονται:

Γ. Βερίτης: "Ἡ ποίηση χθὲς καὶ σήμερα": "Ἡ τέχνη γιὰ τὸν ἄνθρωπο" 1946, σ. 7 - 10.

"Ἡ καλλιτεχνικὴ δημιουργία καὶ ὁ καλλιτέχνης" 1947, σ. 102 - 107, 153 - 157.

Γκενάκος Δημ.: "Τέχνη καὶ λύτρωση. Ἡ τέχνη βοηθᾷ τὸν ἄνθρωπο νὰ λυτρωθῆ ἀπὸ τὰ πάθη του" 1969, σ. 376 - 378.

Γουλιέμος Σπυρ. Γ.: "Τέχνη καὶ ζωὴ" 1958, σ. 219 - 229.

Καχρημάνης Γ.: "Τὸ πνευματικὸ πρόβλημα στὴν Τέχνη" 1947, σ. 63 - 66.

Κυριαζόπουλος Σπ.: "Θρησκεία καὶ τέχνη", 1970, σ. 18 - 19.

Νικολαΐδης Μελῆς: "Σύγχρονη ἑλληνικὴ Τέχνη", 1950, σ. 156 - 159.

Τοριντάνης Ἄλ. (Π. Μελίτης): Χριστιανισμὸς καὶ Τέχνη" 1958, σ. 516 - 519.

Χαραλαμπόπουλος Βασ.: "Ἡ Τέχνη τοῦ Δομ. Θεοτοκόπουλου" 1973, σ. 59 - 64 καὶ λοιπὰ ἄλλα ἄρθρα.

Εὐετήριον «Ἀκτίνων» Τόμοι: 1938 - 1997. Ἐπιμέλεια Βασ. Χ. Χαραλαμπόπουλου ἐκδ. «Ἀκτίνων», Ἀθῆνα, 1998, σσ. 478.

(Ἡ "Φιλολογία - Τέχνη - Στοχασμοί") (σσ. 135 - 143). Ὁ ἀναγνώστης ἴσχυε νὰ εὑρῇ σχετικὰ μελετήματα ἀναφερόμενα στὴν "Τέχνη καὶ τὸν ἄνθρωπο".

Ο ΧΡΟΝΟΣ

Συχνά διακρίνουμε τούς ανθρώπους, με κριτήριο την οικονομική τους κατάσταση, σε πλούσιους και φτωχούς, με όλες τις ενδιάμεσες βαθμίδες. Και άλλοι μακαρίζουν τούς πλούσιους, άλλοι τούς ζηλεύουν για την τύχη τους. Γιατί, συνήθως, αποδίδουμε τὸν πλοῦτο στὴν τύχη, τὴν τυφλὴ αὐτὴ ἐξουσία πού πολλοὶ πιστεύουν ὅτι ρυθμίζει τὴν ζωὴ τῶν ἀνθρώπων.

Ἄλλὰ τὸ θέμα μας δὲν εἶναι αὐτὸ. Τὸ θέμα μας εἶναι ἄλλο. Ὅτι δηλαδὴ ὅλοι οἱ ἄνθρωποι εἶναι πλούσιοι ἢ μπορεῖ νὰ εἶναι πλούσιοι. Καὶ ὁ πλοῦτος αὐτὸς εἶναι ὁ Χρόνος πού ὅλοι ἔχουν στὴν διάθεσί τους, πλούσιοι καὶ φτωχοί. Πλοῦτος ἀδαπάνητος, πού ὁ Θεὸς μᾶς ἔδωσε γιὰ νὰ τὸν ἀξιοποιήσουμε.

Ὅταν ἤμουν στὴν πρώτη τάξι τοῦ Γυμνασίου, ὁ καθηγητὴς μας τῶν Θεολογικῶν μᾶς ἔθεσε τὸ ἐρώτημα: «Οἱ πρωτόπλαστοι στὸν Παράδεισο ἐργάζονταν ἢ ὄχι»; Οἱ μαθητὰ ἀπαντοῦσαν «ὄχι». Θὰ σκέπτονταν: Τί παράδεισος θὰ ἦταν αὐτὸς ἂν ἔπρεπε νὰ δουλεύουν; Ἐφθασε καὶ σὲ μένα. Δὲν ξέρω ἂν πράγματι εἶχα διαφορετικὴ γνώμη ἢ ἂν σκέφθηκα ὅτι γιὰ νὰ ἐπιμένῃ στὴν ἐρώτησι, ἢ ἀπάντησις θὰ εἶναι διαφορετικὴ. Καὶ ἀπάντησα: Naί, ἐργάζονταν. Καὶ ὁ καθηγητὴς μᾶς ἐπιβεβαίωσε: «Καὶ βέβαια ἐργάζονταν. Τεμπέληδες θὰ ἦταν»;

Εἶναι λοιπὸν πλοῦτος ὁ χρόνος πού ὁ Θεὸς ἔδωσε στὸν ἄνθρωπο γιὰ νὰ τὸν χρησιμοποιῇ ἐργαζόμενος. Καὶ ἡ ἐργασία εἶναι ἕνας ἄλλος πλοῦτος. Μὲ τὴν ἐργασία ὁ ἄνθρωπος προσπορίζεται τὰ πρὸς τὸ ζῆν. Μὲ τὴν ἐργασία μπορεῖ νὰ κερδίζῃ κάτι παραπάνω ἀπὸ ὅσα χρειάζεται καὶ νὰ τὸ βάζῃ στὴν ἄκρη, γιὰ ὥρα ἀνάγκης. Μὲ τὴν ἐργασία καὶ τὰ ἐξ αὐτῆς κέρδη, μπορεῖ νὰ βοηθήσῃ τὸν συνάνθρωπό του καὶ νὰ γίνῃ εὐεργετικὸς στὸ κοινωνικὸ σύνολο, πολὺ περισσότερο ἀπὸ μερικοὺς πλουσίους, πού κρατοῦν τὰ πλοῦτη τους γιὰ τὸν ἑαυτό τους. Γι' αὐτὸ λέγει ὁ Ἡσίοδος: «Τὸν ἐργατικὸ ἄνθρωπο τὸν ἀγαποῦν οἱ Θεοί».

Οἱ σοφοὶ μας πρόγονοι ὅμως, αὐτοὶ οἱ ἀπίθανοι ἀρχαῖοι Ἕλληνες πού ἐφώτισαν καὶ ἐξακολουθοῦν νὰ φωτίζουν τὸν κόσμο, εἶπαν

καὶ μιὰ περίφημη σὲ νόημα καὶ λακωνικότητα, φράσι, πού ἔχει μείνει παροιμιώδης: «Χρόνου φείδου». Δηλαδὴ, ὄχι μόνο νὰ χρησιμοποιῆς τὸν χρόνο σου, ἀλλὰ νὰ τὸν χρησιμοποιῆς σωστά, μὲ οικονομία. Νὰ τὸν ἐκμεταλλεύεσαι σωστά. Ὅπως ἀκριβῶς κάνει ὁ πλοῦτος μὲ τὰ χρήματά του.

Ἄλλὰ ὁ χρόνος ἔχει καὶ μία ἄλλη ἀξία, μεγαλύτερη. Ἀξία πνευματικὴ. Εἶναι ἡ προσπάθεια πού κάνει ὁ ἄνθρωπος νὰ βελτιώσῃ τὸν ἑαυτό του. Νὰ γίνῃ καλύτερος. Ἡθικώτερος. Περισσότερο ὠφέλιμος γιὰ τὸν διπλανό του. Περισσότερο ἐνάρετος. Ὡστε, ὅπως λέγει ὁ Ἀπόστολος Πέτρος, «μηκέτι ἀνθρώπων ἐπιθυμίαις, ἀλλὰ θελήματι Θεοῦ τὸν ἐπίλοιπον ἐν σαρκὶ βιώσαι χρόνον».

Πνευματικὴ, μὲ μία εὐρύτερη ἔννοια θὰ μπορούσαμε νὰ ποῦμε, εἶναι καὶ ἡ ἀξία τοῦ χρόνου πού χρησιμοποιεῖται γιὰ τὴν προετοιμασία μας στὸν ἀγῶνα τῆς ζωῆς. Ὁ μαθητὴς πού πρέπει νὰ μελετᾷ γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ γνώσεις, νὰ μορφωθῇ, νὰ γίνῃ ἕνας καλὸς ἐπιστήμων καὶ ὄχι νὰ πάρῃ ἀπλῶς ἕνα «χαρτί». Ὁ τεχνίτης πού πρέπει νὰ μαθητεύσῃ κοντὰ στὸν μάστορα γιὰ νὰ μάθῃ καλὰ τὴν τέχνη του. Ὁ καλλιτέχνης πού πρέπει νὰ κοπιήσῃ πολὺ, ἀξιοποιῶντας τὸν χρόνο του, γιὰ νὰ κατακτήσῃ τὴν Τέχνη καὶ νὰ ἀποδώσῃ τὸ μέγιστον τῶν δυνατοτήτων του. Διάβαζα τελευταίως γιὰ τὴν Μαρία Κάλλας, ὅτι ἦταν ἀφάνταστοι οἱ κόποι τοὺς ὁποίους κατέβαλλε γιὰ νὰ φθάσῃ στὴν τελειότητα. Τὴν τελειότητα τὴν ὁποῖαν κατέκτησε, δουλεύοντας ἐξαντλητικὰ δώδεκα καὶ δεκατέσσερις ὥρες τὴν ἡμέρα.

Ξεκίνησα μὲ τὴν πρόθεσι νὰ μὴ μιλήσω γιὰ τὴν καινούργια χρονιά. Καὶ τελικὰ, κατέληξα νὰ μιλήσω γιὰ τὸν χρόνο. Αὐτὸ τὸν ἀδαπάνητο πλοῦτο πού ὅλοι ἔχομε στὴν διάθεσί μας. Δὲν μένει λοιπὸν παρὰ νὰ εὐχρηθῶ καλὴν χρησιμοποιήσῃ τοῦ χρόνου μας, στὴν καινούργια χρονιά. Νὰ μπορούμε νὰ ποῦμε, καθὼς θὰ ἐκπνέῃ μετὰ δώδεκα μῆνες, ὅτι τὸν ἀξιοποιήσαμε κατὰ πάντα. Καὶ ὅτι τὸν ἐβίωσαμε κατὰ τὸ θέλημά του Θεοῦ καὶ ὄχι κατὰ τῆς ἐπιθυμίας τῶν ἀνθρώπων.

Καλὴ χρονιά λοιπὸν. Καὶ εὐλογημένη.

ΠΑΝΟΡΜΙΤΗΣ

ΣΧΟΛΙΑ

ΤΟΥΡΚΙΚΕΣ ΠΡΟΚΛΗΣΕΙΣ

Ὁ Τουρκὸς Πρωθυπουργὸς τὸν παρελθόντα Δεκέμβριον, καὶ ἐνῶ ἡ χώρα του ἦτο ὑποψηφία στὴν Σύνοδο κορυφῆς τῆς Εὐρωπαϊκῆς Ἐνώσεως, γιὰ τὸν καθορισμὸ ἡμερομηνίας ἐνάρξεως τῶν διαπραγματεύσεων πρὸς ἔνταξη αὐτῆς στὴν Ε. Ε., προέβη σὲ προκλητικὰ δηλώσεις, ἀμφισβητώντας τὸν τίτλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ στὸν Πατριάρχην Κωνσταντινουπόλεως, μὲ τὰ φαιδρὰ ἐπιχειρήματα ὅτι τοῦτο ἀφ' ἐνὸς δὲν ἀναφέρεται στοὺς ὄρους τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης (1923) καὶ ἀφ' ἑτέρου ὅτι μὲ αὐτὸ περιορίζονται τὰ κυριαρχικὰ δικαιώματα τῆς τουρκικῆς πολιτείας. Κατὰ τὸν κ. Ἐρντογάν ὁ Πατριάρχης δὲν εἶναι τίποτε περισσότερον ἀπὸ ἐπιχώριος ἐπίσκοπος τῆς Πόλης μὲ ποιμνιον ὀλίγες χιλιάδες ὁμογενῶν, οἱ ὅποιοι ἔχουν παραμείνει ἀκόμη ἐκεῖ.

Ὅμως ὁ τίτλος αὐτός, τὸν ὅποιον φέρει ὁ ἐκάστοτε Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως τοῦ Οἰκουμενικοῦ, μὲ τὶς ἀρμοδιότητες ποὺ τοῦτο συνεπάγεται, ἔχει καθιερωθεῖ ἀπὸ τὴν ἐποχὴ τῆς Βυζαντινῆς Αυτοκρατορίας καὶ μετέπειτα ἐπὶ Τουρκοκρατίας μὲ τὴν παροχὴ εἰς αὐτὸ ἀπὸ τὸν Μωάμεθ τὸν Πορθητὴ τῶν γνωστῶν προνομίων τὰ ὅποια ἴσχυσαν μέχρι τὰ μέσα τῆς δεκαετίας τοῦ 1920, μέχρι τὴν ὑπογραφή τῆς συνθήκης τῆς Λωζάννης, ὅποτε ἄλλαξε καὶ τὸ καθεστῶς, τὸ ὅποιο διέπει τὶς σχέσεις Πατριαρχείου καὶ τουρκικῆς πολιτείας.

Ἡ ἀναγνώριση ἀπὸ ὅλες τὶς Ὁρθόδοξες Ἐκκλησίας καὶ ἡ ἀρμονικὴ συνεργασία αὐτῶν μὲ τὸ Πατριαρχεῖο Κωνσταντινουπόλεως ἐδραϊώνει τὸν τίτλο τοῦ Οἰκουμενικοῦ καὶ τὴν ἠθικὴ ἐπιβολὴ αὐτοῦ ὡς τῆς Μητέρας Ἐκκλησίας καὶ πρεσβυτέρας ἀδελφῆς τῶν λοιπῶν Ὁρθοδόξων Ἐκκλησιῶν.

Ο ΛΟΓΟΣ ΠΕΡΙ ΠΑΙΔΕΙΑΣ

Μέσα στὶς προθέσεις καὶ ἐξαγγελίες τῆς Κυβερνήσεως -ὅπως ἐπανειλημμένως τονίζεται- εἶναι καὶ ἡ ἀναβάθμιση τῆς Παιδείας. Δὲν εἶναι ἡ πρώτη φορὰ ποὺ στὶς τελευταῖες δεκαετίες γίνεται λόγος γιὰ τὸ ζήτημα αὐτό.

Εἰδικώτερα στὰ τριάντα τελευταῖα αὐτὰ χρόνια ἔγιναν πολλὲς ἀλλαγές καὶ μεταρρυθμίσεις στὸ ἐκπαιδευτικὸ σύστημα τῆς χώρας σὲ τέτοια ἔκταση, ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ ἰσχυρισθεῖ, ὅτι ἔχει μετατραπῆ ἡ Παιδεία σὲ ἓνα μόνιμο πειραματόζωο, μὲ πρωτοβουλίες τῶν ἐκάστοτε ὑπουργῶν τῆς Παιδείας οἱ ὅποιοι ἀναιροῦν συνήθως ἀποφάσεις τῶν προκατόχων τῶν τῆς αὐτῆς πολιτικῆς παρατάξεως.

Καὶ οἱ πρωτοβουλίες αὐτὲς ἀφοροῦν κυρίως στὴν θεσμικὴ ὀργάνωση τῆς Ἐκπαίδευσως, στὴν διάκριση τῶν βαθμίδων αὐτῆς, στὸν καταρτισμὸ τῶν σχολικῶν προγραμμάτων, στὴν ἐξασφάλιση τῶν οικονομικῶν πόρων γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ αὐτῶν, στὴν ἀνέγερση σχολικῶν κτιρίων, στὶς προσλήψεις τοῦ ἀναγκαίου ἐκπαιδευτικοῦ προσωπικοῦ καὶ ὅλα αὐτὰ μὲ γνώμονα πολλὲς φορές τὸ πολιτικὸ κόστος γιὰ τὶς κυβερνητικὲς ἐπιλογές. Καὶ ὅλα αὐτὰ κατὰ κανόνα βιαστικά, ἀπουσία συγκεκριμένου καὶ συγκροτημένου ὁράματος γιὰ τὴν ποιότητα καὶ τὴν προοπτικὴ τῆς Παιδείας ποὺ χρειάζεται ἡ χώρα.

Θὰ ἀποτελοῦσε ἄγωνα μεμψιμοιρία νὰ μὴ ἀναγνωρίσει κανεὶς πολλὰ πράγματα τὰ ὅποια ἔγιναν καὶ χρηματοδοτήθηκαν γιὰ τὴν ὑλικοτεχνικὴ ὀργάνωση τῆς Παιδείας, μὲ τὴν ἀνέγερση καὶ ἐξοπλισμὸ πολλῶν σχολικῶν κτιρίων καὶ τὴν ὑλικοτεχνικὴ ὀργάνωση τῆς Παιδείας.

Ἄν γίνῃ ὅμως κανεὶς καὶ πλέον ἀπαιτητικὸς καὶ ἀναζητήσει τὸ πῶς καὶ ποῦ ἴκα-

νοποιείται ή έπιταγή του Συντάγματος για έλληνοχριστιανική άγωγή των έλληνοπαίδων, θά συμπεράνει ότι τουτο είναι μάλλον νεκρό γράμμα.

Η τάση να έμπλουτίζονται τα εκπαιδευτικά προγράμματα με τις νέες γνώσεις που αποκτώνται από την πρόοδο των έπιστημών, έχει σαν συνέλεια τον περιορισμό των ώρων διδασκαλίας των άθρωπιστικής φύσεως μαθημάτων. Μαθήματα τα όποια καλλιεργούν το ήθος, ώστε να μπορεί να γίνει λόγος και για παιδεία άρετης, ή όποια είναι το πρώτο ζητούμενο σε μία κοινωνία, όπου καταγγέλλεται ή διαπλοκή και ή διαφθορά συνειδήσεων.

Τό ότι ή μόρφωση, με την έννοια άποκτήσεως γνώσεων άπαραιτήτων στον σημερινό νέον άνθρωπο, είναι άναγκαία, τουτο είναι ή μεγαλύτερη κοινοτοπία. Άλλά μόνη ή μόρφωση αυτή χωρίς παιδεία άρετης είναι κάτι που θυμίζει την τεχνική πρόοδο χωρίς τον πνευματικό πολιτισμό.

Και εδώ τίθεται το μεγάλο έρώτημα. Πόσοι εκ των ύπευθύνων στο εκπαιδευτικό έργο έχουν συνειδητοποιήσει αυτήν την άναγκη, της Παιδείας άρετης και τι έχουν να προτείνουν για την έπείγουσα έφαρμογή τούτων και κυρίως με ποιά ποιότητα διδασκτικού προσωπικού θά έπιχειρήσουν την ουσιαστική αναβάθμιση της Παιδείας;

Έρωτήματα κρίσιμα, ή ικανοποίηση των όποιων θά πρέπει να είναι μέλημα και προσηχή των πιστών του καιρού μας.

ΕΠΙΔΙΩΞΕΙΣ ΤΩΝ ΣΚΟΠΙΑΝΩΝ ΓΕΙΤΟΝΩΝ

Η γενομένη τον παρελθόντα Νοέμβριο αϊφνίδια άναγνώριση εκ μέρους των ΗΠΑ του κρατιδίου των Σκοπίων με τό όνομα Μακεδονία, προκάλεσε ως γνωστόν την ποικίλη αντίδραση της έλληνικής κοινωνίας και τον προβληματισμό της πολιτικής ήγεσίας, εις τι άποβλέπει μία τέτοια ένεργεια. Τό ζήτημα ως έλέχθηκε τότε, είναι ότι με την πάροδο του χρόνου θά άπεσέννετο ή εκ του γεγονότος τούτου συγκίνηση.

Όμως σε μεταγενέστερη τηλεοπτική εκπομπή από αίθουσα διδασκαλίας σκοπιανού σχολείου οι μαθητές αυτού, σύμφωνα με διδασκαλία που γίνεται στο μάθημα της Ιστορίας, άπήνησαν, σε σχετική έρώτηση δημοσιογράφου, ότι τα ευρύτερα όρια του κρατιδίου τους εκτείνονται μέχρι την Χαλκιδική, τον Όλυμπο και την Λάρισα. Τουτο σημαίνει ότι από πολλών δεκαετιών γίνεται συστηματική και μεθοδευμένη έργασία σε πολλούς τομείς για την προβολή άνιστόρητων επιδιώξεων, ή όποια εκτείνεται και στα σχολικά προγράμματα.

Συγκεκριμένα τό όνομα Μακεδονία για την περιοχή των Σκοπίων είναι λίαν μεταγενέστερο προϊόν σκοπιμοτήτων και άνομολογήτων προοπτικών.

Πρό του δευτέρου παγκοσμίου πολέμου ή περιοχή είχε τό όνομα Βαρνάρσκα (προφανώς από τό σλάβικο όνομα του ποταμού Άξιού Βαρδάρης). Όμως μετά τον πόλεμο αυτόν και την επικράτηση του κομμουνισμού υπό την ήγεσία του Τίτο στην Γιουγκοσλαβία έδόθηκε τό όνομα Μακεδονία σε αυτήν με πρόθεση να άποκτήσει ή χώρα αυτή διέξοδο στο Αίγαίο με την προσάρτηση και της έλληνικής Μακεδονίας και για τον λόγον αυτόν έγινε ή μετονομασία αυτή. Και παράλληλα καταρτίστηκε πρόγραμμα πλαστογραφίσεως της ιστορίας με την συστηματική καλλιέργεια στους κατοίκους του κρατιδίου ενός πλαστού έθνικού αισθήματος ότι είναι άπόγονοι των άρχαίων Μακεδόνων με άριστοκρατική καταγωγή από τους ύπηκόους του Μεγάλου Άλεξάνδρου.

Όλα αυτά συνιστούν για την έλληνική πλευρά κατάσταση έργηγορσεως για την άντιμετώπιση της ένορχηστρωμένης αυτής προπαγάνδας με σοβαρά ιστορικά επιχειρήματα για την τόνωση του έθνικού αισθήματος κυρίως των κατοίκων των παραμεθορίων περιοχών, αλλά και του συνόλου του λαού μας.

ΟΙΚΟΝΟΜΙΚΟΙ ΜΕΤΑΝΑΣΤΕΣ

Στους Έλληνες στο παρελθόν είχε έπι-

κρατήσει ή τάση, από οικονομικά αίτια, μεταναστεύσεως κυρίως στις χώρες της Βορείου Αμερικής, στην Αυστραλία, στη Νότιο Αμερική, στην Αίγυπτο, όπου προφανώς αντιμετώπιζαν στα πρώτα χρόνια της εκεί εγκαταστάσεώς των δυσκολίες προσαρμογής και επιβιώσεως, για να αναδειχθούν αργότερα πολλοί εξ αυτών σε σημαντικούς παράγοντες της δεύτερης πατρίδας των.

Στις ημέρες μας το κύμα αυτό της μεταναστεύσεως έχει μεταστραφεί και αντί η χώρα μας να εξάγει ανθρώπινο εργατικό δυναμικό, δέχεται άθροα και σχεδόν ανεξέλεγκτα την είσοδο των λεγομένων οικονομικών μεταναστών από τις χώρες της Ανατολικής Ευρώπης, αλλά και από εκείνες της Ασίας και της Αφρικής, για να καλύψουν ανάγκες που απαιτούν χειρωνακτική εργασία. Και ενώ γίνεται λόγος με επίσημα στατιστικά στοιχεία για ανεργία, εντούτοις οι οικονομικοί μετανάστες ευρίσκουν απασχόληση. Τοῦτο σημαίνει μία μορφή ποιοτικής ανεργίας, καθ' ὅτι ὁ γηγενής πληθυσμός αποφεύγει τις λεγόμενες

ταπεινές εργασίες, ἐνῶ δικαιολογημένα ἐν πολλοῖς καταγγέλλει καὶ διαμαρτύρεται γιὰ τὴν συμπεριφορὰ τῶν ξένων ἐργατῶν.

Πλέον ὅμως αὐτὴ ἡ κατάσταση εἶναι ἡ σημερινὴ πραγματικότητα, χωρὶς νὰ εἶναι εὐκολο νὰ προβλεφθεῖ, ἂν θὰ εἶναι ἐφικτὴ καὶ τότε ἡ ἀφομοίωση τοῦ ξένου στοιχείου στὴν ἑλληνικὴ κοινωνία.

Βέβαια ἀπὸ ἀνθρωπιστικῆς πλευρᾶς καὶ μὲ γνώμονα τὴν χριστιανικὴ ἀγάπη, ἡ ἀντιμετώπιση τῶν οικονομικῶν μεταναστῶν, παρὰ τὶς ἐπιφυλάξεις γιὰ τὴν διαγωγὴ ἐνὸς ποσοστοῦ ἐξ αὐτῶν, ἐπιβάλλει τὴν καλὴ συνεργασία καὶ ἀποδοχὴ αὐτῶν, καθ' ὅσον συμβάλλουν καὶ αὐτοὶ στὴν οικονομικὴ ζωὴ τοῦ τόπου.

Θὰ ἦταν εὐκαταῖο καὶ κατὰ τὸ μέτρο τῶν ὑφισταμένων δυνατοτήτων καὶ διαθέσεων, οἱ ἄνθρωποι αὐτοὶ κάτι νὰ ἀποκομίσουν ἀπὸ τὴν ἑλληνικὴ καὶ θρησκευτικὴ παράδοση, πρὸς ὄφελος τῶν ἰδίων ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν εἰρηνικὴ μας καὶ ἐποικοδομητικὴ συμβίωση μὲ τοὺς γηγενεῖς.

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗΣ

ΑΠΟ ΤΟΝ ΚΟΣΜΟ ΤΗΣ ΕΠΙΚΟΙΝΩΝΙΑΣ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ ΣΕ ΚΡΙΣΗ!

Ὁ κλάδος τῶν περιοδικῶν ἀντιμετωπίζει τὰ τελευταῖα χρόνια μιὰ κυκλοφοριακὴ καὶ ποιοτικὴ κρίση στὴ χώρα μας. Ἡ οικονομικὴ ὑφεση τοῦ παραδοσιακοῦ Τύπου, πού πληττρεῖ ιδιαίτερα ἐντονα τὶς ἑλληνικὲς ἐφημερίδες τὴν τελευταία δεκαπενταετία, ἄρχισε τὴν τελευταία πενταετία νὰ κάμπτει τὴν ἐκδοτικὴ ὄρμη τῶν περιοδικῶν.

Τὰ περιοδικὰ γνώρισαν τὸ ἀποκορύφωμα τῆς κυκλοφοριακῆς τους ἀνθήσεως στὴ χώρα μας τὴν τριετία 1995 - 1997. Τὴν περίοδο ἐκείνη παρατηρήθηκε μιὰ ἐκδοτικὴ ἔκρηξη μὲ τὴν κυκλοφορία ἑκατοντάδων νέων περιοδικῶν στὴν Ἑλλάδα. Ὅμως ἀπὸ τὸ 1998 ἄρχισε μιὰ μικρὴ καὶ σταδιακὴ κάμψη τῶν κυκλοφοριῶν, πού ἐπιδεινώθη-

κε παράλληλα μὲ τὴ γενικότερη οικονομικὴ κρίση τῆς μέσης ἑλληνικῆς οἰκογένειας. Οἱ ἐκδότες περιοδικῶν ἀνταγωνίστηκαν μεταξύ τους γιὰ νὰ ἐπιβιώσουν, προσφέροντας ποικίλα δῶρα, σὲ τέτοιο βαθμὸ πού κάποιοι θεωροῦν πλέον πολλὰ περιοδικὰ ὡς περιτὸ ὑλῆγμα τῶν δῶρων πού περιέχουν.

Περὶσσότερα ἀπὸ 850 περιοδικὰ ἐκδίδονται σήμερα στὴν πατρίδα μας! Ἐνας ἀριθμὸς ἐξωφρενικὰ δυσανάλογος μὲ τὸν πληθυσμὸ μας, ἂν ἀναλογιστεῖ κανεὶς ὅτι στὴ Γαλλία μὲ πενταπλάσιους κατοίκους κυκλοφοροῦν μόλις 800, στὴ Γερμανία 2.000, στὴ Μεγάλῃ Βρετανία 2.200 καὶ σὲ ὅλη τὴν Εὐρώπη 33.000! Δηλαδή, χώρες μὲ ἀναγνωστικὸ κοινὸ ἐκπαιδευμένο νὰ διαθέζει συστηματικὰ περιοδικὰ, τρεῖς καὶ τέσ-

σερις φορές περισσότερο από το ελληνικό αναγνωστικό κοινό.

Επιπλέον, ο πολλαπλασιασμός των δωρεάν ένθετων περιοδικών των εφημερίδων, όρισμένα από τα όποια είναι εξαιρετικής δημοσιογραφικής και έκτυπωτικής ποιότητας, άποσπᾶ δυναμικά τὰ συγκριτικά πλεονεκτήματα των περιοδικών που πωλούνται. Φυσικό ἐπακόλουθο αὐτῆς τῆς ἐξελίξεως εἶναι ἀκόμη καὶ γνωστὰ παραδοσιακά περιοδικὰ τοῦ παρελθόντος νὰ διανέμονται πλέον δωρεάν ὡς ένθετα ἐφημερίδων, ἢ νὰ διακόπτουν τὴν ἐκδοσὴ τους.

Τὸ σημερινὸ ἐκδοτικὸ περιβάλλον εἶναι πλέον κορεσμένο, προσφέρει περιοδικὰ εὐρείας κυκλοφορίας ἀλλὰ καὶ κάθε εἰδικῆς κατηγορίας. Ὁ κατακερματισμὸς τῆς ἀγορᾶς τῶν περιοδικῶν δρομολογήθηκε μὲ τὴν ἐκδοσὴ μιᾶς πληθώρας τίτλων μὲ συρρικνωμένες κυκλοφορίες ἀνὰ ἔντυπο. Ἀκόμη καὶ πέρσι κυκλοφόρησαν 40 νέα περιοδικὰ, τὰ περισσότερα τῶν ὁποίων δὲν προσέθεσαν τίποτε ἀπολύτως ἀπὸ πλευρᾶς ὕλης καὶ προσπαθοῦν νὰ ἐπιζήσουν κυρίως ἀπὸ τὴ διαφήμιση.

Πιὸ ἄνετα ἐπιβιώνουν τὰ λεγόμενα *life style* περιοδικὰ. Τὰ θέματά τους εἶναι ἐλαφρά, ἀπλά, καθημερινὰ θέματα πὸν ἀπασχολοῦν συνήθως τοὺς νέους στὶς συζητήσεις στὶς παρέες τους. Ἡ γλῶσσα στὴν ὁποία γράφονται εἶναι ἀπλοϊκὴ, φτωχὴ καὶ καθημερινή. Κεντρικὸς ἄξονας τοῦ περιεχομένου καὶ τοῦ ὕφους τους εἶναι τὸ τρίπτυχο *glamour - sex - κυνισμὸς*. Τὸ κύριο θέμα εἶναι «τὰ πάντα γύρω ἀπὸ τὸ σέξ». Μαζὶ μὲ ἀνούσια κουτσομπολιὰ γιὰ τὰ δῆθεν σημαντικὰ πρόσωπα τῆς ἐποχῆς, τὸν τρόπο ζωῆς τους καὶ τὶς προκλητικὲς ἐπιλογές τους.

Καὶ κοντὰ σ' αὐτό, προστίθεται τὸ ὄνειρο μιᾶς ἀπατηλῆς ἀπρόσιτης πραγματικότητας γιὰ τὸν μέσο ἀναγνώστη: Ἀκριβὰ μαγαζιά, ἐξᾶλλοι τρόποι διασκέδασης, πανάκριβα ρούχα καὶ αὐτοκίνητα πὸν δῆθεν ταιριάζουν στὸν κάθε χαρακτήρα καὶ ἀναδεικνύουν τὴν προσωπικότητά του. Οἱ ἐκ-

δότες αὐτῶν τῶν περιοδικῶν πιστεύουν ἀκράδαντα καὶ δηλώνουν δημόσια ὅτι τὸ ἀναγνωστικὸ κοινὸ τους δὲν τὰ διαβάξει μόνο, ἀλλὰ υἰοθετεῖ τὸν τρόπο ζωῆς πὸν προτείνουν, μὲ ὅ,τι αὐτὸ συνεπάγεται βέβαια γιὰ τὴν πνευματικὴ καὶ οἰκονομικὴ εὐρωστία τῶν ἀναγνωστῶν τους.

Ὁ ἀνταγωνισμὸς τῶν περιοδικῶν εἶναι πλέον τόσο ἔντονος, ὥστε νὰ ἐπικρατεῖ σταδιακὰ στὸν ἐκδοτικὸ χῶρο ἡ ἀποψηφίση τὰ περιοδικὰ ἔχρον ἡμερομηνία λήξεως, ὅπως καὶ ὅλα τὰ προϊόντα. Ὅτι τὰ περιοδικὰ ταυτίζονται μὲ μιὰ συγκεκριμένη γενιά. Καὶ ὅτι ἐφόσον ἡ γενιά πὸν ἀκολουθεῖ δὲν θέλει νὰ ταυτιστεῖ μὲ τὴν προηγούμενη, εἶναι λογικὸ ἕνα περιοδικὸ πὸν ἀπευθυνόταν σὲ ἀνθρώπους ἄλλης ἐποχῆς νὰ μὴν ἔχει πλέον μέλλον.

Κλασσικὸ παράδειγμα ἐπαληθεύσεως αὐτῆς τῆς θεωρίας εἶναι ὁ ξαφνικὸς θάνατος τοῦ περιοδικοῦ *Life* τὴν ἀνοιξη τοῦ 2000. Τὸ περιοδικὸ πὸν παρουσίασε πρῶτο τὶς μεγαλύτερες ἐπιστημονικὲς ἐξελίξεις, πὸν παρακολούθησε ἀπὸ κοντὰ μεγάλα ἱστορικὰ γεγονότα τοῦ 20^{ου} αἰῶνα, πὸν ἔφτασε κάποτε τὰ 8,5 ἑκατομμύρια ἀναγνωστῶν, πέρασε ἀπότομα στὴν ἱστορία πὸν τόσο ζωντανὰ ὑπηρετήσε.

ΜΑΚΗΣ ΠΑΠΑΓΕΩΡΓΙΟΥ

ΠΕΡΙΟΔΙΚΑ

ΠΡΟΒΛΗΜΑΤΙΣΜΟΥ ΚΑΙ ΔΡΑΣΕΩΣ

Πρὸ τῶν Χριστουγέννων ἐδημοσιεύθη μία ἔρευνα γιὰ τὴν «ταυτότητα τῶν ἀστέγων στὴν χώρα μας» (Καθημερινὴ 4.12.2004). Ἐκεῖ ἀνεγράφετο ὅτι κατ' ἐκτίμησιν οἱ ἄστεγοι εἶναι 17.000 ἄτομα στὴν Ἑλλάδα, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὰ 8.000 εὐρίσκονται στὴν Ἀθήνα. Μὲ τὸ θέμα αὐτὸ ἀσχολοῦνται κοινωνικὲς ὑπηρεσίες Δήμων, καθὼς καὶ Μὴ Κυβερνητικὲς Ὄργανώσεις, ὅπως ἡ Ἄρσις. Ἐνδιαφέρον εἶναι τὸ περιοδικὸ *Δρομολόγια*, τὸ ὁποῖο ἐκδίδεται ἀφιλοκερδῶς καὶ πωλεῖται ἀπὸ ἀστέγους σὲ κεντρικὰ σημεῖα τῶν μεγάλων πόλεων πρὸς 1,5 εὐρώ, ἀπὸ τὰ ὁποῖα τὸ μεγαλύτε-

ρο μέρος τούς δίδεται ως άμοιβή, για να μπορέσουν να επιβιώσουν. Βλέπομε, δηλαδή την δημιουργία ενός περιοδικού, για την αντιμετώπιση (πρακτικῶς και θεωρητικῶς) ενός σημερινού κοινωνικού προβλήματος.

Στὸ περιοδικὸ αὐτὸ δημοσιεύουν ἄρθρα δημοσιογράφοι Ἕλληνες καὶ ξένοι, χωρὶς νὰ ἀμείδωνται, ὡς μία συμμετοχὴ στὴν ἀντιμετώπιση τοῦ προβλήματος τῶν ἀστέγων, ἢ ὡς μία κοινωνικὴ προσφορά. Ἀντιγράφουμε ἀπὸ ἔνθετη ἀνακοίνωσι τοῦ περιοδικοῦ. «Τὰ Δρομολόγια εἶναι ἓνα μηνιαῖο περιοδικὸ γιὰ τὴν ἀλληλεγγύη τῶν κατοίκων στὴν πόλη. Πουλιέται στὸ δρόμο ἀπὸ ἀνθρώπους πὺ ἔχουν ἄμεσο βιοποριστικὸ πρόβλημα, δὲν ἔχουν μόνιμη κατοικία ἢ ζοῦν στὸ δρόμο. Εἶναι ἓνα περιοδικὸ πόλης πὺ ἐμπνέεται ἀπὸ τοὺς κατοίκους τῶν δρόμων τῆς. Εἰκονογραφεῖ ὄρατὲς καὶ ἀόρατες ὄψεις τῆς καθημερινότητάς μας, ἐνημερώνει καὶ προτείνει διεξόδους γιὰ τὸ μῆνα πὺ ἐρχεται... Ἡ ἰδέα γιὰ τὴν ἐκδοση προέρχεται ἀπὸ τὰ ἀντίστοιχα περιοδικὰ καὶ ἐφημερίδες δρόμου πὺ κυκλοφοροῦν σὲ πολλὲς μεγαλουπόλεις κυρίως στὴν Εὐρώπη, στὸν Καναδᾶ, στὶς Η.Π.Α. ἀλλὰ καὶ στὴν Αὐστραλία καὶ στὴν Ἀφρικὴ. Συνολικά, σήμερα, τὰ περιοδικὰ δρόμου ξεπερνοῦν τὰ 100 στὸν κόσμὸ καὶ ἀποτελοῦν δῆμα ἔκφραση τόσο γιὰ περιθωριοποιημένους ὅσο καὶ γιὰ κοινωνικά εὐαίσθητοποιημένους πολίτες. Οἱ πωλητὲς τοῦ περιοδικοῦ *Δρομολόγια* συμμετέχουν μὲ τὴ δική τους φωνὴ στὴ σελίδα τὸ Βῆμα τοῦ Δρόμου, ὅπου γράφουν τὶς ἐμπειρίες, τὶς σκέψεις καὶ τὶς προτάσεις τους. Τὰ *Δρομολόγια* δὲν εἶναι μιά ἀπλὴ πράξη φιλανθρωπίας. Προσφέρουν μιά ἐναλλακτικὴ πρόταση προσωρινῆς ἀπασχόλησης καὶ ἓνα μικρὸ εἰσόδημα γιὰ ὅσους δὲν διάλεξαν ἢ δὲν μπόρεσαν νὰ ἔχουν τὴν ἀσφάλεια τοῦ πενήντημερου ἢ ἓνα μόνιμο κατάλυμα. Τὰ *Δρομολόγια* τοὺς δίνουν τὴν εὐκαιρία νὰ ἐνεργοποιηθοῦν καὶ νὰ βοηθήσουν οἱ ἴδιοι τὸν ἑαυτὸ τους. Παράλληλα ἢ γνωριμία μας μαζί τους συμβάλλει στὴ συνειδητοποίηση τῶν προβλημάτων τῆς

κοινωνίας προτείνοντας ἓνα χῶρο δράσης καὶ ἐπικοινωνίας μεταξύ πωλητῶν, ἀναγνώστων καὶ συντακτῶν».

Ἡ προσπάθεια αὐτὴ ἐντάσσεται σὲ μία φιλοσοφία πολιτικῆς / κοινωνικῆς δραστηριοποιήσεως. Κάποιοι ἄνθρωποι ἀπεγκλωβίζονται ἀπὸ τὸν ἑαυτὸ τους καὶ τὰ προσωπικά τους θέματα καὶ ἀνοίγονται στὸν πλησίον τους, συνειδητοποιοῦν τὸ πρόβλημα τοῦ καὶ ὀργανώνονται σὲ ὁμάδες καὶ σχήματα γιὰ νὰ τὸ ἀντιμετωπίσουν. Εἶναι ἐλπιδοφόρο ὅτι πλεῖστοι συνάνθρωποί μας δραστηριοποιοῦνται σὲ ποικίλες Μὴ Κυβερνητικὲς Ὀργανώσεις, ἀσχολούμενες μὲ ζητήματα κοινωνικά, περιβαλλοντικά κ.λ.π.

Ἡ ἐκδοσις τέτοιων περιοδικῶν ἐρχεται νὰ ἀντισταθμίση τὴν παραγωγή δεκάδων περιοδικῶν ἀνοουσίαν καὶ ἀποπροσανατολιστικῶν ἀπὸ τὰ πραγματικὰ προβλήματα τοῦ ἀνθρώπου. Ἡ πλειονότης τῶν κυκλοφορούντων περιοδικῶν ὠθεῖ τὸν ἄνθρωπο στὴν κατανάλωσι, τὴν ἀπόλαυσι καὶ τὴν δίψα τοῦ πλοῦτου. Τὰ περιοδικὰ, συνεπῶς, τὰ ὁποῖα μᾶς ἐνημερώνουν γιὰ τὰ κοινωνικά προβλήματα καὶ μᾶς κινοῦν πρὸς δράσι γιὰ τὴν ἐπίλυσι καὶ ἀντιμετώπισι τους, πρέπει νὰ προβάλλωνται καὶ νὰ διαφημίζωνται, ἀπὸ ὁποιοδήποτε χῶρο καὶ ἐάν προέρχωνται. Γιατί, ὅπως ἐδίδασκε καὶ ὁ ἅγιος Ἰουστῖνος «οἱ μετὰ λόγου βιώσαντες Χριστιανοὶ εἰσι, κἂν ἄθεοι ἐνομίσθησαν» (*Ἀπολογία Α΄*, 46). Τὰ καλὰ (ἀγαθὰ ἔργα) τῶν μακρὰν τῆς Ἐκκλησίας ἀνθρώπων ἡμῶν τῶν χριστιανῶν εἰσί, ἐφ' ὅσον συμπίπτουν μὲ τὴν οὐσία τῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίου μας.

Τὸ νόημα τῶν Χριστουγέννων, πὺ ἐορτάσαμε, ἀνευρίσκεται μέσα ἀπὸ τὴν συνειδητοποίησι καὶ δραστηριοποίησι γιὰ τὰ κοινωνικά ζητήματα καὶ τὸν πάσχοντα συνάνθρωπο καὶ ὄχι ξεφυλλίζοντας τὰ γυαλιστερὰ περιοδικὰ μὲ τὰ ψεύτικα χαμόγελα καὶ τὴν ἐπίφασι εὐτυχίας καὶ πληρότητος τὴν ὁποῖα ἀναιδῶς προβάλλουν.

ΙΩΑΝΝΗΣ Κ. ΑΓΓΕΛΟΠΟΥΛΟΣ

ΑΚΤΙΝΕΣ - ΙΑΝΟΥΑΡΙΟΣ 2005

Η ΣΤΗΛΗ ΤΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ

IGOR STRAVINSKY (1882 - 1971)

Ἡ μουσικὴ τοῦ Ἰγκὸρ Στραβίνσκυ -τοῦ σημαντικότερου, κατὰ πολλοὺς, συνθέτη τοῦ 20ου αἰώνα, τοῦ ἀνθρώπου πού γεννήθηκε καὶ μεγάλωσε στὴ Ρωσία, σταδιοδρόμησε στὴ Γαλλία (ἔγινε Γάλλος πολίτης), ἔζησε στὴν Ἑλβετία καὶ τὰ τελευταία 30 χρόνια τῆς ζωῆς του ἔζησε, συνέθεσε καὶ δίδαξε στὶς ΗΠΑ (πῆρε καὶ τὴν ἀμερικανικὴ ὑπηκοότητα), χωρίζεται σὲ πέντε περιόδους, οἱ ὁποῖες δείχνουν ἀνάλογα καὶ τὶς ἐσωτερικὲς του ἀναζητήσεις.

1^η περίοδος. Ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὴ μουσικὴ τῆς πατρίδος του Ρωσίας. Σημαντικότερο ἔργο: «Τὸ Πουλὶ τῆς Φωτιάς».

2^η περίοδος. Πάντα ρώσος, ἀλλὰ ἐξαιρετικὰ πρωτότυπος. Σημαντικότερα ἔργα: «Πετρούσκα» καὶ «ἡ ἱεροτελεστία τῆς Ἀνοιξης».

3^η περίοδος. Γίνεται κοσμοπολίτης μένοντας πρωτότυπος. Ἐπιλέγει ξαφνικὰ τὴν ἀπλότητα, τὴ λογικὴ καὶ τὴ σαφήνεια. Σημαντικότερο ἔργο: «Οἱ Γάμοι».

4^η περίοδος. Μεταβάλλεται σὲ μεθοδικὸ ὑποστηρικτὴ τῆς παράδοσης. Σημαντικότερα ἔργα: «Πουλταινέλλα», «Συμφωνία τῶν Ψαλμῶν» καὶ ἡ «Λειτουργία».

5^η περίοδος. Ἐρχεται σὲ ἀντίθεση μὲ τὸν αὐστηρὸ ἀκαδημαϊκὸ κι ἀκολουθεῖ μιὰ σειραϊκὴ δωδεκαφθογγικὴ (ἀτονικὴ) γραφὴ πού χαρακτηρίζεται ἀπὸ εἰλικρίνεια, τόλμη καὶ πρωτοτυπία. Σημαντικότερα ἔργα: «Canticum Sacrum» πρὸς τιμὴν τοῦ Ἁγίου Μάρκου καὶ «In memoriam Dylan Thomas».

Ἡ ἐσωτερικὴ του πορεία διέγραψε μεγάλη τροχιά, γυρίζοντας, στὸ τέλος αὐτῆς τῆς πορείας, στὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ

πίστη καὶ λατρεία. Ἐνα πλῆθος ἔργων του εἶναι ἐμπνευσμένο ἀπ' αὐτὴ τὴν χριστιανικὴ πίστη καὶ τὴ ρώσικη ὀρθόδοξη παράδοση (πολλὰ θρησκευτικὰ ἔργα, ρωσικὲς μελωδίες, κ. ἄ.).

Ἄξιζει ν' ἀναφέρουμε ἐπίσης, πὼς ὁ Στραβίνσκυ ἦταν ἐνεργὸ μέλος τῆς Ὀρθόδοξης ἐκκλησίας τὰ χρόνια πού ἔζησε στὶς ΗΠΑ.

(Συνεχίζεται)

ΜΟΥΣΙΚΗ ΕΠΙΚΑΙΡΟΤΗΤΑ

Ἐνα ἰδιαίτερα σημαντικό πόνημα μὲ θέμα τὴν «προϊστορία καὶ ἱστορία τῆς Κρατικῆς Ὀρχήστρας Ἀθηνῶν» -δηλαδὴ τῆς συμφωνικῆς μουσικῆς στὴν Ἑλλάδα- ἔκανε πρὶν ἀπὸ λίγο καιρὸ τὴν ἐμφάνισή του -δυστυχῶς ὅμως, σὲ περιορισμένῳ ἀριθμῷ ἀντιτύπων καὶ διατίθεται, ἀπ' ὅσο γνωρίζω, μόνο ἀπ' τὰ γραφεῖα τῆς ΚΟΑ. Συγγραφέας εἶναι ὁ μουσικολόγος Τάκης Καλογερόπουλος, ὁ ὁποῖος τὸ ἀφιερώνει στοὺς «μουσικοὺς πιονιέρους ἐνὸς 175ετοῦς ἡρωικοῦ χρονικοῦ», καθὼς ἡ ἐξιστόρηση ἀρχίζει κυριολεκτικὰ ἀπὸ τὸ «λυκανγές» τῆς ἑλληνικῆς συμφωνικῆς μουσικῆς, στὴν πρωτεύουσα τοῦ νεοσύστατου ἑλληνικοῦ κράτους τὴν Αἴγινα, κατὰ τὴ σωτήρια ἡμερομηνία τῆς 6^{ης} Μαΐου 1829!

Εἶναι ἡ ἐπέτειος τῆς ἀπελευθέρωσης τοῦ Μεσολογγίου καὶ ὁ γραμματέας (ὑπουργὸς) τῶν ἐξωτερικῶν, Σπυρίδων Τρικούπης, δίνει δεξίωση στὸ καινούργιο σπίτι του. Παρίστανται: Ὁ κυβερνήτης Ἰωάννης Καποδίστριας, οἱ γραμματεῖς (ὑπουργοὶ) τοῦ κράτους, οἱ ἀξιωματικοὶ τῶν ξένων πολεμικῶν πλοίων καὶ οἱ παρεπίδημοι ξένοι. Νὰ πῶς ὁ Ν. Δραγοῦμης περιγράφει τὴν κατὰ-

σταση από μουσικής πλευράς: «Η όρχηστρα αποτελείτο εξ ενός μόνον βιολίου, του οποίου ή μιὰ χορδή έθραύσθη εύθως εξ άρχης μετά πατάγου. Καί τó άτύχημα ήτο άνεπανόρθωτον. Ουδέμια χορδή πρòς άναπλήρωσιν τής άποκοπέισης εύρίσκετο καθ' όλην τήν Αίγινα. Τόν άτύχησαντα βιολιστήν -σημειώνεται ότι ήταν ó δικαστικός Νικόλαος Θ. Φλογαίτης (1799 - 1867)- διεδέχθη ó Σπυρίδων Σκουφός, ó όποιος ήρχισεν άδων με συνοδείαν κιθάρας τó άγοραϊόν «Ή ώρα ήλθεν, έχε ύγειάν». Άλλ' έπειδή και τó άσμα ήτο άμουσον και ή φωνή άχαρις και ó ήχος βαρύς, περιήλθεν ή κιθάρα εις τόν Κωνσταντίνο Κοκκινάκην (1781 - 1831), άνακουφίσαντα διά τής ώραιάς φωνής του τήν στεναχωρίαν τών οικoδεσποτών».

Ή έπόμενη χοροεσπερίδα ήταν πολυτελέστερη τής ύπουργικής, άντι δέ τού μοναδικού βιολιού έπαιξε ή μπάντα τού άγγλικού δίκροτου «Γουόρσαϊτ»...

Έτσι περίπου ξεκίνησε ή ιστορία (ή μάλλον ή προϊστορία) τής έλληνικής συμφωνικής μουσικής... μ' ένα βιολί, κι αυτό...

Μέσα από σκαμπανεβάσματα και δυ-

σκολίες φθάνουμε στα δύσκολα χρόνια τής κατοχής, όπου ó άρχιμουσικός Φιλοκτήτης Οικονομίδης κατάφερε νά εξασφαλίσει τήν κρατικοποίηση τής όρχήστρας τού Ώδειού Άθηνών, μετονομάζοντάς τήν παράλληλα σέ Συμφωνική Όρχήστρα Άθηνών, και σύντομα σέ Κρατική Όρχήστρα Άθηνών. «Ή προμεέρα τής ΚΟΑ» διαβάζουμε χαρακτηριστικά «έγινε τó πρωϊνό τής άποφράδας Κυριακής 28/2/1943 όταν ήχούσαν οί σάλπιγγες και βογγούσε ó παιάνας επάνω στό φέρετρο τού έθνικου μας ποιητή Κωστή Παλαμά. Ή ύψιστη πατριωτική έξαρση τών στιγμών επέδρασε τόσο στούς μουσικούς όσο και στό πολυπληθέστατο άκροατήριο με άποτέλεσμα νά μετετραπεί ή συναυλία σέ πανηγυρικό έλευθερίας».

Τό ενδιαφέρον αυτό βιβλίο τών 215 σελίδων, πού με ιδιαίτερη γλαφυρότητα παρουσιάζει ανέκδοτα γεγονότα και ιστορίες σχετικές με τήν ΚΟΑ και γενικότερα τής μουσικής κίνησης στήν Άθήνα, εμπλουτίζεται με πλουσιότατο φωτογραφικό ύλικό τού όποιου μεγάλο μέρος για πρώτη φορά δημοσιεύεται.

Α.Γ.

«ΑΚΤΙΝΕΣ». Μηνιαϊόν περιοδικόν. Κυκλοφορεί τήν 1ην εκάστου μηνός. Ίδιοκτήτης: «Χριστιανική Ένωσις Ακτίνες», οδός Καρύστη 14, 105 61 Άθήναι, Τηλ. 3235-023. Έκδότης και Διευθυντής Συντάξεως: Γεώργιος Δ. Ίατρίδης, Παρθενώνος 26, 117 42 Άθήναι. Προϊστάμενος Τυπογραφείου: Θεόδωρος Γ. Δούρος, Ίπποκράτους 189, 114 72 Άθήναι. Τιμή τεύχους € 1,20. Έτησία συνδρομή, έσωτερικου € 12, έξωτερικου 30 €. Ή διευθυνσις επιφυλάσσει εις έαυτήν τó δικαίωμα νά μη δημοσιεύη ή νά συντέμνη κατά τήν κρίσιν της οϊονδήποτε χειρόγραφον. Χειρόγραφα δημοσιευόμενα ή μή, δέν επιστρέφονται. Αναγγελία εντύπων εν γένει και διδλοκριαία δέν δημοσιεύονται. ΚΩΔΙΚΟΣ: 1692.

Τόπος εκδόσεως Άθήναι, Ίανουάριος 2005

«ΑΚΤΙΝΕΣ»

Επιστήμη - Φιλοσοφία - Κοινωνικά Ζητήματα -
Γράμματα - Τέχνη

ΕΥΡΕΤΗΡΙΟ «ΑΚΤΙΝΩΝ»

ΤΟΜΟΙ: 1938-1997

Επιμέλεια
ΒΑΣ. Χ. ΧΑΡΑΛΑΜΠΟΠΟΥΛΟΥ

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «ΑΚΤΙΝΩΝ»
ΑΘΗΝΑ 1998

ΕΚΔΟΣΕΙΣ «Η ΔΑΜΑΣΚΟΣ»

Ἀπὸ τὶς ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

ΚΥΚΛΟΦΟΡΟΥΝ

ΒΑΣΙΛ. Κ. ΣΤΑΘΑΚΗ

ΤΕΣΣΑΡΕΣ ΜΟΡΦΕΣ

ΤΗΣ ΕΚΚΛΗΣΙΑΣ ΚΑΙ ΤΟΥ ΕΘΝΟΥΣ

Χρυσάνθος ὁ ἀπὸ Τραπεζοῦντος

Ὁ Κύπρου Μακάριος Β΄

Ὁ Κασσανδρείας Εἰρηναῖος

Ἰωακείμ Γ΄ Οἰκουμενικὸς Πατριάρχης

***

Ε. Ν. ΜΟΣΧΟΥ

ΤΟΜΑΣ ΣΤΕΡΝΣ ΕΛΙΟΤ

Τὸ ἀληθινὸ του πρόσωπο καὶ

ὁ συμβολισμὸς τοῦ ἔργου του

***

ΔΗΜ. Λ. ΒΑΛΛΗΝΔΡΑ

Δρος Ποινικῶν ἐπιστημῶν

Ἐπιτίμου Δικηγόρου

ΘΕΜΑΤΑ

ΚΟΙΝΩΝΙΚΗΣ ΠΑΘΟΛΟΓΙΑΣ

Ἐκδόσεις «Ἡ Δαμασκός»

Καρότση 14 - 105 61 ΑΘΗΝΑ - Τηλ. 210 32 21 283